

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované studium
2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Mgr. Lada Rašková

Program logopedické prevence v mateřské škole

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Hana Fleischmannová

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

master combined studies
2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Mgr. Lada Rašková

Logopedic prevention programme in nursery school

Prague 2010

The diploma thesis work supervisor:
Mgr. Hana Fleischmannová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V..... dne

Jméno autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí diplomové práce, paní Mgr. Haně Fleischmannové za poskytnutí cenných podnětů a rad.

Anotace

Diplomová práce se zabývá kvalitou poskytované logopedické prevence v mateřských školách města Zlína. Rozebírá obecnou koncepci logopedie a nejčastější druhy narušené komunikační schopnosti u dětí v mateřské škole. Teoretické poznatky jsou využity v praktické části diplomové práce, věnované průzkumnému šetření. Cílem průzkumné sondy je zhodnotit úroveň logopedické prevence v mateřských školách města Zlína a na základě jejího závěru, doporučit pedagogickým pracovníkům mateřských škol vhodné postupy a nápravná opatření. Příloha diplomové práce obsahuje přesné návody, které mohou pedagogové i rodiče dětí používat při nácviku správné výslovnosti.

Klíčové pojmy

logopedická intervence, jazykové roviny, komunikace, řeč, stadia vývoje řeči, prevence poruch řeči, druhy narušené komunikační schopnosti

Annotation

The thesis deals with the quality of provided logopedic prevention in nursery schools in Zlín. It goes into the basic conception of the logopaedics and the most common types of disrupted communication skill concerning the children in nursery school. Theoretical findings are applied in the practical part of thesis by the use of a survey. The aim of the exploration probe is to evaluate the logopedic prevention quality in the nursery schools in Zlín and on the basis of its conclusion, recommend appropriate methods and corrective steps to pedagogical staff of nursery schools. The appendix of the thesis contains specific instructions, which can both pedagogues and children's parents use when practicing right pronunciation.

Key words

speech therapy, language levels, communication, speech, stages of speech development, prevention of speech disorders, types of communication disorders

OBSAH

ÚVOD	8
1. OBECNÁ KONCEPCE LOGOPEDIE.....	10
1.1 Základní vymezení oboru logopedie	10
1.2 Metody logopedické intervence.....	11
1.3 Jazykové roviny	15
1.4 Komunikace a řeč	16
1.5 Předběžná stadia vývoje řeči	16
1.6 Význam předškolní výchovy v prevenci poruch řeči	18
2. NEJČASTĚJŠÍ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI U DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	29
2.1 Vývojová nemluvnost.....	29
2.1.1 Vývojová dysfázie.....	29
2.1.2 Vývojová dysartrie	32
2.2 Symptomatické poruchy řeči	34
2.3 Narušení zvukové stránky řeči	35
2.3.1 Rozštěpové vady obličeje – orofaciální vady	35
2.3.2 Huhňavost – rhinolalia	36
2.3.3 Palatolalie	38
2.4 Narušené článkování řeči.....	39
2.4.1 Patlavost – dyslalie.....	39
2.5 Narušení plynulosti mluvy.....	43
2.5.1 Koktavost – balbuties	43
2.5.2 Brebtavost – tumultus sermonis	45
2.6 Získaná neurotická nemluvnost	48
2.6.1 Mutismus – oněmění	48
2.7 Hlasové poruchy	50
2.8 Získaná orgánová nemluvnost	51
2.8.1 Afázie	51
2.8.2 Dětská vývojová afázie	54
3. PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ	55
3.1 Cíle průzkumu	55
3.2 Charakteristika respondentů	55
3.3 Formulace hypotéz	55
3.4 Pretest	56
3.5 Popis průběhu šetření.....	56
3.6 Statistické vyhodnocení	57
3.7 Vyhodnocení hypotéz	67
3.8 Závěry a doporučení plynoucí z průzkumu	67
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	75
SEZNAM PŘÍLOH	76

ÚVOD

Každý člověk přichází na svět s jedinečnou vrozenou schopností naučit se mluvit, která se ve správnou dovednost rozvine pouze za odpovídajících podmínek a okolností. Správná mluva není dána jen vnitřními dispozicemi a nadáním jedince, ale je i výsledkem výchovy a přímého vlivu prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. V předškolním věku je možné významným způsobem zdokonalovat mluvní dovednosti, mluvní pohotovost, rozvíjet smyslové vnímání, slovní zásobu, tvořivé myšlení, představivost a fantazii dětí a také rytmické a motorické schopnosti. Dobrá výchova řeči, prováděná v ovzduší důvěry a pohody je tou nejlepší prevencí, která účinně pomáhá tam, kde vady a poruchy řeči vznikají na základě nesprávného mluvního vzoru, nebo jako důsledek málo podnětného či jednostranně zaměřeného prostředí, nezralého sluchového či zrakového vnímání, nebo neobratnosti mluvidel.

Cílem diplomové práce je na základě odborné literatury analyzovat některé problémové okruhy oboru logopedie a provést průzkumné šetření, které má za úkol vyhodnotit na jaké úrovni je poskytovaná logopedická péče v mateřských školách města Zlína. V rámci průzkumného šetření je zjišťováno, zda je dětem v mateřských školách zajištěna logopedická péče, kdo a jakým způsobem ji provádí, zda mateřská škola úzce spolupracuje s jinými pracovišti a také s rodiči dětí, jakým způsobem se logopedičtí pracovníci mateřské školy vzdělávají a rozvíjí, jaká je vybavenost zařízení pro logopedickou intervenci, kolik času logoped věnuje terapii s jedním dítětem a které vady řeči jsou nejčastěji zastoupeny.

Diplomová práce je členěna do dvou hlavních částí. První teoretická část na základě odborné literatury analyzuje teoretické poznatky, které jsou pak základem pro vlastní průzkumné šetření, jenž tvoří část druhou praktickou. První teoretická kapitola se zabývá základním vymezením oboru logopedie, metodami logopedické intervence, problematikou komunikace a řeči, předběžnými stádii vývoje řeči a významem předškolní výchovy v prevenci poruch řeči. Druhá teoretická kapitola se zabývá nejčastějšími druhy narušené komunikační schopnosti, zejména jejich etiologií,

symptomatologií, diagnostikou, terapií a prognózou. Praktickou část tvoří třetí kapitola, věnovaná průzkumnému šetření. Zde jsou stanoveny cíle průzkumu, je popsána charakteristika respondentů, na základě pozorování jsou formulovány tři hypotézy, je proveden pretest, popsán vlastní průběh průzkumného šetření a pomocí tabulek a grafů jsou statisticky vyhodnoceny otázky z dotazníku, následně jsou vyhodnoceny jednotlivé hypotézy a provedeny závěry a doporučení vyplývající z průzkumu.

Příloha diplomové práce obsahuje přesné návody, které mohou pedagogové a rodiče dětí mateřských škol používat k nácviku správné výslovnosti.

1. OBECNÁ KONCEPCE LOGOPEDIE

1.1 Základní vymezení oboru logopedie

Logopedie je označení vzniklé složením dvou slov řeckého původu (logos – slovo, nauka, řeč a paideia – výchova), poprvé bylo použito v roce 1924 vídeňským lékařem Emilem Fröschelsem. Je názvem oboru, který se věnuje výchově řeči, pečuje o správné používání řeči a v širším slova smyslu také o kvalitu mezilidské komunikace. Zahrnuje výzkum komunikačních funkcí, odstraňování a nápravu poruch v komunikačním projevu a prevenci zaměřenou na rozvoj sdělovacích schopností dítěte. Logopedie je součástí speciální pedagogiky, která se zabývá fyzicky či psychicky zdravotně postiženými dětmi a dospělými jedinci. Náplní logopedie je tedy diagnostika, reedukace mluvy a řeči. Patří sem odstraňování a zmírňování poruch mluvy, čtení, psaní, mezilidské komunikace a současně také ve všech směrech působí preventivně.

Jedním ze základních termínů moderní logopedie je narušená komunikační schopnost - v anglické terminologii – communicative disability. Máme-li se zabývat narušenou komunikační schopností, musí být našim východiskem samotná komunikace. Pro člověka je komunikace aktivitou, kterou oznamuje svůj příchod na svět a kterou se neustále projevuje až do poslední chvíle svého života. Člověk ani nemůže nekomunikovat, komunikuje už samotnou svou existencí, svojí vlastní podstatou. Nepřetržitě o sobě vysílá do okolí signály už tím, že existuje. Velký význam proto mají disciplíny, které se komunikací zabývají, počínaje počítačovou internetovou komunikací, přes mediální komunikaci prostřednictvím tisku, rozhlasu, televize až po patokomunikaci – narušenou komunikační schopnost, kterou se zabývá logopedie. Význam logopedie je vícerozměrný, komunikační bariéra může negativně ovlivňovat celé bytí člověka, její odstranění zkvalitní poznávání světa. Z hlediska medicínského je narušená komunikační schopnost často prvním indikátorem vážných onemocnění, prvním symptomem, jehož manifestace umožní včasnou lékařskou intervenci, nebo důsledkem různých nemocí, přičemž terapie narušené komunikační schopnosti je neoddelitelnou součástí komplexní zdravotnické péče. V oblasti kognitivní je dialektické spojení myšlení a řeči dostatečným důkazem potřeby logopedie.

Logopedi pomáhají i v oblasti ekonomické, kdy lidem s těžkým narušením komunikační schopnosti umožní, aby se stali produktivními a práce schopnými. Pozitivní důsledky logopedické intervence se projevují také v oblasti emocionální, sociální a estetické.

Logopedie patří mezi nejmladší vědní disciplíny. Formuje se od dvacátých let 20. století a postupně se i snaží vymezovat svoji základní terminologii. Začlenění logopedie do systému věd je v různých zemích rozličné, závisí na personální konstelaci v dané zemi, na vědecké orientaci a osobním zaměření předních představitelů a také na specifických regionálních podmínkách.

Jestliže formování logopedie v začátcích jejího vývoje – v první polovině 20. století – bylo zejména pod výrazným lékařským vlivem (připomeňme jen jména jako Fröschels, Bárczi, Seeman, Sovák, Mašura), postupně při jejím utváření získávali vliv i nelékaři (Gaňo, Kábele, Becker, Grohnfeldt a jiní). Důležitý přelom nastal v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století, kdy se po psychologích do tohoto procesu intenzivněji zaangažovalo i množství jazykovědců (u nás např. Ohnesorg, Liška, Janota, Dvončová, Sabol). (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 19)

1.2 Metody logopedické intervence

Logopedickou intervenci chápeme jako složitý multifaktoriální proces, prostřednictvím kterého chceme dosáhnout tří základních cílů:

- identifikovat narušenou komunikační schopnost
- eliminovat, zmírnit, nebo překonat narušenou komunikační schopnost
- předejít tomuto narušení

Logopedická intervence probíhá na těchto vzájemně se prolínajících úrovních:

a) logopedická diagnostika

V logopedické diagnostice můžeme už několik desetiletí pozorovat pozitivní změnu od převážné orientace na primární poruchy řeči směrem ke komplexnímu chápání narušené komunikační schopnosti. Logopedická diagnostika má několik cílů:

- zjistit, jestli se jedná o narušenou komunikační schopnost, nebo o fyziologický jev
- odhalit příčinu narušené komunikační schopnosti
- určit, zda je narušení komunikační schopnosti trvalé, nebo přechodné, vrozené či získané
- zjistit, zda narušení komunikační schopnosti v klinickém obraze dominuje, nebo jde o symptom jiného postižení, narušení, nebo onemocnění
- zjistit, zda si osoba s narušenou komunikační schopností své narušení uvědomuje, nebo ne
- určit stupeň a formu narušené komunikační schopnosti
- navrhnout případná terapeutická opatření

Logopedická diagnostika se může realizovat různě, identifikuje narušenou komunikační schopnost v různé míře, existují tři úrovně logopedické diagnostiky:

- **Orientační vyšetření**

Provádí se např. v rámci screeningu, depistáže, zjišťuje, zda má vyšetřovaná osoba narušenou komunikační schopnost.

- **Základní vyšetření**

Zjišťuje konkrétní druh narušené komunikační schopnosti, určení základní diagnózy.

- **Speciální vyšetření**

Snaží se o co nejpřesnější identifikování narušené komunikační schopnosti, určuje její typ, formu, stupeň. Často je vázané na konziliární vyšetření.

Existuje celá řada metod a technik logopedické diagnostiky:

- metody pozorování – pozorovací listy, hodnotící stupnice
- explorační metody – dotazníky, anamnestický rozhovor, řízený rozhovor
- diagnostické zkoušky – vyšetřování výslovnosti, zvuku řeči
- testové metody – Token test, test laterality
- kazuistické metody – analýza případů
- rozbor výsledků činnosti – školních výsledků
- přístrojové metody - artikulografie

b) logopedická terapie

Těžiště terapie řeči se nachází ve stimulaci a korekci nerozvinutých, opožděných, ztracených, nebo vadných řečových funkcí a ve výchově osobnosti i sociální výchově.

Metody logopedické terapie lze rozdělit jako:

- stimulující nerozvinuté a opožděné řečové funkce
- korigující vadné řečové funkce
- reedukující zdánlivě ztracené řečové funkce

Logopedická terapie se realizuje specifickými metodami ve specifické situaci záměrného učení. Jedná se o řízené učení, pod záměrným řízením, usměrňováním a kontrolou logopeda.

V rámci logopedické terapie jsou uplatňovány následující principy:

- ***z pedagogiky***

princip uvědomělosti, aktivity, názornosti, soustavnosti, trvalosti, individuálního přístupu

- ***speciálně-pedagogické***

princip komplexnosti, dispenzarizace, socializace, resocializace

- ***specificky logopedické***

princip minimální akce, relaxace (terapie probíhá při maximálním duševním a tělesném uvolnění s co nejmenší námahou), komplexnosti (týmový přístup), symetričnosti terapeutického vztahu (klient a logoped jako rovnocenní partneři), multisenzoriálního nebo monosenzoriálního přístupu (podle aktuální potřeby), krátkodobého, ale častého procvičování, funkčního používání věci, celostního (holistického) přístupu, včasné stimulace, imitace přirozeného, normálního vývoje řeči, princip překonávání komunikační bariéry (LECHTA, 2003, str. 41)

c) logopedická prevence

V logopedii aplikujeme metody primární, sekundární i terciární prevence.

Primární prevence zahrnuje předcházení ohrožujícím situacím v celé sledované populaci. Může být nespecifická, zaměřená na propagaci správné péče o řeč všeobecně, nebo specifická, zaměřená na konkrétní riziko, tedy předcházení určité narušené komunikační schopnosti. Sekundární prevence se orientuje na rizikovou skupinu zvlášť ohroženou negativním jevem, například u dětí s vývojovou neplynulostí řeči, u kterých je zvýšené riziko počínající koktavosti. Terciární prevence se zaměřuje na osoby, u nichž se už narušená komunikační schopnost projevila.

1.3 Jazykové roviny

Jazykové roviny hodnotíme v rámci komunikačního procesu jedince.

- **zvuková rovina - foneticko – fonologická**

Vývoj začíná okolo 6. – 9. měsíce, přechod z pudového na napodobující žvatlání. V dětské řeči se nejdříve fixují samohlásky a nejpozději typické znaky mateřského jazyka (r, ř). Fyziologicky vývoj zvukové stránky končí okolo pátého roku.

- **lexikální - lexikálně – sémantická**

Kolem 10. měsíce začíná rozvoj pasivní slovní zásoby, kolem jednoho roku říká dítě první slova, kolem 1,5 roku klade dítě první otázky (Co to je?, Kdo to je?), okolo 3,5 roku nastává druhý věk otázek (Proč?, Kdy?).

- **gramatická rovina - morfologicko – syntetická**

Kolem jednoho roku říká dítě první slova, která plní funkci vět, jsou neohebná, neskloňují se ani nečasují, slova jsou nejčastěji v prvním pádě a infinitivu, od 1,5 – 2 let pojí dítě věty dohromady. Děti používají nejprve podstatná jména, potom slovesa, citoslovce, mezi 2. – 3. rokem přídavná jména, postupně pak osobní zájmena, nejpozději předložky, spojky a číslovky. Děti začínají skloňovat mezi 2. – 3. rokem, po 3. roce rozlišují jednotné a množné číslo, kolem 3-4 let tvoří souvětí.

- **pragmatická rovina**

Jde o rovinu sociálního uplatnění osvojených řečových dovedností, do popředí vstupují sociální aspekty komunikace. (<http://is.muni.cz>)

1.4 Komunikace a řeč

Řeč je velmi významným nástrojem, který užíváme k navazování kontaktů, předávání informací, myšlenek a pocitů. Otevírá nám všem cestu do světa lidí, dorozumívání, porozumění a chápání okolního světa. Mluvené informace jsou pohotovější, rychlejší a více sugestivní, než informace tištěné. Řeč a její nástroj jazyk v sobě skrývají kulturní dědictví předchozích generací a představují prostředek identifikace člověka s jeho národní identitou. Často jsme bohužel, svědky výrazové neobratnosti řečníků, ale i četných nedostatků ve formální stránce řeči – výslovnosti, zvuku řeči, její intonaci, melodii. Zmínění nedostatky negativně ovlivňují působivost i sdělovací hodnotu projevu. Nápadná forma řeči je prvkem odvádějícím pozornost posluchačů od vlastního obsahu sdělení. Kultivace řečového projevu a prevence poruch řeči, proto rozvíjí celou osobnost člověka. Každé dítě se rodí s vrozenou schopností naučit se mluvit. Tato jedinečná schopnost se však plně rozvine v dovednost pouze za odpovídajících podmínek a vhodných okolností. Řeč je velmi složitý psychomotorický výkon, účastní se ho v přesně koordinované spolupráci mnoho orgánů. Umění správně mluvit je výsledkem souladu mezi vnitřními dispozicemi jedince, jeho nadáním, typem osobnosti a přímým vlivem výchovy a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Osvojování řeči probíhá v období po narození dítěte vývojovými stádii, která zahrnují stadium předřečové, stadium přechodné a stadium vývoje vlastní řeči. (KREJČÍKOVÁ, KAPROVÁ, 2000, str. 9)

1.5 Předběžná stadia vývoje řeči

Období křiku

Vývoj řeči člověka začíná spontánním, **nediferencovaným křikem**. Toto období se považuje za průpravu budoucího užívání hlasu při řeči a rozdělení poměru vdechu a výdechu a hospodaření s dechem. Zhruba od 6. Týdne po narození se

nediferencovaný křik mění ve **křik s citovým zabarvením**. Měkký a jemnější hlasový začátek značí pozitivní rozpoložení dítěte, zatímco tvrdé a ostré nasazení hlasu je vyvoláno nelibými pocity. Toto rozlišení nás provází i v dospělosti, kdy jsme-li rozčilení, mluvíme ostrým a důrazným hlasem. Už v tomto období je třeba dbát na prevenci chraptivosti hlasu, která by mohla vzniknout z nešetrného užívání hlasu a přepínání hlasivek. Dítě si křikem neposiluje plíce, jak slýcháme v pověrách, ale vyjadřuje pouze své potřeby, křikem dává najevo nespokojenost a snaží se přivolat pomoc matky. Pokud nejsou jeho potřeby akceptovány a dochází-li k dlouhodobému strádání, dostaví se po čase příznaky psychické deprivace. Psychická deprivace v dětství se v pozdějším věku promítne v psychice i chování dítěte jako nedostatek spontaneity, iniciativy, socializace, sociální senzitivity, motivace a aktivního učení. Řeč těchto dětí je často opožděná, s četnými nedostatky výslovnosti, málo spontánní.

Období broukání, žvatlání

Dětský křik postupně přechází do další vývojové etapy, **období broukání**. Zpočátku jde o pudové broukání, procvičování mluvidel. Dítě si osvojuje prvotní vzorce pohybů mluvidel – jazyka, rtů, měkkého patra, hltanu. Okolo 5. měsíce začne dítě záměrně napodobovat zvuky vlastní, zvuky okolí a napodobuje i pohyby, které pozoruje na tváři mluvící osoby. Pudové broukání přechází do stadia **broukání napodobovacího**. Zde se už také projevuje zpětná vazba sluchová. Děti s poruchou sluchu, kterým chybí zpětnovazební sluchová stimulace, se právě v tomto období odmlčují.

Napodobovací období

V období napodobovacího broukání se upevňují zvuky, které tvoří součást zvukového materiálu daného jazyka. Dítě s největší radostí napodobuje zvuky, které vyvolávají pozitivní reakce okolí. Jeho chuť mluvit je třeba využívat a aktivně podporovat. Nedochozí-li k pozitivní odezvě rodiny, i dítě slyšící se při dlouhodobém nedostatku zpětné vazby odmlčuje a vývoj řeči se zpomaluje.

Rozumění řeči

Normální vývoj řeči přechází postupně z napodobovacího broukání do **období rozumění řeči**. V této době (okolo 6. - 8. měsíce života) dítě ještě nemluví, ale rozumí

sdělením, výzvám, které má spojeny s konkrétní situací. Smysl a obsah sdělení dítěti pomáhá pochopit gestikulace mluvíčího, jeho intonace a melodie hlasu. Nyní si dítě fixuje i melodii mateřštiny, její rytmus a základní soubor hlásek. Není proto vhodné mluvit s dítětem zkomoleně, nebo například mazlivým šišláním.

Na konci prvního roku nastává **období vývoje vlastní řeči**. Dítě začíná používat první slova, okruh pojmů se postupně s rozvojem poznání dítěte různým tempem rozšiřuje. Střídají se období značné akcelerace s obdobími určité stagnace. Dítě musí vždy nejprve pochopit význam slova a teprve poté je zařazuje do svého slovníku. Na počátku tohoto období má nejprve jedno slovo význam celé věty – tzv. slovo-věty, kdy je obsah sdělení specifikován pomocí gestikulace a mimiky. Dvouslovné věty pak zpravidla vyjadřují dějové vztahy – původce děje a označení děje. Vývoj řeči není nikdy ukončen. Od vyslovení prvních slůvek se rozšiřuje okruh situací, myšlenek a informací, které na člověka působí a které ukládá do své zkušenosti, paměti a slovní zásoby. Období života od narození do tří let, nazýváme obdobím kritickým. Během této životní etapy dochází k nesmírné akceleraci řečových dovedností, kdy si dítě osvojí dovednost mluvit, osvojí si slovní zásobu potřebnou k vyjadřování pocitů, myšlenek, přání a zcela spontánně začne užívat gramatická pravidla. Z hlediska vývoje řeči můžeme za kritické období považovat celé období předškolního věku a je nutné je využít k navození správných mluvních mechanismů.

1.6 Význam předškolní výchovy v prevenci poruch řeči

Role mateřské školy má z hlediska prevence poruch řeči velký význam. Vedle rodiny má mateřská škola mimořádný prostor pro budování jazykové kompetence svěřených dětí. Logopedickou prevencí je třeba chápat v těch nejširších souvislostech a nelze ji v žádném případě zúžit na péči o správnou výslovnost. V předškolním věku je možné významným způsobem ovlivnit proces zdokonalování mluvních dovedností a podpořit zájem o řeč a přiblížit tak dětem krásu mateřštiny. Jazykové funkce slyšení, mluvení a posléze psaní a čtení jsou vzájemně provázány a tvoří jednotu. Tato jednotu a provázanost je předpokladem ovládnutí řeči jak v její mluvené, tak i písemné podobě.

V jazykových hrách podporujících rozvoj řeči jsou proto zařazena cvičení rozvíjející sluchové vnímání, zrakové vnímání, rozvíjející motorické schopnosti, slovní zásobu, fantazii, představivost, paměť, zdokonalování gramatické správnosti řeči. Je velmi důležité u dětí rozvíjet schopnost rozpoznávat slyšená sdělení a jejich strukturu a porozumět jim na základě zvukové analýzy. Vlastní porozumění je závislé na kvalitě této analýzy, na předchozích zkušenostech dítěte a okruhu jeho slovní zásoby a je předpokladem pro adekvátní obsah odpovědi. Z hlediska budoucího užívání řeči v její písemné podobě je potřebné rozvíjet schopnost zrakové analýzy – rozpoznávat obrázky, grafické symboly, jejich detaily, rozvíjet schopnost všimnout si stejných znaků, postřehnout odlišnosti, rozlišovat figuru a její grafické pozadí, rozvíjet zrakovou paměť. Součástí ucelené preventivní logopedické péče je péče o všestranný rozvoj motorických schopností a dovedností dětí v oblasti hrubé motoriky a v oblasti jemné motoriky ruky a motoriky mluvidel. Motorika mluvidel je předpokladem správné výslovnosti, artikulace. Hlavní podmínkou duševního i tělesného rozvoje osobnosti je vyrovnaná citová oblast. Pevné citové vazby a příjemné citové rozpoložení dítěte je nejlepším předpokladem k učení a k výchově řeči.

Veškeré činnosti v rámci jazykové výchovy, mají-li být účinné, je třeba provádět v ovzduší důvěry a pohody. Žádný dril nemůže nahradit účinnost učení, které probíhá v atmosféře bezpečí a radosti. (KREJČÍKOVÁ, KAPROVÁ, 2000, str. 13)

Nejvýznamnější činností, prostřednictvím které si děti rozvíjí okruh poznání, je hra. Hrou si děti osvojují základy společenského chování, stimulují proces mluvení a komunikace. Prostřednictvím hraček a obrázků lze všestranně rozvíjet vrozené schopnosti dětí, učit je chápat různé souvislosti a významy slov, vyjadřovat myšlenky, podporovat jejich představivost a fantazii, obohacovat jejich slovní zásobu. Při učení je vždy nutné navazovat na předešlé zkušenosti, tedy postupovat od jednoduchého ke složitějšímu, od obecného ke specifickému. Důležité je také naučit děti vyjadřovat, že něčemu nerozumí, velkou pozornost věnovat zadání úkolu a zjišťovat, zda se děti v zadání úkolu orientují. Je významné, aby děti dovedly dávat najevo své nepochopení

a aby se naučily rozeznávat situaci porozumění a nepochopení, což je důležité i pro budoucí strukturované školní vyučování. Způsob mluvy je charakteristickým znakem každého jednotlivce. Řeč je zrcadlem našich duševních vlastností. Chyby nebo poruchy v mluvním projevu se mohou negativně projevit ve společenské prestiži, ale mohou také ovlivnit i plnění odpovídající společenské role každého člověka. Jedinec, který trpí závažnou poruchou řeči, je jako cizinec se všemi charakteristickými znaky a důsledky tohoto postavení. Je ochucen o pocit integrace do společnosti, zažívá pocity zmatení, frustrace. Komplexní rozvíjení jazykových schopností je důležité pro fungování jedince v daném společenství a také pro budování sociální vzdělanosti, orientace, gramotnosti. Poruchu dorozumívání je nutno chápat v širokém smyslu slova, kdy v rozměru procesu komunikace je vedle jazyka zahrnut i rámec norem sociálně kulturního chování dané společnosti. Aktuálním úkolem doby je integrace, jejímž cílem je vytvoření vzájemné provázanosti jednotlivých elementů, podpora schopnosti umět si vzájemně naslouchat, porozumět a budovat soudržnou společnost. K rozvoji řeči v mateřské škole pomáhá užití her, pracovních činností s obrázky a knihami, pohádkové příběhy, říkadla a básničky, písničky, kresba, divadlo, správné mluvní vzory a bohatá komunikace.

Správný vzor řeči a nenásilný vliv okolí obvykle stačí, aby dítě svou řeč poněkud přizpůsobovalo svému prostředí, a to po stránce výslovnosti i gramatické. Spontánní úprava fyziologických nesprávností je možná, pokud se podmíněně reflexní spoje řeči zakotví. Řeč se stabilizuje obvykle kolem sedmého roku. Po sedmém roce se vada řeči už zřídka upraví spontánně. (SOVÁK, 1978, str. 240)

Vývoj řeči není jen pasivní přijímání slovníku dospělých, ale i aktivní přeměna mluvního vzoru. Vytvoření vlastní mluvy trvá každému jedinci jinak dlouho. Nestejnost rozvoje řeči má rozmanité příčiny. K příčinám vnějším patří vliv prostředí, ve kterém se dítě narodilo, způsob péče, které dítěti věnují rodiče, vliv působení sourozence. Je zřejmé, že správnou péčí lze vývoj řeči urychlit. Mnoho dětí ze vzdělanějších rodin má již v předškolním věku bohatou slovní zásobu, což však nemusí znamenat i vyšší stupeň inteligence. Mezi vnitřní podmínky ovlivňující vývoj řeči patří individuální schopnosti

závislé na vyšší nervové činnosti. Rozdíly lze sledovat i na základě pohlaví, jelikož se děvčata až do puberty vyvíjí rychleji než chlapci, obvykle se naučí i mluvit dříve.

Počet slov užívaných v obecné mluvě je u různých lidí nestejný. Slovní zásoby podstatně přibývá mezi 5. – 18. rokem. Dospělí lidé bez odborného vzdělání užívají prý na 30 000 slov, kdežto lidé s vysokoškolským vzděláním mají svůj slovník až dvojnásobně bohatší, vždy však užívají daleko méně slov, než se jich vůbec vyskytuje. (SOVÁK, 1978, str. 241)

Nejdříve a nejsnadněji ovládají malé děti samohlásky, které představují čisté tóny. Ze souhlásek si nejdříve osvojí souhlásky P, B, M (jsou jednoduché a snadno je lze odezírat). Dále jsou to hlásky T, D, N. Poměrně brzy se většina dětí naučí vyslovovat souhlásky F a V. Obtížnější bývá artikulace souhlásek K a G, které mohou být nahrazovány jednoduššími souhláskami T a D. Nejdéle trvá vývoj sykavek, hlásek C, Č, L, R a Ř. Hlávka Ř bývá zpravidla poslední. Zvládnutí artikulace určité hlásky ještě neznamená její spontánní užívání. Leckdy trvá ještě určitou dobu, než ji dítě začne užívat v běžné mluvě. I když vývoj formální zvukové stránky řeči se dokončuje až kolem sedmi let a slovní zásoba se rozvíjí po celý další život dítěte, je žádoucí, aby při vstupu do školy umělo dítě správně vyslovovat všechny hlásky. (BERANOVÁ, 2002, str. 9)

Pravidla pro rozvoj řeči

Kutálková (1996) uvádí, že každé dítě je sice jiné, má jiné schopnosti a vlastnosti, žije v jiných sociálních a kulturních podmínkách než ostatní děti, přesto lze pro rozvoj řeči stanovit základní obecně platná pravidla. Prvním pravidlem je dostatek přiměřených podnětů. Pravidlem druhým je respektování věku dítěte. U malých dětí volíme hry všeobecněji zaměřené, hra musí dítě bavit a přinášet mu příjemné zážitky. S přibývajícím věkem se zaměřujeme hlavně na to, co konkrétní dítě nejvíce baví. Teprve po čtvrtém roce volíme hry tak, abychom zajistili dítěti všestranný rozvoj.

Nejdříve od pátého roku s dítětem vědomě zaplňujeme mezery ve vývoji, ale i tak se nácvik kresby, výslovnosti, rytmizace musí podobat hře. Třetím pravidlem je respektování dosaženého stupně vývoje. Aby vývoj řeči a komunikačních dovedností probíhal bez problémů, je nutné vždy vycházet z toho, na kterém stupni vývoje se dítě nachází a na to pak navazovat. Nelze učit psát dítě, které zatím ještě moc nekreslilo, nelze učit básničky dítě, které ještě nevysloví hlásky v básničkách obsažené. Důležitější je věk biologický a schopnosti dítěte, kalendářní věk dítěte je pouze obecným vodítkem. Rozdíly mohou být u dětí v předškolním věku dost velké. Čtvrtým pravidlem jsou zájmy dítěte. I zcela malé děti mají odlišné zájmy, některé si hrají rády a dlouho se tak zabaví, jiné ne. Pokud chceme dítě něco nového naučit, je nutné zajistit, aby ho daná činnost bavila. Snadněji se dítě učí to, co ho baví, ale také od lidí, které má rádo a tyto dovednosti si i lépe zapamatuje. Pátým pravidlem je pochvala. Každý člověk je rád chválen a pochvala dělá často zázraky. To co zdůrazňujeme, to upevňujeme a to čemu nevěnujeme pozornost, zapomínáme. Proto úspěchy chválíme, nezdary nekomentujeme. Chválíme i snahu dítěte. Šestým pravidlem je trpělivost. Dítě nejprve poslouchá, co říkají ostatní, potom to samo zkouší a jeho řeč potřebuje cvik. Netrpělivost posluchače by mohla vést k rychlé a překotné mluvě, ke špatné artikulaci až k vývoji koktavosti. Za trpělivé pomoci lze však problémy postupně překonávat. Sedmým pravidlem je výběr podnětů. Činnosti a hračky v raném věku silně ovlivní další vývoj. Je potřeba preferovat hračky, které posilují představivost, tvořivost před módními hračkami, které děti příliš nerozvíjí. I hračky, které si dítě vyrobí s pomocí rodiče, nebo pedagoga samo, zabaví dítě nesrovnatelně déle, podpoří obratnost dítěte, poskytnou mu představu o materiálech, podpoří jeho sebevědomí i rozvoj řeči. Osmým a devátým pravidlem jsou rozvoj smyslového vnímání a tělesné obratnosti. Tyto dvě schopnosti jsou velmi úzce provázány. Pokud si dítě hraje aktivně, pracuje, nebo něco vyrábí, zapojuje rozum i celé tělo. Všechny smysly se zapojují rovnoměrně, tělo je v pohybu, úspěch doprovází pozitivní emoce. Dítě však pracuje svým přirozeným tempem, dělá si potřebné pauzy, které neurčuje stroj, jako je tomu v případě sledování televize, poslechu rádia, či práce na počítači, kde jsou navíc i nerovnoměrně zatěžovány smyslové orgány. Konkrétní zkušenosti s reálným světem přináší představivost, myšlení, řeč, fantazii a schopnost chápat informace. Desáté pravidlo říká, že dialog předpokládá dva lidi. Velká část informací je sdělována gesty, pohledy, chováním, mimikou. I malým dětem, které

nemluví, rozumíme na základě jejich pláče, výrazů obličeje, pohybů těla. Čím je dítě mladší, tím jednoznačnější musí být náš neverbální doprovod slov. Nikdy by se nemělo stát, že slova vyjadřují něco jiného, než gesta, či výraz obličeje. Kdo nerozumí neverbální komunikaci, má problémy vyznat se v lidech.

Metody logopedické prevence

Kutálková (1996) uvádí dvanáct metod pro úspěch logopedické prevence. Metodou první je realita. Nejdůležitějším zdrojem informací pro rozvoj dítěte je reálný svět, příroda a předměty kolem nás. Dítě postupně zkoumá svět a okruh jeho zájmů se rozšiřuje. Nablízku mu musí být dospělý, který mu vysvětlí situaci, dá mu odpověď na jeho dotazy a bude korigovat jeho zájmy. Pro dítě je poznávání zajímavou hrou, cítí se jako partner, získává základní sociální návyky, rozvíjí všechny složky komunikačního procesu. Metodou druhou je hra. Děti si hrají velmi rády, což usnadňuje ukládání poznatků do paměti. Hra se mění podle věku dítěte. Starší děti kombinují realitu s fantazií a přibírají do hry další děti, zvykají si tak na pravidla chování ve skupině. Metodou třetí je práce. Běžná práce může být pro dítě velmi zábavná a dobrodružná. Děti často ani neví, jak některé věci vznikají a když dostanou příležitost s různými činnostmi vlastníma rukama pomáhat, jsou velmi spokojené. Metodou čtvrtou jsou obrázky a knížky. V některých rodinách čtou rodiče dětem knížky pravidelně, společně si prohlíží obrázky a diskutují nad nimi, v jiných rodinách je o čtení knih zájem menší. V předškolním věku se řeč pomocí rozhovorů a četby významně kultivuje. Ve školním věku je významná i vlastní četba. Knižky jsou zdrojem znalostí, ale i výtvarného zážitku. Pátou metodou jsou pohádky a příběhy. Krátké pohádky na dobrou noc si děti oblíbí obvykle kolem druhého roku. Tříleté dítě už rádo poslouchá i trochu delší pohádky a poměrně dlouhé celky z nich umí z paměti. Správné pohádce nechybí romantika i napínavost a dobro vítězí nad zlem. Pohádky uchovávají základní morální pravidla, která si dítě ukládá do vědomí. Velký význam má těsný osobní kontakt dítěte s rodičem, který pohádku čte, nebo vypravuje. Je velká škoda, pokud rodiče toto relativně krátké období pro čtení svým dětem nevyužijí. U starších dětí lze číst pověsti, báje, příběhy. Šestou metodou jsou říkadla a básničky. Říkadla jsou přirozenou součástí lidových zvyků, tradičních obřadů a slavností. Rozvíjí příjemné pocity z rytmu, paměť i

všechny dovednosti potřebné k dobrému rozvoji řeči. Lidové básničky člení text na krátké mluvené celky, které umožňují správně dýchat i mluvit i při rychlých doprovodných tanečcích. Řada básniček doprovází různé pohybové hry, v kterých se rozvíjí i koordinace pohybů a řeči. Výrazně rytmiická jsou rozpočítadla. Logopedické básničky jsou však účelové texty, které nelze používat pro každé dítě. Jejich nepřiměřenost by mohla i uškodit. Metodou sedmou jsou písničky. Písničky mají kromě obsahu a rytmu ještě navíc melodii a své tempo. V dnešní době už není domácí zpívání tak časté jako v dobách minulých. Pro malé děti volíme jednoduché texty s malým hlasovým rozsahem. Dbáme i na přiměřenou hlasitost, aby si dítě nepoškozovalo hlas. Rodič, nebo pedagog by měl poslouchat, ale i zpívat. Osmou metodou je kresba. Dobrá technická úroveň kresby je předpokladem pro pozdější zvládnutí psaní. Obsah kresby vypovídá o vlastnostech a schopnostech dětí. Rozbor dětské kresby může sloužit i jako diagnostický prostředek a zdroj informací o rodině dítěte. Nejmenší děti pouze čmárají, jsou pro ně nejvhodnější voskovky. Později malují klubíčko čar, vlnovku, kresbu postavy. Od tzv. hlavonožce se posunují k realističtějším kresbám s více detaily. Od začátku dětem ukazujeme jak správně držet tužku, jak tužka leží na prostředníku a palec s ukazovákem ji ze stran přidržují. Dbáme i o volné zápěstí. Malým dětem dáváme velké formáty papíru, což upevňuje i správné držení tužky. Vhodné jsou i vodové barvy a štětec, který snižuje tlak ruky na podložku. Děti by měly zkoušet různé výtvarné techniky, má to význam pro výtvarnou představivost. Děti při malování chválíme a povzbuzujeme, nabyté sebevědomí se později projeví i při psaní. Devátou metodou je mluvní vzor a komunikace v rodině. Kvalita mluvního vzoru je velmi významná, proto za metodu prevence poruch vývoje dětské řeči považujeme i logopedickou péči pro dospělé. Je důležitá výslovnost, hlasitost i způsob komunikace v rodině. Desátou metodou je divadlo. Návštěva divadelního představení je slavnostní událostí, která děti inspiruje k dramatické výchově. I velmi nesmělé děti se uvolní a začnou improvizovat, pokud se dostanou do role někoho jiného, nebo se skrývají za maskou. Hra na divadlo je velmi prospěšná i pro děti, které mluví překotně, nebo příliš rychle. Děti si rozvíjí fantazii a představivost při vymýšlení hry, postav, kostýmů, textů. Jedenáctou metodou je využití masmédií. Pozitivním vlivem působení masmédií je poskytování informací, zprostředkování kulturních zážitků. Velmi důležité je však sledovat a korigovat čas, který zde dítě tráví. Je nutné i kontrolovat jaké informace děti přijímají. Dvanáctou

metodou je nácvik. Pokud se vývoj v některé části opoždí, nebo je velmi nevyrovnaný a přitom nejde o jednoznačně prokázanou poruchu, je na místě zařadit šetrná průpravná cvičení. Cvičení musí být systematická, ale nenápadná, trpělivá, musí respektovat individualitu dítěte a musí mít odborné systematické vedení.

Logopedické hry

Logopedické hry jsou vhodné pro děti čtyřleté a starší. Dětem by měly být vždy jen nabízeny, nikoliv vnucovány. Hra nesmí být příliš těžká, dítě nesmí být unavené. Je nutné postupovat po malých krocích a navazovat na předchozí znalosti. Dítěti je nutné trpělivě vysvětlit správný postup, nikdo jej nesmí urážet. Naopak je potřeba dítě povzbuzovat, chválit a pozitivně motivovat. I u předškoláků je nutné, aby se vědomý nácvik podobal co nejvíce hře.

Hry zaměřené na rozvoj motoriky ruky

Manipulace s předměty, které jsou postupně stále menší. Jejich skládání, rozebírání, třídění, sestavování. Výroba z textilu, přírodnin a papíru. Šroubování prsty, zatloukání a další kutilské činnosti. Navlékání na tyčku, navlékání na drát, navlékání na silon, navlékání na jehlu, šití a vyšívání. Modelování z různých materiálů. Kreslení a malování. Hry s míčem.

Hry zaměřené na rozvoj motoriky mluvidel pro děti ve věku tři a čtyři roky

Využívá se napodobovacího reflexu, zatím se nekladou nároky na přesnost a rychlost provedení. Provádění tzv. čertíka – pohyb jazyka dopředu a dozadu z pusy ven a zpět. Pohyb jazyka z pravého koutku do levého a zpět – tzv. ještěrka mává ocáskem. Pohyb jazyka nahoru a dolů – děti zkouší olíznout si jazykem nos a bradu. Pohyb jazyka do kruhu – děti si olizují pusy od jogurtu. Špulení rtů – děti dávají pusinku, pískají, foukají. Roztahování rtů do široka – velký úsměv a cenění zoubků. Stáčení jazyka špičkou nahoru a dozadu po patře a jeho rychlé natažení – klapání koňských podkov. Brnkání prstem o uvolněný dolní ret – brm, brm. Kloktání, které procvičuje

patrohltanový uzávěr. Nafukování obou tváří a prsty propíchnutý balon. Horními zoubky stahovaný krém z dolního rtu.

Hry zaměřené na rozvoj motoriky mluvidel pro děti pětileté a starší

Cviky navazují na zvládnuté pohyby z předešlých cvičení pro děti tříleté a čtyřleté. Nácvič je vědomý, a pokud se daří, snažíme se o jeho dokonalejší provádění. Hry jsou zaměřeny zejména na zvládnutí správné artikulace hlásek TDN a LRŘ. Děti se učí pohybovat jazykem po horní a dolní alveole, počítají jazykem zoubky, učí se ťukat jazykem na horní alveolu – jako datel. Provádí vibraci přiložených, ale volných rtů – frkají jako koník. Pro správnou artikulaci PBM a FV nafukují obě tváře a vzduch vypouští po troškách ven pouze jedním koutkem úst – napodobují, jak se rozjíždí mašinka a jak postupně zvyšuje tempo. Drží horní zuby proti dolnímu rtu a foukají jako vítr – fi. Předvádí králíčka – vmáčknou dovnitř tváře a rty tvoří osmičku. Pro správnou artikulaci sykavek a měkčení – CSZ, ČŠŽ, ŤDŇ děti trénují zvedání okrajů jazyka nahoru – dělají mističku, ruličku. Špičkou jazyka se učí malovat strop – přejíždí po horním patře zezadu dopředu a zastaví se na ploše zubů, aniž by vyplázli jazyk. Nebo si dávají do pusy ukazováček a špičkou jazyka se ho snaží vytlačit ven – vyhánění zvědavého prstu. Nácvič těchto pohybů je dobré začlenit do vypravovaného příběhu, nebo pohádky.

Hry zaměřené na rozvoj motoriky očních pohybů

Děti si v rámci her procvičují koulení očima do stran, nahoru, dolů. Mohou hrát na sochy, které jsou nehybné a hledají různé předměty v místnosti jen očima. Bez pohybu hlavy se učí sledovat očima pohyby prstů učitelky, které jsou od jejich očí vzdálené 1 – 1,5 metru.

Hry zaměřené na rozvoj grafomotoriky

Děti předškolního věku se připravují na zvládnutí psaní nácvičím malování různých tvarů. Procvičují kruhy, různě velká klubička, elipsy, osmičky, oblouky, vlnovky, mašličky, čáry vodorovné, svislé i šikmé.

Hry zaměřené na rozvoj zraku

Zrak dětí v mateřských školách lze rozvíjet hledáním a tříděním různých předmětů podle tvarů, barev, velikosti, skládáním rozstříhaných obrázků, skládáním puzzle, omalováváním, nebo domalováváním.

Hry zaměřené na rozvoj optické paměti

Nejčastější hrou, která rozvíjí optickou paměť dětí, je pexeso. Pexeso je nutné volit podle věku, u malých dětí s jednoduchými obrázky, které dobře znají a u starších dětí může být už větší počet dvojic a motivy složitější. Dětem je také možné ukázat stůl plný různorodých předmětů, po tom co si je prohlédnou je skrýt a požádat děti, aby jich co nejvíce vyjmenovaly. Podobné jsou i hry na hledání rozdílů, kdy se ptáme, co zmizelo, co přibýlo. Starší děti mohou hledat obrázky ukryté ve zmeti čar, nebo hledat tvary tam, kde se překrývá řada obrazců.

Hry zaměřené na rozvoj sluchu

Pro děti čtyřleté a pětileté je důležité především tempo, melodie, rytmus, tóny a přírodní zvuky. Básničky a písničky děti poslouchají, ale učí se je i recitovat a správně zpívat. Děti se učí jejich rytmus vytukávat a vytleskávat. Učí se poznat písničku podle melodie, učitel ji může zahrát na hudební nástroj, nebo zapískat. Děti se učí mluvit nahlas, potichu, šeptem. Se zavázanýma očima hádají zvuky z okolí - zvuk tekoucí vody, tikot budíku, zavírání dveří a podobně. Mohou hrát hru „kolikrát písknu, tolikrát tleskneš“.

Hry zaměřené na akustickou paměť, pozornost a diferenciaci

Tyto hry jsou vhodné pro děti po pátém roce. Děti se vědomě učí z paměti básničky, doplňují slovní řady – opakují slova, která už řekly děti před nimi a přidávají k nim další, děti zkouší ze sady obrázků vytřídit ty, které začínají na domluvenou hlásku. Akustickou pozornost je možné zlepšovat známou slovní kopanou, hledáním domluveného slova ve čteném textu, upozorňováním na chybná tvrzení ve větách. Akustickou diferenciaci posiluje hra, při níž čte dospělý dvě stejná slova a občas změni

některou hlásku. Dítě poznává, kdy jsou slova stejná a kdy jiná – louka, mouka, píle, míle, puk, buk a určuje správnou variantu.

Hry zaměřené na hmat, chuť a čich

Děti stříhají, lepí, modelují, manipulují s korálky, naslepo vybírají různé předměty a popisují, jaký nahmataly materiál, hmatem zkouší poznat své kamarády, se zavázanýma očima ochutnávají a očichávají různé potraviny.

Hry zaměřené na mluvní dovednosti

Rozumění řeči zlepšují hry, při kterých děti dostávají za úkol přesně manipulovat s určitými předměty – dej předmět vpravo, vlevo, nahoru, dolů. Nebo samy předmět položí na místo, které pak přesně popisují. Slovní zásobu rozvíjí hry, kdy učitel pronese větu, kterou pak děti rozvíjí – Maminka koupila..... Hry se slovy mohou hledat protiklady, synonyma, přirovnání, hledání významu, hledání rýmů, hledání souvislostí, hledání metafor, třídění slov podle různých hledisek, stupňování slov, citové zabarvování slov, hledání nadřazených pojmů, kladení hádanek, popis děje, vyprávění příběhů.

Hry zaměřené na početní představy

U předškoláků je dostačující, pohybují-li se v počtu kolem pěti. Děti se učí třídit hromádky se stejným počtem drobných předmětů, učí se počítat prsty své ruky, poznávají pojmy první, prostřední, poslední, ale i pojmy přidej, nebo uber.

2. NEJČASTĚJŠÍ DRUHY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI U DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Poruchy mohou postihnout řeč v širokém spektru příznaků, které se projeví v oblasti zvuku, gramatiky, nebo obsahu řeči.

2.1 Vývojová nemluvnost

Mezi vývojové poruchy řeči řadíme vývojovou dysfázii a vývojovou dysartrii.

2.1.1 Vývojová dysfázie

Současná česká klinická logopedie označuje termínem vývojová dysfázie specificky narušený vývoj řeči, projevující se ztíženou schopností, nebo neschopností naučit se verbálně komunikovat, když podmínky pro rozvoj řeči jsou přiměřené. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 106)

Z foniatrického pohledu je vývojová dysfázie řazena do vývojových řečových poruch na základě poruchy percepce řeči. U vývojové dysfázie se předpokládá, že příčinou stavu je difuzní, nikoliv ložiskové postižení centrální nervové soustavy. Zasahuje tedy celou centrální korovou oblast a podle vážnosti postižení se manifestuje různou intenzitou příznaků. Etiologie vzniku vývojových poruch řeči není jasná, postižení vývoje kognitivních funkcí vzniká zřejmě vlivem prenatálního, perinatálního a postnatálního poškození mozku.

Symptomatologie

Vývojová dysfázie se projevuje mnoha různými symptomy, včetně výrazně nerovnoměrného vývoje osobnosti. Nejnápadnějším symptomem je většinou výrazné opoždění vývoje řeči, které bývá hlavním důvodem k vyhledání logopeda

Řečové obtíže zasahují jak povrchovou, tak hloubkovou strukturu řeči.

V hloubkové struktuře zasahují oblast sémantickou, syntaktickou, ale i gramatickou. Přehazování slovosledu, odchylky ve frekvenci výskytu jednotlivých slovních druhů, nesprávné koncovky při ohýbání slov, vynechávání některých slov, omezení slovní zásoby, redukce stavby věty na dvouslovné, nebo jednoslovné.

V povrchové struktuře řeči jsou zásadní poruchy fonologického systému na úrovni rozlišování distinktivních rysů hlásek. Řeč je na poslech výrazně patlavá, až zcela nesrozumitelná. Mluvíme proto nejen o opožděném vývoji, ale často i o odchylném vývoji řeči.

Příznaky vývojové dysfázie v jiných oblastech:

- **nerovnoměrný vývoj**
- výrazný nepoměr mezi jednotlivými složkami může dosahovat rozdílu i několika let
- **rozpor mezi verbálními a neverbálními schopnostmi**

verbální projev je výrazně nižší, než intelektové schopnosti a kalendářní věk dítěte

- **narušení zrakového vnímání**

menší i větší potíže se projeví v kresbě, která má typické znaky. U těžké poruchy je kresba vodítkem k určení diagnózy.

- **narušení sluchového vnímání**

výrazně je porušena schopnost rozlišit sluchem jednotlivé prvky řeči. Je přítomna porucha vnímání, zapamatování a napodobení melodie a rytmu. Porucha je i v časovém zpracování akustického signálu.

- **narušení paměťových funkcí**

nízká úroveň paměti může svědčit pro deterioraci rozumových schopností na bázi organického poškození centrální nervové soustavy.

- **narušení orientace v čase i prostoru**

dítě se špatně orientuje v prostoru, chybně vnímá časové vztahy, vztahy mezi rodinnými příslušníky, špatnou má i pravolevou orientaci.

- **narušení motorických funkcí**

téměř pravidlem jsou poruchy jemné motoriky rukou, poruchy motoriky mluvidel, deficity v prostorovém uspořádání pohybů, časté je i opoždění vývoje hrubé i jemné motoriky, koordinační obtíže.

- **Lateralita**

vyskytují se nevýhodné typy laterality, nevyhraněná dominance, zkřížená lateralita, nebo souhlasná levostranná preference ruky a oka.

Diagnostika

Diagnostika je týmovou spoluprací lékaře, psychologa a speciálního pedagoga. Diagnostika se zaměřuje na zmiňované příznaky a slouží hlavně k odlišení specificky narušeného vývoje řeči od vývojové dysartrie, vad a poruch sluchu, opožděného vývoje řeči, nebo těžké dyslalie.

Terapie

Úspěšná terapie je vždy podmíněná týmovou spoluprací logopeda, lékaře, psychologa a zejména rodiny.

V dnešní době je podstatou rozvoje komunikačních dovedností a schopností u vývojové dysfázie oproti jiným poruchám řeči zaměření na celkovou osobnost dítěte, aniž by byla zdůrazňována složka řeči. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 117)

Celková terapie musí zahrnovat rozvíjení:

- zrakového vnímání
- sluchového vnímání
- myšlení
- paměti a pozornosti
- motoriky
- schopnosti orientace
- grafomotoriky
- řeči

Prevence

Klíčový význam ve vývoji řeči má pro dítě komunikace s matkou. Intuitivní rodinná výchova působí jako ochrana, která usnadňuje postupnou kompenzaci poruch a deficitů. Selhání či potlačení intuitivní rodičovské výchovy, vede naopak k jejich zhoršování.

2.1.2 Vývojová dysartrie

Vývojová dysartrie postihuje řeč v oblasti vlastní realizace. Chybný plán motorické realizace v centrálních regionech centrální mozkové soustavy vyústí v narušenou formu řečového projevu, jehož podoba může připomínat prostou patlavost, ale i těžkou formu dysfázie. Vývojovou dysartrii musíme chápat jako celek a nejen jako poruchu motorické funkce mluvidel. Dysartrie zahrnuje celou řadu typů či syndromů řečových poruch, které jsou způsobeny obtížemi ve svalové kontrole řečových mechanismů. Postiženy jsou v různé míře a rozsahu základní modality motorické realizace řeči – respirace, fonace, rezonance, artikulace.

Pojem vývojová dysartrie zahrnuje poruchy vzniklé od počátku vývoje organismu na základě organického poškození CNS dítěte. Proto je nejčastěji spojován se skupinou dětí narozených s projevy dětské mozkové obrny. (NEUBAUER, 2003, str. 306)

Často nastává i situace, kdy je probíhající proces zrání centrální nervové soustavy a rozvoje řečových schopností narušen náhle vzniklým traumatem na bázi úrazu mozku, nebo jeho infekčního či onkologického onemocnění.

Diagnostika

Komplexní diagnostické zhodnocení se neobejde bez vzájemné komunikace mezi lékařským, fyzioterapeutickým, psychologickým a logopedickým přístupem.

Logopedická diagnostika dysartrie má tyto základní cíle:

- zhodnotit dosaženou ontogenezi řečových a komunikačních schopností
- stanovit příčinu poruchy řečové komunikace
- stanovit typ vývojové dysartrie a hloubku postižení komunikace s okolím
- stanovit individuální plán logopedické péče

Terapie a prevence

Terapií je logopedická péče koordinovaná se somatickou rehabilitací, snaha navozovat stabilní uvolněnou polohu s relaxací při terapii řečových schopností, snaha minimalizovat souhyby těla a mluvidel. Velmi důležitá je lékařská prevence všech neurologických onemocnění, které dysartrii způsobují. Velmi důležitá je odborná péče o matku během těhotenství a včasná diagnostika a léčba neurologických onemocnění. Nutná je i prevence úrazů s poškozením mozku a nervové soustavy.

2.2 Symptomatické poruchy řeči

Symptomatické poruchy řeči je třeba chápat jako typické narušení komunikační schopnosti, které provází jiné dominující postižení, poruchu, nebo onemocnění. (LECHTA, 2002, str. 52)

Opožděný vývoj řeči může být symptomem jiných onemocnění, nebo postižení, tvoří součást klinického obrazu mentální retardace, vývojové dysfázie, dětské mozkové obrny, vad a poruch sluchu, vad a poruch zraku. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 386)

Etiologie

Na vzniku symptomatických poruch řeči se podílejí vlivy, prenatálního, perinatálního či postnatálního narušení centrální nervové soustavy, smyslových i pohybových orgánů, nebo další negativní vlivy, působící během dalšího života. Vzhledem k velkému množství příčin je u symptomatických poruch i mnoho různorodých příznaků, od úplné nemluvnosti až po lehké odchylky od normy při opožděném vývoji řeči. I v těch nejtěžších případech vydává postižený jedinec alespoň zvuky s určitým signálním významem, skutečnou řeč však nedokáže produkovat. Všeobecné principy pro diagnostiku symptomatických poruch pro složitost a velkou variabilitu nejsou zatím vypracovány.

Terapie a prognóza

Logopedická péče o osoby se symptomatickými poruchami je u nás zabezpečována státními i nestátními institucemi ve spolupráci resortu zdravotnictví, resortu školství, resortu práce a sociálních věcí. Logopedická péče je zaměřena na děti i dospělé.

Prognóza symptomatických poruch je dána druhem, stupněm, formou a projevy dominantního postižení i včasnou diagnostikou, na které závisí odpovídající léčebně-rehabilitační péče. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 391)

Nejlepší prognózu má opožděný vývoj řeči, kdy je příčinou dědičnost, opožděné vyžívání centrální nervové soustavy, negativní výchovné působení, nebo lehká porucha sluchu. Při mentálním postižení, těžších poruchách sluchy a špatném sociálním prostředí nedosáhne řeč nikdy úrovně normy a má charakter omezeného vývoje řeči. V nejtěžších případech mentální retardace, či dokonce při její kombinaci s vadou sluchu je prognóza nepříznivá. U hluboké mentální retardace se řeč nevyvine vůbec, má jen podobu žvatlání či neartikulovaných zvuků. Po úrazech, těžkých psychických traumatech, nebo vážných duševních chorobách může dojít k přerušení vývoje řeči. Za příznivých podmínek jde o opožděný vývoj řeči s možností dosažení normy. Za podmínek nepříznivých, kde se příčinu nepodaří odstranit má další průběh vývoje charakter omezeného, nebo scestného vývoje řeči.

Prevence

Na prevenci se podílejí lékařské obory a speciální pedagogové.

2.3 Narušení zvukové stránky řeči

Mezi narušení zvukové stránky řeči řadíme huhňavost – rhinolalia, rozštěpové vady obličeje – orofaciální vady a palatolalie.

2.3.1 Rozštěpové vady obličeje – orofaciální vady

Příčinou palatolalie jsou rozštěpy patra – vrozené anomálie, které postihují pevné útvary dělící dutinu ústní od nosní dutiny, nebo orgány patro-hltanového závěru. (SOVÁK, 1978) Jsou to rozštěpy primárního, nebo sekundárního patra jako takové, pokud nejsou operovány, nebo se operací rozštěpu sekundárního patra nepodařilo vytvořit dostatečný velofaryngeální mechanismus a vznikla tak velofaryngeální insuficience, případně oronazální komunikace jako důsledek rozpadlé sutury patra. (KEREKRÉTIOVÁ, 2008, str. 31)

Rozlišujeme rozštěp rtu, rozštěp patra, rozštěp patra a rtu, které mohou být jednostranné, nebo oboustranné. U jedinců s orofaciálními rozštěpy je narušená komunikace ve všech oblastech, je narušena řeč, hlas i sluch. Na základě logopedické diagnostiky jsou voleny vhodné postupy, metody, formy a prostředky logopedické intervence.

Nejčastější příčiny vzniku rozštěpů

- dědičnost
- infekce v těhotenství matky
- působením fyzikálních vlivů v těhotenství

(radioaktivní či rentgenové záření, mechanické poškození, snížené množství plodové vody)

- působení chemických vlivů v těhotenství

(drogy, alkohol, léky)

- zdravotní stav matky v těhotenství

(porucha látkové výměny, nepřiměřená výživa matky, diabetes mellitus matky, věk matky nad 38 let)

2.3.2 Huhňavost – rhinolalia

Pod pojmem velofaryngeální insuficience rozumíme nedostatečnou schopnost patro-hltanového uzávěru a všech struktur, které se na této funkci podílejí. Důsledkem je porucha zvuku řeči. Řeč je huhňavá a špatně srozumitelná. Míra nosní rezonance závisí na síle patro-hltanového uzávěru a na prostornosti rezonančních dutin. Rozlišujeme huhňavost otevřenou, zavřenou a smíšenou. Otevřená huhňavost nastává při patologickém zvýšení nosovosti, pokud nestačí patro-hltanový uzávěr zabránit úniku vzduchu do rezonančních dutin. Zavřená huhňavost je způsobována patologickým

snížením nosovosti, omezením, nebo zmenšením prostornosti rezonančních dutin. Smíšená huhňavost vzniká, pokud je patro-hltanový uzávěr nedostatečný a současně je i zmenšený prostor rezonančních dutin.

Etiologie

Velofaryngeální insuficience může být vrozená, nebo získaná. Mohou ji způsobovat rozštěpy patra, vrozeně zkrácené patro, obrny měkkého patra, změny anatomických poměrů v hltanové brance, funkční poruchy svalstva měkkého patra.

Diagnostika

Diagnostika poruch nosní rezonance je úkolem úzké spolupráce lékařských i nelékařských oborů. Kromě zkonstatování poruchy je nutné, zjistit příčinu narušení zvuku řeči a příčinu rezonanční nevyváženosti. K základním vyšetřovacím zkouškám patří Gutzmannova A-I zkouška, zkouška otofonem, Czermakova zkouška, Schlessingerova zkouška, zkouška nafouknutí tváří, nebo Nadoleczného zkouška otáčení hlavy.

Terapie a prognóza

Nejprve probíhá pediatrická péče, logopedická péče přichází na řadu v době vývoje expresní stránky řeči a následně navazuje péče foniatrická. U funkčních poruch má otevřená huhňavost dobrou prognózu. Při správné terapii, lze docílit úplné úpravy. Formy podmíněné orgánovými změnami se upravují podle výsledků chirurgické či neurologické léčby. U zavřené huhňavosti vyplývá prognóza ze základní příčiny a z výsledku lékařského ošetření. Závisí na vůli, vytrvalosti, inteligenci, spolupráci a motivaci pacienta. Smíšená huhňavost má dobrou prognózu, je-li včasné diagnostikována a adekvátně léčena s následnou logopedickou péčí.

Prevence

Otevřené huhňavosti na funkcionálním podkladě předcházíme správnou výchovou řeči, otevřené huhňavosti na podkladě organickém předchází prevence lékařská.

2.3.3 Palatolalie

Palatolalie je porucha artikulace způsobená velofaryngeální insuficiencí při rozštěpu patra. Rozštěpy rtu, čelisti a patra vznikají nikoli rozštěpením, ale naopak nespojením příslušných anatomických struktur při vývoji obličejových částí.

Četnost klasických rozštěpů v České republice je asi 1:530 všech živě narozených dětí. U celkových rozštěpů je převaha chlapců, u izolovaných rozštěpů naopak převaha dívek. Levostranné rozštěpy převažují asi dvojnásobně nad pravostrannými. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 221)

Bzoch (1971) uvádí celkem 11 příznaků palatolalie:

- *opožděný vývoj řeči a jazyka*
- *typické laryngeální a faryngeální nahrazování hlásek*
- *hypernazalita*
- *porušený zvuk souhlásek v důsledku nedostatečného intraorálního tlaku vzduchu*
- *vývojová dyslalie*
- *dysfonie charakterizovaná slabým a dušným hlasem*
- *sigmatismus a jiné artikulační chyby spojené s vadami chrupu a skusu*
- *hyponazalita*

- *dysfonie z přemáhání hlasového orgánu spojená s chraptivým hlasem a tlačnou fonací*
- *poruchy artikulace jako důsledek poruchy sluchu*
- *narušené koverbální chování – grimasy různého druhu*

Stupeň palatolalie ovlivňují výše uvedené příznaky, ale i druh a velikost rozštěpu, anomálie chrupu a čelistí, osobnost a intelekt pacienta, odbornost chirurgické a další lékařské péče, rodinné a sociální zázemí. V případě rozštěpu rtu se sutura provádí do tří měsíců po narození. U dítěte s rozštěpem patra a celkovým rozštěpem je nutné hlídat stav sluchu a stav chrupu. Jakmile dítě začne mluvit, sledujeme, zda se v řeči neobjevuje zvýšená nazalita. Pokud ano, je nutné logopedické vyšetření. Péče o tyto děti je vždy týmová a komplexní, podílí se na ní pediatr, plastický chirurg, stomatolog, foniatr, logoped, psycholog, rodiče. Prognóza je velmi dobrá, děti jsou řazeny do běžných škol, bez odkladu školní docházky.

2.4 Narušené článkování řeči

Patlavost neboli dyslalie, tak se nazývá vadná výslovnost jedné, nebo více hlásek mateřského jazyka, přičemž ostatní hlásky se vyslovují správně. (SOVÁK, 1984, str. 155)

2.4.1 Patlavost – dyslalie

Dyslalie je nejčastější poruchou komunikačních schopností u dětí. Výskyt dyslalie u chlapců je poměrně vysoký, tvoří až dvě třetiny dětí přijatých do logopedické péče. (SALOMONOVÁ, 2003, str. 328)

Etiologie

Mezi nejčastější příčiny dyslalie patří dědičnost, pohlaví dítěte, poruchy zraku a sluchu, poruchy centrální nervové soustavy, riziková těhotenství, poškození vzniklá při porodu a vlivy prostředí.

Symptomatologie a klasifikace

Patlavost postihuje buď jednotlivé hlásky – **patlavost hlásková**, nebo celé slabiky – **patlavost slabiková**, nebo i celá slova – **patlavost slovní**.

Při hláskové patlavosti dítě hlásku:

- **vynechává** – tzv. mogilalie (tráva – táva)
- **nahrazuje** – tzv. paralalie (tráva – tláva)
- **tvoří chybně** – poruchy se pak označují příponou „ismus“ (rotacismus, lambdacismus)

Je-li narušen velký počet hlásek, mluvíme o patlavosti mnohočetné (dyslalia multiplex). Pokud jsou špatné skoro všechny hlásky a řeč je nesrozumitelná, jde o tzv. tétismus.

Klasifikace z vývojového hlediska rozlišuje dyslalii fyziologickou, která je do sedmi let věku dítěte přirozeným mluvním projevem a dyslalii patologickou, při níž dítě není z mnoha důvodů schopné osvojit si tvoření některých hlásek, nebo jejich skupin.

Klasifikace podle etiologie třídí dyslalii na funkční a organickou.

Funkční dyslalie vzniká u dětí s nedostatečnou vjemovou, nebo motorickou schopností. Kdy jsou diagnostikovány genetické dispozice, špatný mluvní vzor, v minimální míře pak orgánové poškození během těhotenství a porodu. Organická dyslalie vzniká při narušení dostředivých a odstředivých nervových drah, při narušení centra řeči, při anatomických a inervačních odchylkách mluvidel.

Podle místa poškození rozlišujeme dyslalii (Lechta, 1990)

- **akustickou** – odchylná výslovnost při vadách a poruchách sluchu
- **centrální** – vadná výslovnost při poruchách CNS
- **dentální** – vadná výslovnost při anomáliích zubů

- **labiální** – vadná výslovnost při defektech rtů
- **palatální** – vadná výslovnost při anomáliích patra
- **linguální** – vadná výslovnost při anomáliích jazyka

Klasifikace podle kontextu třídí dyslalii:

- **hláskovou** – týká se izolovaných hlásek
- **slabikovou** – dochází k disimilaci
- **slovní** – dítě vynechává slabiky slov, nebo je přesmykuje

Klasifikace podle rozsahu rozlišuje:

- **dyslalii levis** - při níž je jen několik vadných hlásek (č-š-ž, c-s-z, r a ř)
- **dyslalii multiplex** – rozsah vadných hlásek je větší, řeč je však srozumitelná

NEJČATĚJŠÍ TYPY DYSLALIE po dosažení přibližného věku osvojení hlásky

- Nesprávná výslovnost **hlásek A, E**, jejich záměna po 5. roce
 - může jít o vývojovou dysfázii
- **Hlásky K** je nahrazována hláskou T (kakao → tatao, kokakola → totatola)
- **Hlásky T** je nahrazována hláskou K (tatínek → kakínek)
- **Hlásky D** je nahrazována hláskou G (dodávka → gogávka)
- **Hlásky G** je nahrazována hláskou D (guma → duma)
- Chybí řada **Ť, Ď, Ň** (hodiny tikají → hodiny tykají)
 - Pokud neumí Ť, Ď, Ň, často nepoužívá ani sykavky tupé řady – Š, Ž, Č
- Chybí řada **Š, Ž, Č** (kočička → kocicka, žába → zába)
- Používání hlásky T místo řady **S, Z, C** (cibule → tibule, zvonek → tvonek)
- Používání hlásky Ť místo řady **Š, Ž, Č** (kočička → koťička, žába → tába)
- Nediferencované sykavky obou řad (ostré – S, Z, C a tupé – Š, Ž, Č)
- **Hlásky C, Č** jsou nahrazovány hláskami S, Š (cibule → sibule, kočka → koška)
- **Hlásky L** je vynechána nebo nahrazena jinou hláskou (lampa – ampa, uampa, vampa, jampa)
- **Hlásky R** je vynechána nebo nahrazena jinou hláskou (ruka – uka, vuka, juka)
- **Hlásky Ř** je nahrazena sykavkou obou řad nebo V, F (řepa – šepa, zepa, fepa, ...)
- Vadná artikulace **hlásek L, D, N, T** – úprava artikulačního postavení je prevencí chybné výslovnosti sykavek, hlásek R a Ř

(<http://www.logopediecr.eu/pro-lekare/dyslalie>)

Diagnostika

Cílem diagnostiky je zjištění příčin, druhu i rozsahu poruchy či vady výslovnosti a určení diagnózy i prognózy. Při vyšetření posuzujeme rodinu a dědičné vlivy, psychomotorický vývoj dítěte, muzikálnost, rytmiku, při hře hodnotíme laterálníitu. Nutné je i vyšetření sluchu, skusu chrupu, způsobu dýchání, mimiky, pohybů rtů a jazyka. Je-li to třeba, provádí se i testování jemné motoriky. Vyšetření by mělo probíhat nenásilně a formou hry s obrázky, které dítě pojmenovává. Obrázky jsou voleny tak, aby se sledovaná hláska objevoval na různých místech slova. Navazuje volný rozhovor, aby se zhodnotila slovní zásoba. U malých dětí se k vyšetření používají hračky, stavebnice, maňásci. U školáků se používají texty na čtení přiměřené jejich věku.

Terapie

Úprava poruch a vad výslovnosti je volena vždy pro každé dítě individuálně, tak aby postihla jeho vývojová specifika.

Vždy platí tyto zásady reedukace:

- **zásada krátkodobého cvičení**

u malých dětí je malá schopnost udržet pozornost, cvičíme jen 3-4 minuty, s intenzivním sluchovým a zrakovým vzorem, s využitím zrcadla, indikátoru počítačového vzoru, kresby atd.

- **zásada užívání pomocných hlásek**

zefektivňuje postup nápravy, dítěti usnadňuje tvoření správného artikulačního postavení s přesným zněním hlásky

- **zásada užívání sluchové kontroly**

sluchovou výchovu provádíme zvukovými hrami, které se zaměřují na vnímání obecných zvuků, jako je například zvuk deště, zpěv ptáků, tikot hodin

- **zásada minimální akce**

cvičení probíhá tiše a s minimální artikulační silou, pokud by děti mluvily přehnaně hlasitě, nevnímaly by dobře tvoření a znění hlásek

- **zásada individuálního přístupu**

zásada podporující proces učení

- **zásada vývojovosti**

respektování vývojovosti při logopedické terapii nám zaručuje správné stanovení nápravy dyslalie

- **zásada názornosti**

dítěti poskytujeme co nejpřesnější informace o artikulačním postavení a sluchovém vjemu, zapojíme zrak, sluch, hmat, vnímání změn pohybu

Prevence

Preventivním opatřením je odstraňování etiologických faktorů a zároveň podpora napomáhající fyziologickému rozvoji dorozumivacího procesu.

2.5 Narušení plynulosti mluvy

Do této skupiny řečových poruch řadíme koktavost a breptavost, jejichž společným znakem je porucha plynulosti mluvy.

2.5.1 Koktavost – balbuties

Koktavost – balbuties je velmi komplikovanou a závažnou poruchou řeči, která se projevuje křečovitými stahy svalů účastnících se na realizaci řeči. Současně velkou měrou zasahuje psychickou oblast postiženého jedince. První příznaky koktavosti mohou uniknout pozornosti. Dítě má snahu rychle se vyjádřit, hledá vhodné slovo a vkládá do řeči pauzy, různá pomocná slůvka či zvuky, opakuje slovo, nebo jeho část.

Tyto zpočátku nenápadné příznaky se rozvíjí a fixují, poutají pozornost posluchačů i dítěte, zatěžují jeho psychiku a stávají se deprimujícími. Dýchání bývá nepravidelné a přerývané, je možné sledovat i různé grimasy tváře, stahování nosních křídel, tiky, nebo změnu barvy obličeje. Často je řeč doprovázena výraznou gestikulací a pohyby celého těla. Dítě prožívá neustálé vnitřní napětí, velké úsilí překonat křeče ve snaze promluvit, odpovědět, sdělit myšlenku, což způsobuje mimořádnou zátěž, stres a frustraci. Postižení mají velký strach z mluvení.

Prevence

V rámci prevence se zaměřujeme hlavně na zklidnění dítěte, mluvíme s ním volným a klidným tempem, vyhýbáme se tvrdého nasazení hlasu i situacím, kdy by byla po dítěti vyžadována rychlá reakce, na níž není připraveno. Hojně zařazujeme zpěv, protože u většiny případů se koktavost při zpěvu neobjevuje. Dítě na obtíže nikdy neupozorňujeme a snažíme se vhodným způsobem dítěti pomáhat doplnit chybějící výrazy. Problém je nutné řešit s rodiči dítěte a doporučit návštěvu logopeda.

Smyslem rozhovoru s dětmi, které koktají, je upřímná a otevřená diskuze o tom, co děti cítí jako nesprávné, co může podle jejich názorů jiným pomáhat mluvit lépe a vůbec o všem, co se týká řeči. Současně je třeba vymezit okruh informací, které pomáhají dětem pochopit, co řeč zahrnuje a co mohou udělat, aby mluvily tak, jak si samy přejí. V rozhovoru se logoped soustředí na aktivní sledování toho, jak děti prožívají způsob své komunikace. Jedním z cílů rozhovoru je pomoci dětem vyhodnotit pozorování vlastního mluvního projevu a následně znovu posoudit interpretaci těchto pozorování. Děti by měly být přivedeny k tomu, aby byly schopny reálně prozkoumat, co skutečně při řeči dělají. Terapeut pak demonstruje alternativy, které mají poznanou realitu a měnit. Poradenství je tedy orientováno na asistenci procesu, kterým se děti učí poznávat základní složky problému koktavosti a směřují k jeho řešení. (PEUTELSCHMIEDOVÁ, 2010, str. 60)

Koktavost je souhrn příznaků nejednotného původu. Praxe ukazuje, že existují čtyři základní formy. (SOVÁK, 1984, str. 144)

- *koktavost z napodobení*

(vyskytuje se u neurotických dětí a hysterických dospělých osob)

- *koktavost z přecvičování leváctví*

(koktavost z potlačování přirozené laterality)

- *koktavost z orgánového postižení CNS*

- *koktavost neurotická, neboli vývojová*

(nejčastější forma, jde o duševní úrazy)

2.5.2 Breptavost – tumultus sermonis

Hlavním příznakem této vady je nadměrně zrychlené tempo řeči, při kterém je zhoršena srozumitelnost projevu a může vyústit až do nesrozumitelné řeči. Tempo řeči je rychlé i nerovnoměrné.

Klasici logopedie chápali breptavost jako neurózu řeči. Až na základě výzkumů v třicátých letech 20. století začal postupně převládat názor, že toto narušení komunikační schopnosti má organický podklad. Dnes se už breptavost za neurózu nepokládá. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 288)

Jde o narušenou komunikační schopnost, kterou spolu s koktavostí řadíme do poruch plynulosti řeči. U koktavosti je narušena dynamika řeči, u breptavosti je změněno tempo řeči. Celkový klinický obraz breptavosti je značně podobný symptomům lehké mozkové dysfunkce. Projevem je motorická instabilita, poruchy koncentrace, nedostatky jemné motorické koordinace, výskyt nevhodných typů laterality, drobné poruchy percepce.

U pacientů s tumultem je častější motorický neklid, někdy i známky dyslexie a dysgrafie. Překotné tempo se více manifestuje v dospělosti.

Typické příznaky v mluvené řeči:

- **akcelerace**

zrychlení je tím větší, čím více slabik obsahuje dané slovo a čím více slov obsahuje daná věta

- **opakování a vynechávání slabik**

překotnost v mluvené řeči způsobuje vynechávání slabik, někdy i jejich opakování

- **porušená artikulace**

při rychlém tempu řeči nestíhá breptavý precizněji vyslovovat jednotlivé hlásky, artikulace hlásek je pak narušená, nepřesná, nebo setřelá, s redukcí délky samohlásek

- **porušené dýchání**

dýchání breptavých během řeči narušují časté vdechy

- **hlasové poruchy**

funkční hlasové poruchy vznikají při nesprávné koordinaci respirace a fonace, breptaví mají často zastřený a málo rezonující hlas

- **dysmúzie**

někdy bývá velmi nápadná, typická je porušená melodie řeči – charakteristická monotónností, kolísavý rytmus a porušený dynamický přízvuk

Typické příznaky v neverbálním projevu:

Breptaví působí dojem, že jde o povrchní, unáhlené, impulsivní, roztržité a nepořádné osoby. Často jsou i špatnými posluchači a jejich řeč je hlučná. Narušená je i motorika, což lze sledovat i při chůzi. Motorické symptomy se zhoršují v pubertě a ve starším věku. Breptavost se v různém rozsahu projevuje i v psané řeči.

Diagnostika

Je třeba rozlišit breptavost a rychlou mluvu, při které nedochází k deformacím řečového projevu. Na rozdíl od koktavých, netrpí breptaví psychickou úzkostí. Pokud se breptavý soustředí na svoji mluvu, přehnané zrychlení se zpomaluje, nebo mizí úplně.

Podle (Lechty, 1995) lze k diagnostice použít volný rozhovor, hlasité čtení, psaní, reprodukci vět, zpěv a recitaci básniček, vyšetření motoriky, vyšetření hudebních vloh.

Terapie

Na rozdíl od jiných osob s narušenou komunikační schopností, breptaví svou poruchou nijak psychicky netrpí a proto ani většinou nevyhledávají logopedickou pomoc. Motivace ke spolupráci s logopedem tak chybí. Terapie se zaměřuje především na řečový trénink. Zpomalení lze dosáhnout například rytmizovaným čtením, čtením s okénkem, rytmickým cvičením, vokalizací řeči, členěním řečového projevu na takty pomocí vytūkávání. Ke zvolnění tempa hovoru pomáhá i nácvik správné velikosti čelistního úhlu (před zrcadlem), který je u breptavých velmi malý.

Prognóza

Pozitivní prognóza závisí na včasném zachycení poruchy, správné diagnostice a správné volbě terapie, na spolupráci okolí, správném mluvním vzoru, dlouhodobém nácviku, ale i na pravidelných kontrolách, protože tato vada se často vrací. Méně příznivá je prognóza u breptavosti kombinované s koktavostí a to zejména v pozdějším věku.

Prevence

V předškolním věku se s touto poruchou setkáme spíše jako s nápodobou chybného mluvního vzoru rodičů nebo sourozenců, důležitou **prevencí** je tedy dobrý mluvní vzor a správná výslovnost. Dospívající žádají cílenou terapii obvykle po přechodu do nového kolektivu, který na jejich mluvní projev není zvyklý, případně pro první neúspěchy s navazováním partnerských kontaktů. Dospělí přicházejí, je-li negativní ohlas na jejich mluvní projev ze strany posluchačů, nebo chtějí-li získat zaměstnání, kde je bezchybný mluvní projev podmínkou.

2.6 Získaná neurotická nemluvnost

Neurózy řeči jsou funkcionální poruchy vyšší nervové činnosti v oblasti sociální interakce mluvenou řečí. (SOVÁK, 1978)

2.6.1 Mutismus – oněmění

Mutismus, česky oněmění je náhlá ztráta řeči po duševním úrazu, či úleku. Na rozdíl od afázie, která je ztrátou řeči po úrazu mozku. Vyskytuje se hlavně u dospělých osob, u dětí jen velmi vzácně. Příznakem je ztráta řeči i hlasu. Člověk postižený mutismem se všemi možnými prostředky snaží o komunikaci s ostatními osobami. Píše, kreslí, gestikuluje, nejde tedy o mluvní negativismus. Čím víc se snaží, tím větší útlum mluvy má. Příznaky tohoto typu patří do odborné lékařské péče. Mutismus je obvykle neurotickou reakcí na mimořádný zážitek, nebo je projevem akutního psychotického onemocnění. Vzniká náhle po těžkém psychotraumatu, nebo jako reakce na neúměrné přetěžování, nesprávný styl výchovy a po náročných stresových situacích. Tento stav se často zafixuje díky nevhodné reakci okolí. Příčinou mohou být i silná vzrušení, afekty, rozčilení při vyčerpanosti. Nejčastěji se objevuje v předškolním věku, častěji u děvčat. V dospělém věku často souvisí s výskytem psychické nemoci, sociální fobie, adaptační poruchy, poruchy osobnosti.

Typy mutismu

- **totální mutismus**

jedinec nekomunikuje s žádnou osobou, ani v žádných situacích, chybí i jakékoliv jiné zvukové projevy. Jedinec by rád komunikoval, psychický blok mu to však nedovolí.

- **elektivní mutismus**

jedinec se verbálně projevuje jen před určitými lidmi, nebo za určitých situací.

Elektivní mutismus je považován za primárně psychogenně podmíněnou poruchu. Lze jej chápat jako obranný mechanismus, který je reakcí na akutní psychotraumatizující podnět či chronickou frustraci, kdy nejsou uspokojovány základní psychické potřeby dítěte. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 204)

- **surdomutismus**

vzniká jako náhlá ztráta schopnosti mluvit i slyšet řeč, je však zachována velmi dobrá schopnost odezírat. Příčinou může být hysterie po duševních traumatech.

Diagnostika

Při práci s postiženým elektivním mutismem je diagnostika zároveň i počátkem léčby. Je velmi důležitá spolupráce logopeda, psychiatra, foniatra či neurologa. S velkou pravděpodobností nebude dítě při prvních sezeních vůbec verbálně komunikovat. Při nedostatečné empatii vyšetřujícího by mohlo dojít až k prohloubení traumatu a posílení patologických mechanismů. Na první vyšetření se zvou rodiče bez dítěte. Rodinná anamnéza se zaměřuje na výskyt poruch řeči, podobné projevy u rodičů, sourozenců či jiných členů rodiny, sleduje postavení dítěte v rodině, rodinné klima a styl výchovy, hodnotí se také situace, ve které se problém poprvé vyskytl. Elektivní mutismus je diagnostikován, pokud dítě sice za určitých okolností nemluví, ale je zachována schopnost chápat jazyk, řečová produkce je pro sociální kontakty dostačující, pokud dítě v některých situacích hovoří normálně a projevy poruchy trvají alespoň měsíc.

Stejně jako mutismus se může projevovat dětská epileptická afázie – Landauův - Kleffnerův syndrom – nebo pervazivní vývojové poruchy (autismus, Aspergerův syndrom). Problematické je někdy i odlišení mutismu od mentální retardace, protože samo narušení schopnosti komunikovat brání i vyšetření intelektu. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 207).

Terapie

Mutismus je chápán spíše jako psychická porucha, než jako porucha řeči. Terapeutický přístup vychází z individuální psychoterapie, spojené s foniatickou a logopedickou péčí. Je třeba upravit i rodinné prostředí, zejména jsou-li příčinou spory s rodiči, nebo se sourozenci. Dítě k verbálnímu projevu nikdy nenutíme. Velký úspěch má skupinová terapie, při které se dítě spontánně projeví častěji, než při individuálním sezení.

Prevence

Velký význam má prevence. Ambiciózní rodiče, nebo prarodiče musí být seznámeni s tím, že nemají dítě do mluvení nutit proti jeho vůli. Nebezpečí neurotizace po veřejném vystoupení hrozí zejména u introvertních dětí. Toho by si měly být vědomy i učitelky mateřských a základních škol.

2.7 Hlasové poruchy

Terapie hlasových poruch nepatří do působnosti klinického logopeda, ale do péče foniatra. Děj, který vede k vytvoření hlasu, se nazývá fonace.

Hlas můžeme definovat jako zvuk, který vznikne průchodem hrtanového tónu, vzniklého na hlasivkách rezonančními dutinami nad hrtanem, tzv. nasální trubici. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 427)

Hlas každého jedince charakterizuje hlasitost, výška, barva a kvalita. Hlasitost vyjadřuje fyzikální veličinu. Výška hlasu odpovídá frekvenci kmitání hlasivek. Barva hlasu je dána délkou a hmotou hlasivek a tvarem rezonančních dutin. Kvalita hlasu je dána poměrem harmonických tónů v hlase ke zvukům neharmonickým, nekvalita hlasu se projevuje chrapotem, nebo jeho zastřením. Poruchy hlasu mohou být organické, nebo funkční. Organické poruchy hlasu jsou podloženy patologickým nálezem na hlasovém ústrojí. Jejich příčinami jsou záněty hrtanu, anomálie hrtanu, nádory hrtanu, úrazy hrtanu, poruchy inervace hrtanu a endokrinní onemocnění. Mezi funkční poruchy hlasu patří poruchy z přemáhání hlasu, hlasové neurózy a psychogenní poruchy hlasu.

2.8 Získaná orgánová nemluvnost

Získaná organická nemluvnost zahrnuje poruchy řečové komunikace, podmíněné získaným organickým poškozením či onemocněním mozku.

2.8.1 Afázie

Afázie je náhlá ztráta řeči po orgánovém poškození mozku. Poranění určitých partií mozkové kůry na dominantní polokouli má u dospělého člověka za následek ztrátu řeči – afázii. Příznaky jsou odlišné, podle místa a rozsahu poškození. Schematicky se rozlišuje afázie motorická, kdy nemocný ví, co chce říci, ale nemá slov. Senzorická, zraková, popřípadě sluchová, kdy postižený vidí napsaný text, slyší mluvu, ale nerozeznává slova, nerozumí jim. Nejtěžší je afázie celková, kdy postižený ani nepoznává slova, ani nemůže mluvit. Afázii lze dělit i podle plynulosti řečového projevu.

Za normální řečovou produkci je považováno přibližně 120 slov za minutu. Pokles pod 50 slov za minutu označujeme jako influenci. Naopak zvýšenou produkci řeči, která přesahuje 200 slov za minutu, nazýváme hyperfluencí. (ŠKODOVÁ, JEDLIČKA, a kol. 2003, str. 147)

Fluentní afázie je dána normální produkcí slov za minutu, informační hodnota sdělení zde odpovídá dané situaci.

Hyperfluentní afázie je charakteristická vláčným a bezúčelným popisem, nevhodné výrazy mají nízký obsah informace.

Etiologie

Příčiny vzniku afázie jsou různé, vždy jde ale o poruchu získanou. Poškození mozku může být ohraničené, nebo rozptýlené.

Nejčastější příčiny afázie:

- **cévní mozkové příhody**

jsou nejčastější příčinou afázií. Klinický obraz záleží na lokalizaci léze. Rozlišujeme cévní příhody hemoragické, kdy je nejčastější příčinou krvácení hypertenze, krvácení z mozkového nádoru, poúrazové krevní hematomy. Krvácení může vzniknout v kterékoliv oblasti mozku. Dalším typem jsou cévní příhody ischemické (ischemický infarkt, snížené prokrvení mozku), jejichž příčinou může být systémová hypoperfuze v důsledku sníženého průtoku krve při srdeční chorobě či poklesu krevního tlaku, nebo trombóza mozkových cév, nebo embolie.

- **úrazy a poranění mozku**

otřes mozku (comotio cerebri) je krátká ztráta vědomí, která většinou nezpůsobuje fatickou poruchu, mnohem závažnější následky může mít zhmoždění mozku (contusio cerebri).

- **mozkové nádory**

při tumorech mozku může afázie vznikat, ale také nemusí. Vždy záleží pouze na jejich lokalizaci

- **zánětlivá onemocnění mozku**

encefalitida je většinou akutně probíhající onemocnění, postihuje mozkovou tkáň i mozkové pleny. Původcem bývá nejčastěji virus, ale bývá i sekundárním onemocněním po středoušním zánětu či příušnicích

- **degenerativní onemocnění centrální nervové soustavy**

Alzheimerova nemoc začíná poruchami paměti a končí závažným postižením kognitivních funkcí

Pickova nemoc je charakterizována rozvojem demence s atrofií mozkových laloků. Příčinou degenerace je zřejmě metabolická odchylka, často dědičně podmíněná

- **intoxikace mozku**

větší výskyt poškození mozku se v dnešní době objevuje v souvislosti s nárůstem užívání drog a vyšší konzumace alkoholu i po otravách oxidem uhelnatým, kdy vlivem intoxikace dochází nejen k poruchám komunikace, ale i k dočasnému snížení rozumových schopností jedince

Diagnostika

Pacient může být diagnostikován pomocí klinického vyšetření, nebo pomocí standardizovaných testů pro vyšetření afázie. Klinický logoped na základě neurologického vyšetření zjišťuje stav mluvní produkce, schopnost opakování, rozumění, úroveň čtení, psaní, počítání a případnou poruchu schopnosti provádění cvičebních a praktických činností. Snaží se i poznat pacientovu psychiku a předcházet rozvoji psychických potíží.

Terapie

Terapeut se snaží o obnovení komunikačních schopností, rehabilitaci řeči. Cílem je dosažení maximálních schopností komunikace s ohledem na dané postižení. Při komunikační terapii dochází i k obnovení sociálních vazeb, což je velmi významné,

protože afatik má většinou i poraněnou duši. Každý případ je nutno posuzovat velmi individuálně. Efektivita logopedické péče je limitovaná organickým postižením, některé změny v organismu bývají nevratné.

2.8.2 Dětská vývojová afázie

U dětí jde o postižení řeči ještě nehotové, nezafixované funkce řeči se mohou přestěhovat na druhou, zdravou mozkovou polokouli. Příznaky dětské vývojové afázie se liší podle toho, v které vývojové fázi řeči byl mozek postižen, a také podle celkové rozumové vyspělosti dítěte. Jde o náhlé poškození a přerušení dosud normálně se vyvíjející centrální nervové soustavy.

Etiologie a terapie

Příčinami mohou být úrazy a poranění mozku, zánětlivá onemocnění mozku, intoxikace mozku, nebo nádorová onemocnění. U dětí nebývají tak častou příčinou cévní mozkové příčiny. Neurologická terapie podle etiologie a logopedická rehabilitace řeči.

Prognóza

Prognóza je velmi dobrá po úrazech mozkové tkáně, závažná prognóza je tam, kde bylo příčinou vývojové afázie difúzní zánětlivé onemocnění mozku, nebo zánět mozkových blan.

3. PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ

3.1 Cíle průzkumu

Cílem průzkumné sondy prováděné ve státních mateřských školách města Zlína je zjistit, na jaké úrovni je dětem předškolního věku poskytována logopedická péče. Průzkum zjišťuje, kdo a jakým způsobem logopedickou péči v mateřských školách provádí, s jakými pracovišti mateřské školy spolupracují, zda se logopedické intervence účastní i rodiče a jak s logopedy spolupracují při domácích cvičeních, jakým způsobem se školní logopedi vzdělávají, jaká je vybavenost konkrétních pracovišť, kolik času logoped věnuje jednomu dítěti a které řečové vady jsou v mateřských školách nejčastěji napravovány.

3.2 Charakteristika respondentů

Výzkumné hypotézy se budou vztahovat ke vzorku 8 státních mateřských škol města Zlína.

Jedná se o tyto mateřské školy:

- MŠ Morysův dům, kterou navštěvuje 90 dětí
- MŠ Dětská, kterou navštěvuje 60 dětí
- MŠ Družstevní, kterou navštěvuje 90 dětí
- MŠ Santražiny, kterou navštěvuje 96 dětí
- MŠ U Dřevnice, kterou navštěvuje 120 dětí
- MŠ Luční, kterou navštěvuje 140 dětí
- MŠ Sokolská, kterou navštěvuje 110 dětí
- MŠ Kúty, kterou navštěvuje 90 dětí

3.3 Formulace hypotéz

Pozorováním byly stanoveny tyto hypotézy:

1. Ve více jak 50% provádí logopedickou intervenci pedagog MŠ.
2. Ve více jak 40% poskytují MŠ logopedickou péči formou skupinové terapie.
3. Ve více jak 50% je nejčastěji napravovanou řečovou vadou v MŠ dyslalie.

3.4 Pretest

Pretest byl proveden před zahájením samotného průzkumného šetření na vzorku pěti respondentů. Pro získání primárních informací byli všichni účastníci pretestu dotazováni ústně a bylo ověřeno, že otázkám rozumí, průzkum tak mohl být proveden i u zbytku dotazovaných.

3.5 Popis průběhu šetření

Vlastní průzkumné šetření bylo vedeno tak, že byl 16 státním zlínským mateřským školám zaslán dotazník, který je zaměřený na zmapování poskytování logopedické péče. Z tohoto počtu oslovených respondentů odpověděly pouze 3 ředitelky mateřských škol, proto bylo dalších 5 respondentů po telefonické domluvě, kontaktováno osobně.

Součástí průzkumného šetření byly i nestandardizované volné rozhovory s rodiči dětí z mateřské školy Kúty. V této mateřské škole provádí logopedickou intervenci ve formě skupinové i individuální terapie učitelka mateřské školy Mgr. Květa Žůrková. Osloveny byly čtyři matky dětí navštěvujících individuální logopedickou terapii, kterou tato učitelka provádí. Všechny matky shodně uvedly, že jsou s prací logopedky mateřské školy velmi spokojeny. Z rozhovorů vyplynulo, že individuální logopedické terapie probíhají v klidné a příjemné atmosféře, učitelka s dětmi provádí dechová a oromotorická cvičení, děti popisují obrázky, opakují básničky a říkadla, procvičují polohování a pohyblivost jazyka a rtů, rozvíjí slovní zásobu. Individuální terapie se časově prolíná s terapií skupinovou, která probíhá v rámci každodenního režimu ve třídě. Skupinová terapie je zaměřena na rozvoj hrubé a jemné motoriky i oromotorická cvičení. Matkám dětí se velmi líbí hravá forma logopedické terapie, vstřícnost učitelky a zejména odborné poradenství pro domácí procvičování správné výslovnosti. Všechny respondenty se také shodly na tom, že individuální logopedická terapie prováděná v mateřské škole Kúty přináší jejich dětem viditelné pozitivní výsledky.

3.6 Statistické vyhodnocení

Odpovědi respondentů byly podrobně analyzovány v následujících kapitolách:

Poskytování logopedické péče

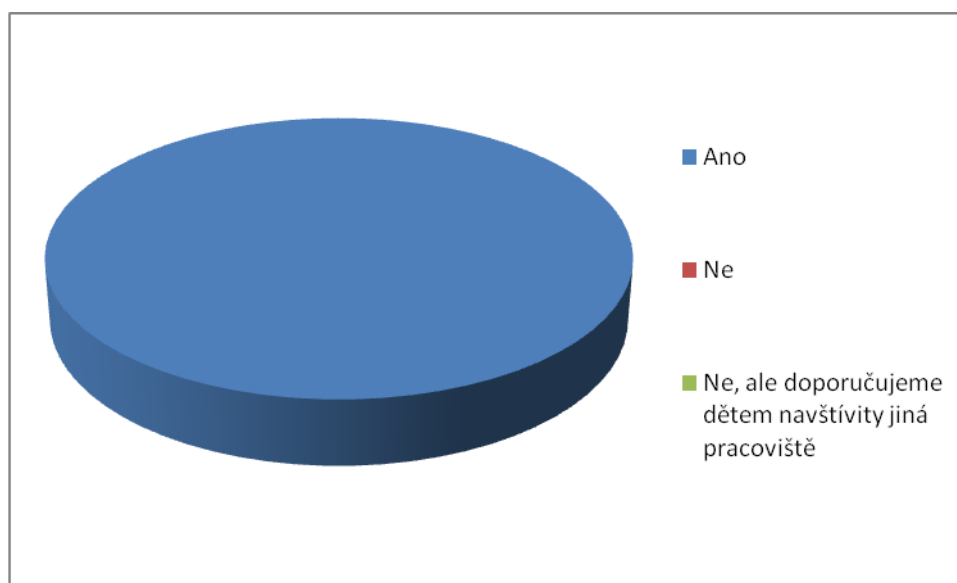
První otázka, kterou dotazník respondentům kladl, zjišťovala, jestli dotazovaná mateřská škola poskytuje logopedickou péči.

Jak ukazuje tabulka 4-6-1, logopedickou péči poskytují všechny dotazované mateřské školy (100%).

Znázorněno grafem 3-6-1.

Poskytujete ve vašem zařízení logopedickou péči?	
Ano	8
Ne	0
Ne, ale doporučujeme dětem navštívit jiná pracoviště	0

Tab. 3-6-1 *Poskytujete ve vašem zařízení logopedickou péči*

Graf 3-6-1 *Poskytujete ve vašem zařízení logopedickou péči*

Kdo logopedickou péčí v mateřské škole provádí

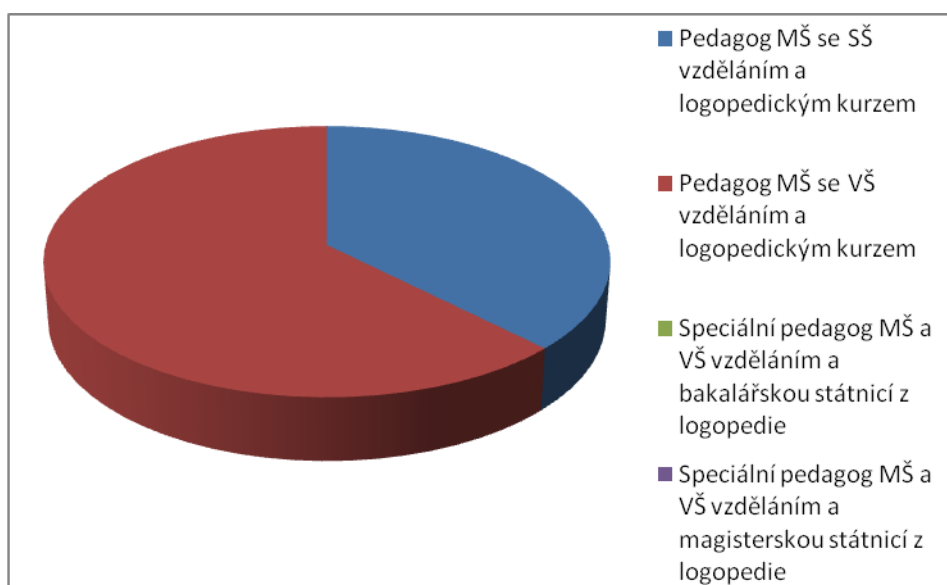
V této části dotazník zjišťuje, kdo logopedickou péčí v mateřské škole provádí. Mohou to být zaměstnanci mateřské školy s různým stupněm vzdělání, nebo externí spolupracovníci, jako jsou logoped SPC, logoped PPP, či klinický logoped.

V mateřských školách, které v průzkumném šetření odpovídaly, poskytují logopedickou péči výhradně pracovníci mateřských škol. Jde o pedagogy MŠ se SŠ vzděláním a logopedickým kurzem ve 3 případech (37,5%) a pedagogy MŠ s VŠ vzděláním a logopedickým kurzem v 5 případech (62,5%).

Znázorněno tabulkou 3-6-2 a grafem 3-6-2.

Kdo logopedickou péčí v mateřské škole provádí?	
Pedagog MŠ se SŠ vzděláním a logopedickým kurzem	3
Pedagog MŠ s VŠ vzděláním a logopedickým kurzem	5
Speciální pedagog MŠ a VŠ vzděláním a bakalářskou státnicí z logopedie	0
Speciální pedagog MŠ a VŠ vzděláním a magisterskou státnicí z logopedie	0
Logoped SPC	0
Logoped PPP	0
Klinický logoped	0

Tab. 3-6-2 Kdo logopedickou péčí v mateřské škole provádí

Graf 3-6-2 Kdo logopedickou péčí v mateřské škole provádí

Jakým způsobem je logopedická péče poskytována

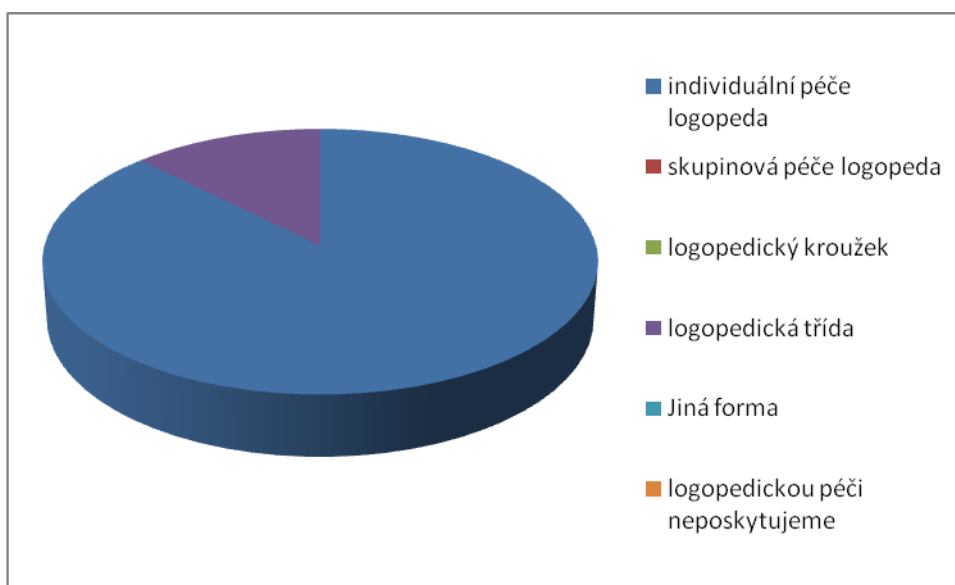
Otázka číslo tři zjišťovala, jakým způsobem je logopedická péče poskytována. Zda se logoped věnuje jednomu dítěti individuálně, nebo jde o skupinovou péči, či přímo logopedickou třídu, logopedický kroužek, nebo jinou formu péče.

V 7 mateřských školách (87,5%) se logoped věnuje dětem individuálně, v 1 mateřské škole pak v rámci logopedické třídy (12,5%).

Znázorněno tabulkou 3-6-3 a grafem 3-6-3.

Jakým způsobem poskytujete logopedickou péči?	
individuální péče logopeda	7
skupinová péče logopeda	0
logopedický kroužek	0
logopedická třída	1
jiná forma	0
logopedickou péči neposkytujeme	0

Tab. 3-6-3 Jakým způsobem poskytujete logopedickou péči

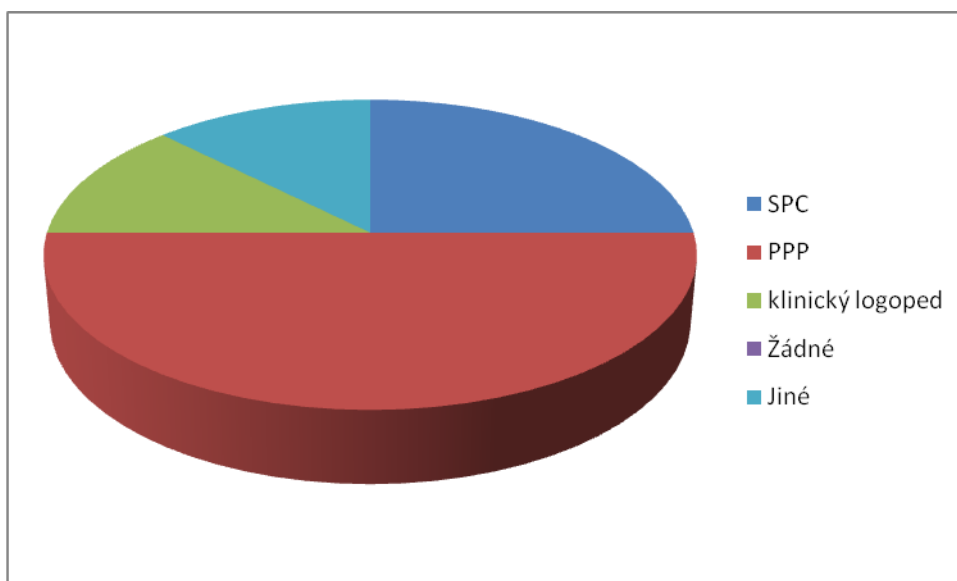
Graf 3-6-3 Jakým způsobem poskytujete logopedickou péči

Spolupráce při logopedické péči s jinými pracovišti

Tato část dotazníku se zabývá tím, s jakými pracovišti mateřské školy při poskytování logopedické péče spolupracují. Zda spolupracují se speciálně pedagogickými centry, pedagogicko-psychologickými poradnami, klinickými logopedy či jinými organizacemi. 2 (25%) respondenti odpověděli, že spolupracují se SPC, 4 (50%) respondenti spolupracují s PPP, 1 (12,5%) respondent uvedl spolupráci s klinickým logopedem a 1 (12,5%) respondent vyznačil spolupráci s jinou organizací. Znázorněno tabulkou 3-6-4 a grafem 3-6-4.

Spolupracujete při logopedické péči s jinými pracovišti?	
SPC	2
PPP	4
klinický logoped	1
Žádné	0
Jiné	1

Tab. 3-6-4 *Spolupracujete při logopedické péči s jinými pracovišti*

Graf 3-6-4 *Spolupracujete při logopedické péči s jinými pracovišti*

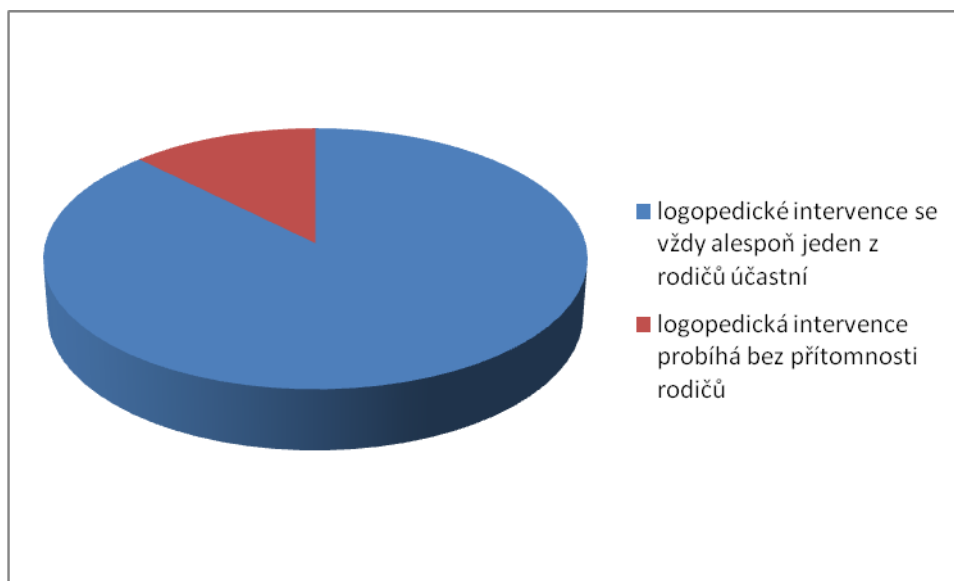
Účast rodičů při logopedické intervenci

Dalším cílem průzkumu bylo zjistit, zda se logopedické intervence účastní i rodiče dětí. V 7 (87,5%) mateřských školách probíhá logopedická intervence za přítomnosti alespoň jednoho z rodičů, v 1 (12,5%) mateřské škole probíhá náprava řečových vad bez účasti rodičů.

Znázorněno tabulkou 3-6-5 a grafem 3-6-5.

Účastní se logopedické intervence i rodiče?	
logopedické intervence se vždy alespoň jeden z rodičů účastní	7
logopedická intervence probíhá bez přítomnosti rodičů	1

Tab. 3-6-5 *Účastní se logopedické intervence i rodiče*

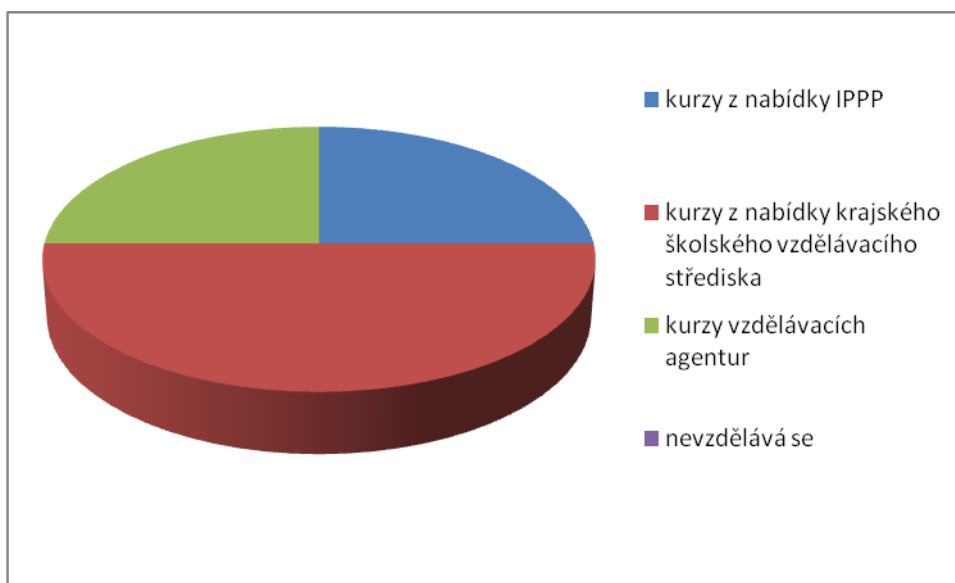
Graf 3-6-5 *Účastní se logopedické intervence i rodiče*

Další vzdělávání školního logopeda

Další vzdělávání pracovníků poskytujících logopedickou intervenci probíhá ve všech dotazovaných mateřských školách. 2 (25%) mateřské školy využívají kurzy z nabídky Institutu pedagogicko-psychologického poradenství, 4 (50%) mateřské školy se účastní kurzů z nabídky krajského školského vzdělávacího střediska, 2 (25%) mateřské školy se účastní kurzů vzdělávacích agentur. Znázorněno tabulkou 3-6-6 a grafem 3-6-6.

Další vzdělávání školního logopeda?	
kurzy z nabídky IPPP	2
kurzy z nabídky krajského školského vzdělávacího střediska	4
kurzy vzdělávacích agentur	2
nevzdělává se	0

Tab. 3-6-6 *Další vzdělávání školního logopeda*

Graf 3-6-6 *Další vzdělávání školního logopeda*

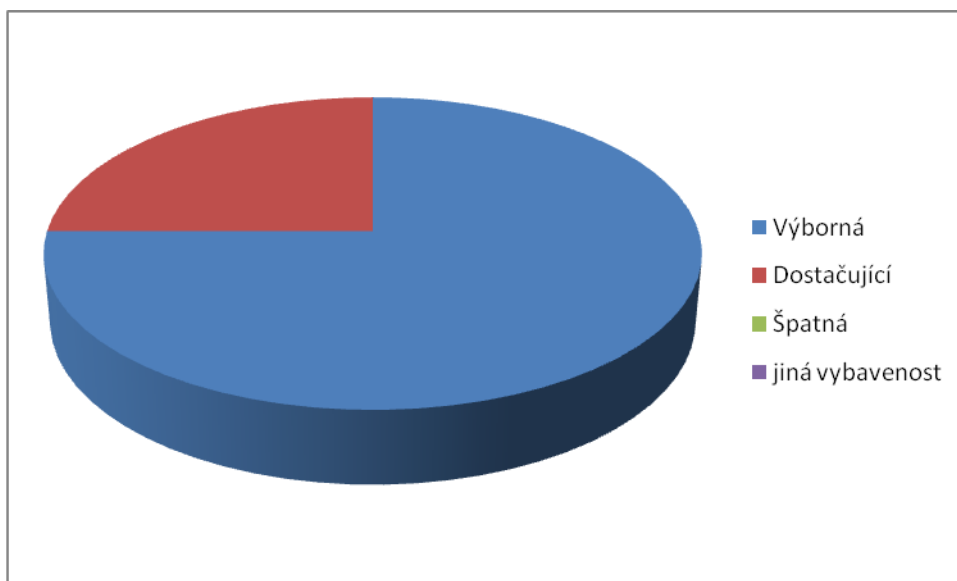
Vybavenost MŠ pro logopedickou intervenci

Zařízení a vybavení mateřských škol může být velmi odlišné, proto se další otázka zaměřovala na vybavenost mateřské školy, pro poskytování logopedické péče. Ani jeden z respondentů nemá pocit, že je jeho zařízení pro logopedickou péči vybaveno špatně. Naopak 6 (75%) dotázaných si myslí, že je jejich vybavenost tříd výborná a 2 (25%) dotázaní uvádí, že je jejich vybavenost pro logopedickou intervenci dostačující.

Znázorněno tabulkou 3-6-7 a grafem 3-6-7.

Jaká je vybavenost vaší MŠ pro logopedickou intervenci?	
Výborná	6
Dostačující	2
Špatná	0
Jiná vybavenost	0

Tab. 3-6-7 *Jaká je vybavenost vaší MŠ pro logopedickou intervenci*

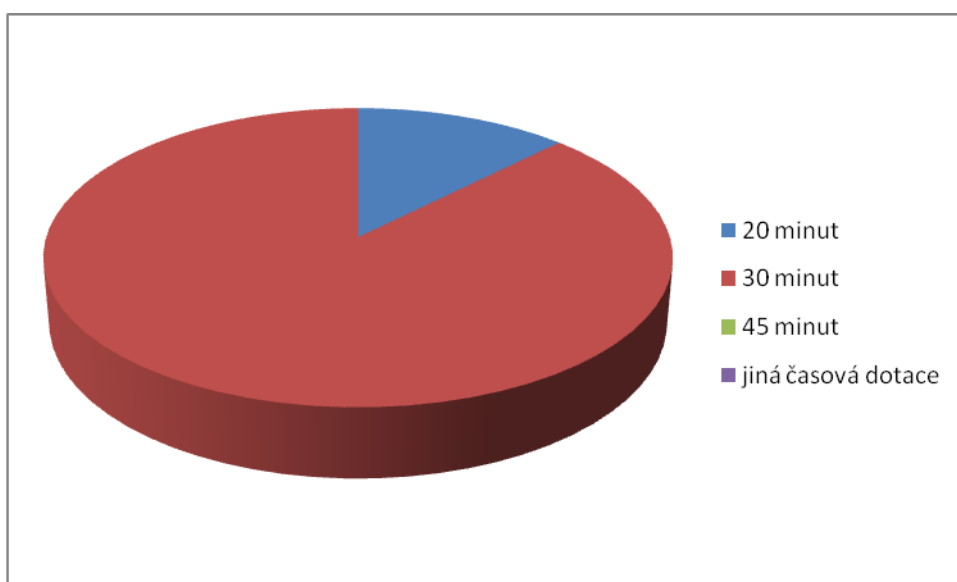
Graf 3-6-7 *Jaká je vybavenost vaší MŠ pro logopedickou intervenci*

Čas, který věnuje logoped jednomu dítěti

Velmi významnou otázkou je, kolik času věnuje logoped terapii s jedním dítětem. 1 (12,5%) mateřská škola má čas určený k péči o jedno dítě 20 minut, 7 (87,5%) zbývajících mateřských škol věnuje péči o jedno dítě 30 minut. Znázorněno tabulkou 3-6-8 a grafem 3-6-8.

Kolik času věnuje logoped jednomu dítěti?	
20 minut	1
30 minut	7
45 minut	0
jiná časová dotace	0

Tab. 3-6-8 *Kolik času věnuje logoped jednomu dítěti*

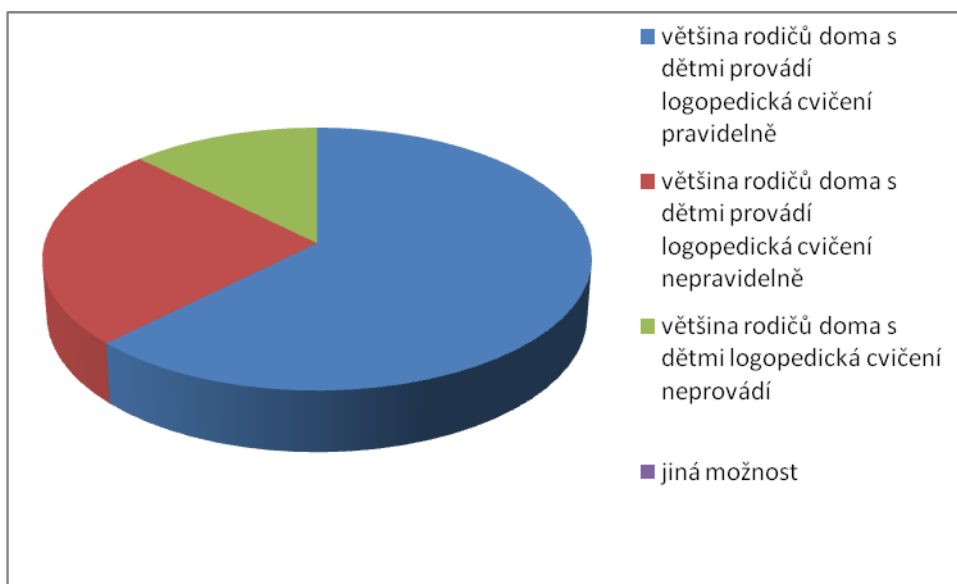
Graf 3-6-8 *Kolik času věnuje logoped jednomu dítěti*

Počet dětí, které doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení

Spolupráce rodičů s logopedem je pro nápravu řečové vady velmi významná, proto v deváté otázce dotazník zjišťuje, jak aktivně se na ní rodiče podílí. 5 (62,5%) respondentů uvádí, že většina rodičů doma s dětmi provádí logopedická cvičení pravidelně, 2 (25%) respondenti uvádí, že většina rodičů doma s dětmi provádí logopedická cvičení nepravidelně a 1 (12,5%) respondent uvádí, že v jejich mateřské škole většina rodičů doma s dětmi logopedická cvičení neprovádí. Znázorněno tabulkou 3-6-9 a grafem 3-6-9.

Kolik dětí doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení?	
většina rodičů doma s dětmi provádí logopedická cvičení pravidelně	5
většina rodičů doma s dětmi provádí logopedická cvičení nepravidelně	2
většina rodičů doma s dětmi logopedická cvičení neprovádí	1
jiná možnost	0

Tab. 3-6-9 *Kolik dětí doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení*

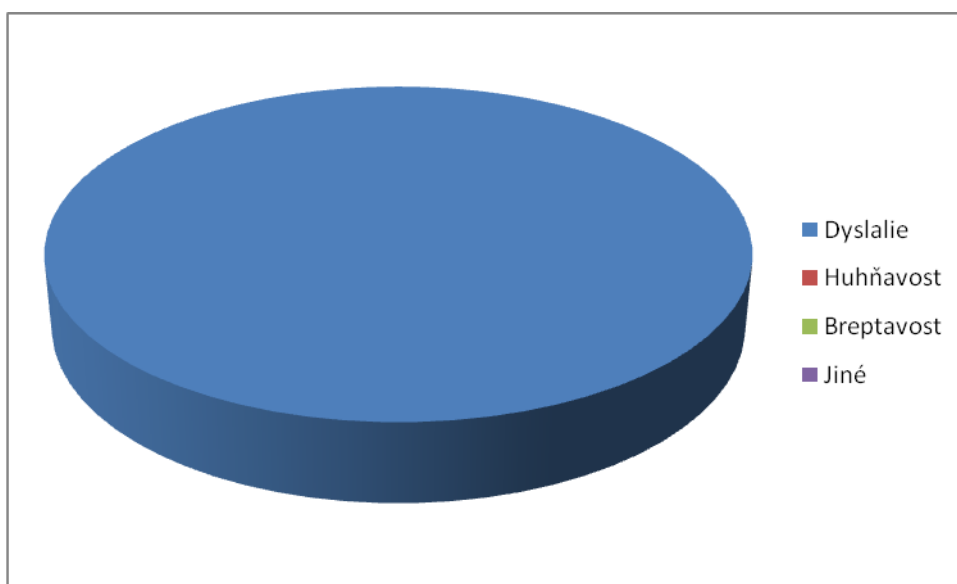
Graf 3-6-9 *Kolik dětí doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení*

Vady řeči, které se v MŠ nejčastěji napravují

Poslední otázka průzkumného šetření se vztahuje k četnosti výskytu jednotlivých řečových vad mezi dětmi v mateřských školách. 8 (100%) dotázaných odpovědělo, že vadou, kterou v rámci logopedické intervence napravují nejčastěji je dyslalie. Znázorněno tabulkou 4-6-10 a grafem 4-6-10.

Které vady řeči nejčastěji napravujete?	
Dyslalie	8
Huhňavost	0
Breptavost	0
Jiné	0

Tab. 3-6-10 *Které vady řeči nejčastěji napravujete*

Graf 3-6-10 *Které vady řeči nejčastěji napravujete*

3.7 Vyhodnocení hypotéz

Pro praktickou část průzkumného šetření provedeného v osmi státních mateřských školách města Zlína byly stanoveny následující hypotézy:

- ve více jak 50% provádí logopedickou intervenci pedagog MŠ
- ve více jak 40% poskytují MŠ logopedickou péči formou skupinové terapie
- ve více jak 50% je nejčastěji napravnou řečovou vadou v MŠ dyslalie

Ke každé hypotéze byly zjištěny následující informace:

První hypotéza byla průzkumným šetřením potvrzena.

U dotazovaného vzorku bylo zjištěno, že ve všech těchto 8 (100%) mateřských školách provádí logopedickou intervenci pedagog MŠ. Ve 3 případech (37,5%) jde o pedagogy MŠ se SŠ vzděláním a logopedickým kurzem a v 5 případech (62,5%) jde o pedagogy MŠ s VŠ vzděláním a logopedickým kurzem.

Znázorněno tabulkou 4-6-2 a grafem 4-6-2.

Druhá hypotéza byla průzkumným šetřením vyvrácena.

7 (87,5%) dotazovaných mateřských škol poskytuje dětem s narušenou komunikační schopností individuální péči logopeda. 1 (12,5%) z dotazovaných mateřských škol vede speciální logopedickou třídu.

Znázorněno tabulkou 4-6-3 a grafem 4-6-3.

Třetí hypotéza byla průzkumným šetřením potvrzena.

Všech 8 (100%) dotazovaných mateřských škol uvádí, že nejčastěji napravnou řečovou vadou v jejich MŠ je dyslalie

Znázorněno tabulkou 4-6-10 a grafem 4-6-10.

3.8 Závěry a doporučení plynoucí z průzkumu

Výsledkem průzkumného šetření je zjištění, že logopedickou péči dětem poskytuje 100% všech oslovených mateřských škol. Logopedická prevence je velmi důležitá a prospěšná, protože v předškolním věku se řeč přirozeně vyvíjí a automaticky se upevňují nové návyky, zatímco kolem sedmého roku se řečové funkce uzavírají a další změny se dítě už obtížněji učí. Je proto nezbytné řečové vady včas odhalit a napravovat. Intenzivní terapie pak dítěti umožní rozvíjet dovednosti potřebné pro výuku řeči psané a čtené. Bylo také zjištěno, že logopedickou péči v oslovených zařízeních provádí ve všech případech přímo pedagogičtí pracovníci mateřských škol. V 37,5% se jednalo o pedagogy mateřských škol se středoškolským vzděláním a logopedickým

kurzem, v 62,5% šlo o pedagogy mateřských škol s vysokoškolským vzděláním a logopedickým kurzem. Tato kvalifikace logopedům mateřských škol umožňuje odhalit odchylky ve vývoji řeči a ve spolupráci s jinými specializovanými pracovníci cíleně pracovat na cvičení pro přirozený rozvoj řeči, který je podporován dechovými cvičeními, nácvikem sluchového, zrakového a hmatového vnímání, rozvojem motoriky mluvidel, rozvojem slovní zásoby a představivosti, nácvikem rytmizace a pohybových dovedností. Průzkum ukázal, že 87,5% respondentů poskytuje ve svém zařízení individuální logopedickou péči, 12,5% se nápravě řeči věnuje ve speciální logopedické třídě. Zejména u závažnějších řečových vad je nutná spolupráce mateřské školy s jinými odbornými pracovníky poskytujícími logopedickou péči. Bylo zjištěno, že tato úzká spolupráce funguje ve všech zmíněných mateřských školách. 25% respondentů spolupracuje se speciálně-pedagogickými centry, 50% respondentů spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami, 12,5% respondentů spolupracuje s klinickým logopedem a 12,5% uvádí v dotazníkovém šetření možnost spolupráce s jinou organizací. Pokud má být logopedická péče, co nejefektivnější, je nutná spolupráce s rodiči a to zejména proto, aby děti doporučená cvičení pravidelně procvičovaly doma a plnily i zadané domácí úkoly. Průzkumné šetření ukazuje, že v dotazovaných mateřských školách probíhá logopedická intervence v 87,5% vždy za přítomnosti alespoň jednoho z rodičů a ve 12,5% případů bez přítomnosti rodičů. Bylo také zjištěno, že této důležité domácí přípravě a procvičování s dětmi se pravidelně věnuje většina rodičů z 62,5% mateřských škol. 37,5% respondentů uvedlo, že většina rodičů jejich žáků s dětmi procvičují nepravidelně a 12,5% ze vzorku dotazovaných uvádí, že většina rodičů doma s dětmi logopedická cvičení neprovádí. Je proto vhodné některým zařízením doporučit větší podporu domácí přípravy a děti i rodiče více motivovat k rozvoji řečových schopností. Doporučit vhodné básničky, písničky, texty ke čtení a pravidelně zadávat zajímavé a hravé domácí úkoly. Každé dítě by mělo mít vlastní sešit, do kterého v průběhu terapie maluje a doma plní úkoly. Rodiče musí být seznámeni s tím, že dítě nesmí kritizovat, vyvíjet na něj nepřiměřený tlak, nesmí se mu vysmívat, ani jej příliš opravovat, logopedická cvičení mají naopak probíhat v poklidné atmosféře, dítě má být povzbuzováno a chváleno, důležitá je správná motivace, ale i důslednost. Příjemným zjištěním bylo, že ve všech zařízeních, které se průzkumného šetření zúčastnily, se pedagogičtí pracovníci v oboru logopedie dál školí a vzdělávají. 25% dotazovaných využívá kurzy z nabídky Institutu pedagogicko-psychologického poradenství, 50% dotazovaných se účastní kurzů z nabídky krajského školského vzdělávacího střediska a kurzy vzdělávacích agentur navštěvuje 25% respondentů. Prostory mateřských škol a jejich vybavenost rozmanitými pomůckami mají na vývoj dětí významný vliv. Dotazník zjišťoval i to, jaká je vybavenost mateřských škol pro logopedickou intervenci. 75% respondentů uvádí, že tato vybavenost jejich zařízení je výborná, zbývajících 25% uvádí, že je jejich vybavení pro logopedickou intervenci dostačující. Správně musí být volen i čas věnovaný terapii s jedním dítětem. Nesmí být ani příliš krátký, aby logoped stihl s dítětem vše důkladně procvičit, zkontrolovat a zadat domácí cvičení, ale ani příliš dlouhý, aby terapie dítě zbytečně nepřetěžovala a nestresovala. Průzkum ukázal, že dotazované mateřské školy věnují dětem optimálně dlouho terapii. 87,5% respondentů se věnuje dětem 30 minut a 12,5% respondentů se věnuje dětem 20 minut. Vždy je však třeba přihlížet k aktuálnímu psychickému a zdravotnímu stavu dítěte. Jedna z hypotéz průzkumného šetření předpokládala, že nejčastěji napravitelnou řečovou vadou v mateřských školách je dyslalie. Tento předpoklad se potvrdil u 100% dotazovaných mateřských škol. Průzkum prokazuje, že

ve všech mateřských školách, které se šetření zúčastnily, je rozvoj řeči dětí samozřejmou součástí vzdělávacího programu.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo na základě odborné literatury analyzovat některé problémové okruhy oboru logopedie. Práce se zabývala zejména základním vymezením oboru logopedie, metodami logopedické intervence, problematikou komunikace a řeči, předběžnými stádii vývoje řeči, významem předškolní výchovy v prevenci poruch řeči a nejčastějšími druhy narušené komunikační schopnosti, zejména jejich etiologií, symptomatologií, diagnostikou, terapií a prognózou.

Lidská řeč je dovednost mimořádně složitá a velmi citlivá na pozitivní i negativní okolní vlivy. Tam, kde chybí správný řečový vzor, kde není podnětné a laskavé rodinné prostředí, je vývoj řeči zřetelně pomalejší. Pokud dítě slyší klidnou, vlídnou a správně vyslovovanou řeč, zvládá postupně úspěšně i řeč vlastní. Proto je nutné na dítě hodně mluvit, zpívat mu, číst, veršovat rytmičné říkanky. Pro rozvoj lidské řeči je základem kladný citový vztah s rodiči, citová odezva na zvukové projevy dítěte a správný tělesný rozvoj. Vývoj řeči probíhá u každého dítěte jinak rychle, nepřesná výslovnost je u malých dětí přirozený vývojový jev, správná artikulace se vyvíjí postupně od nejjednodušších zvukově artikulacních struktur, přes žvatlání, postupně až po správné zvládnutí zvukové stránky jazyka. Logopedická prevence v mateřských školách připravuje dítě na vstup do základní školy bez řečových vad. Úkolem diplomové práce byla také realizace průzkumného šetření v mateřských školách města Zlína, zaměřeného na sledování úrovně poskytované logopedické prevence. Dílčími cíli bylo zjistit, zda oslovené mateřské školy poskytují logopedickou péči, kdo a jakým způsobem ji provádí, zda tato zařízení spolupracují s dalšími odborníky z oblasti logopedie, jak se pedagogičtí pracovníci dále vzdělávají a rozvíjí, jaká je vybavenost mateřských škol pro poskytování logopedické péče, kolik času mohou věnovat terapii s jedním dítětem, jaké řečové vady nejčastěji napravují a v neposlední řadě, jaká je spolupráce s rodiči dětí. Při realizaci průzkumu byla použita explorační dotazníková metoda šetření, z které vyplynulo, že logopedická prevence poskytovaná dotazovanými mateřskými školami města Zlína je na dobré odborné úrovni. Vyhodnocení stanovených hypotéz ukazuje, že logopedickou péči v mateřských školách poskytují středoškolsky či vysokoškolsky vzdělání pracovníci těchto zařízení, kteří prošli logopedickými kurzy a

školeními. Logopedická péče probíhá nejčastěji tak, že pedagogický pracovník s dítětem pracuje individuálně v časovém rozmezí 20 až 30 minut. Nejčastěji napravnou vadou řeči v těchto zařízeních je dyslalie. Rozhovory vedené s rodiči vybrané zlínské mateřské školy ukázaly, že jsou s logopedickou péčí, která je jejich dětem poskytována velmi spokojeni. Příloha diplomové práce obsahuje přesné návody, které mohou pedagogové i rodiče dětí mateřských škol používat při nácviku správné výslovnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I., a kol. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-546-6

KUTÁLKOVÁ, D., *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál, 1996. ISBN: 80-7178-115-0

KUTÁLKOVÁ, D., *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: GRADA Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3080-6

SOVÁK, M., *Logopedie předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. SPN 0-72-19/1

PEUTELSCHMIEDOVÁ, A., *Logopedické poradenství*. Praha: GRADA Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2666-3

PEUTELSCHMIEDOVÁ, A., *Mařenko, řekni Ř, aby to dětem dobře mluvilo*. Praha: GRADA Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2353-2

KEJKLÍČKOVÁ, I., *Logopedie v ošetrovatelské praxi*. Praha: GRADA Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2835-3

BERANOVÁ, Z., *Učíme se správně mluvit*. Praha: GRADA Publishing, 2002. ISBN 80-247-0257-6

LECHTA, V., *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5

KREJČÍKOVÁ, J., KAPROVÁ, Z., *Náměty pro logopedickou prevenci*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-691-3

KEREKRÉTIOVÁ, A., *Velofaryngální dysfunkce a palatolalie*. Praha: GRADA Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2264-1

TREUOVÁ, H., LINHARTOVÁ, L., *Cvičné texty pro logopedii*. Havlíčkův Brod: TOBIÁŠ, 2002. ISBN 80-7311-007-5

PEUTELSCHMIEDOVÁ, A., *Účinné poradenství při terapii koktavosti*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-689-6

VALENTA, M., *Dramaterapie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-586-5

SOVÁK, M., *Uvedení do logopedie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. ISBN 06-40-11/1/1

KLUGEROVÁ, J., PRÁZOVÁ, I., VACÍNOVÁ, T., *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO, 2010. ISBN 978-80-7452-004-4

NEUBAUER, K., a kol. *Neurogenní poruchy komunikace u dospělých*. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-159-X

FIALOVÁ, I. A KOLEKTIV, *Logopedická cvičení a hry k odstraňování špatné výslovnosti*. Praha: Blug, ISBN 80-85635-81-X

GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2000. ISBN 8085931796

KLENKOVÁ, J., *Kapitoly z logopedie I*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-88-5

KLENKOVÁ, J., *Kapitoly z logopedie II., III*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85-931-62-1.

KREJČÍŘOVÁ, L., KAPROVÁ, Z., *Náměty pro logopedickou prevenci*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-691-3

LECHTA, V., *Logopedické repetitorium*. Bratislava: 1990. ISBN 80-08-00447-9

OHNESORG, K., *Naše dítě se učí mluvit*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-25-233-8

PŘINOSILOVÁ, D., *Vybrané okruhy speciálně pedagogické diagnostiky a využití v praxi*. Brno: Masarykova univerzita PdF, 1999. ISBN 80-210-1595-0

SYNEK, F., *Hlasy a hlásky*. Praha: ArchArt, 1999. ISBN 80-902281-8-6

VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VÍTKOVÁ, M., a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-51-6.

VYŠTEJN, J., *Vady výslovnosti*. Praha: 1991, Edice Obory speciální pedagogiky. ISBN 80-04-24504-8.

MIKULAJOVÁ, M., RAFAJDUSOVÁ, I., *Vývinová dysfázia. Špecifický narušený vývin reči*. Bratislava: 1993. ISBN 80-900445-0-6

Elektronické zdroje:

<http://www.logopediecr.eu>

<http://www.logopedonline.cz>

<http://is.muni.cz>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tab. 3-6-1	Poskytujete ve vašem zařízení logopedickou péči
Tab. 3-6-2	Kdo logopedickou péči v mateřské škole provádí
Tab. 3-6-3	Jakým způsobem poskytujete logopedickou péči
Tab. 3-6-4	Spolupracujete při logopedické péči s jinými pracovišti
Tab. 3-6-5	Účastní se logopedické intervence i rodiče
Tab. 3-6-6	Další vzdělávání školního logopeda
Tab. 3-6-7	Jaká je vybavenost vaší MŠ pro logopedickou intervenci
Tab. 3-6-8	Kolik času věnuje logoped jednomu dítěti
Tab. 3-6-9	Kolik dětí doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení
Tab. 3-6-10	Které vady řeči nejčastěji napravujete

Seznam grafů

Graf 3-6-1	Poskytujete ve vašem zařízení logopedickou péči
Graf 3-6-2	Kdo logopedickou péči v mateřské škole provádí
Graf 3-6-3	Jakým způsobem poskytujete logopedickou péči
Graf 3-6-4	Spolupracujete při logopedické péči s jinými pracovišti
Graf 3-6-5	Účastní se logopedické intervence i rodiče
Graf 3-6-6	Další vzdělávání školního logopeda
Graf 3-6-7	Jaká je vybavenost vaší MŠ pro logopedickou intervenci
Graf 3-6-8	Kolik času věnuje logoped jednomu dítěti
Graf 3-6-9	Kolik dětí doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení
Graf 3-6-10	Které vady řeči nejčastěji napravujete

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – DOTAZNÍK.....	I
PŘÍLOHA B – CVIČNÉ TEXTY PRO LOGOPEDII.....	IV

PŘÍLOHY

Příloha A – dotazník

Dotazník za účelem zmapování logopedické prevence v mateřských školách ve Zlíně

Dobrý den,

dostává se k Vám dotazník, jehož cílem je průzkumná sonda, která je věnovaná problematice logopedické prevence v mateřských školách, jejíž řešení je součástí mé diplomové práce na téma: Program logopedické prevence v mateřských školách města Zlína.

Za Váš čas a úsilí věnované vyplnění dotazníku, Vám velmi děkuji! Mgr. Lada Rašková

1. Poskytujete ve Vašem zařízení logopedickou péči?

ANO

NE

NE, ale doporučujeme dětem navštívit jiná pracoviště

2. Kdo logopedickou péči v mateřské škole provádí?

pedagog MŠ se SŠ vzděláním a logopedickým kurzem

pedagog MŠ s VŠ vzděláním a logopedickým kurzem

speciální pedagog MŠ s VŠ vzděláním a bakalářskou státnicí z logopedie

speciální pedagog MŠ s VŠ a magisterskou státnicí z logopedie

logoped SPC

logoped PPP

klinický logoped

3. Jakým způsobem poskytujete logopedickou péči?

individuální péče logopeda

skupinová péče logopeda

logopedický kroužek

logopedická třída

jiná forma.....

logopedickou péči neposkytujeme

4. Spolupracujete při logopedické péči s jinými pracovišti?

SPC

PPP

klinický logoped

žádné

jiné.....

5. Účastní se logopedické intervence i rodiče?

logopedické intervence se vždy alespoň jeden z rodičů účastní

logopedická intervence probíhá bez přítomnosti rodičů

6. Další vzdělávání školního logopeda?

kurzy z nabídky IPPP

kurzy z nabídky krajského školského vzdělávacího střediska

kurzy vzdělávacích agentur

nevzdělává se

7. Jaká je vybavenost vaší MŠ pro logopedickou intervenci?

výborná

dostačující

špatná

jiná vybavenost.....

8. Kolik času věnuje logoped jednomu dítěti?

20 minut

30 minut

45 minut

jiná časová dotace.....

9. Kolik dětí doma s rodiči pravidelně provádí logopedická cvičení?

většina rodičů doma s dětmi provádí logopedická cvičení pravidelně
většina rodičů doma s dětmi provádí logopedická cvičení
nepravidelně
většina rodičů doma s dětmi logopedická cvičení neprovádí
jiná možnost.....

10. Které vady řeči nejčastěji napravujete?

dyslalii
huhňavost
breptavost
jiné.....

Vyplněný dotazník prosím, zašlete elektronickou poštou na adresu:
lada.raskova@gmail.com

Procvičování motoriky mluvidel – artikulační cvičení

Než se vaše dítě začne učit výslovnost jakékoliv hlásky, je velmi důležité, aby umělo správně pohybovat jazykem a rty. Pokud je pohyblivost mluvidel jakkoliv omezená, správné vyvození hlásky se vám pravděpodobně nepodaří. Tady jsou cvičení, která můžete provádět s dítětem sami doma a opět nejlépe v rámci hry.

jazyk

Vypláznout jazyk – olizovat spodní ret, doprava, doleva (jako když se houpe houpačka)

Olizovat horní ret doprava, doleva (špička jazyka směřuje nahoru k nosu)

Olizovat rty dokola (můžete potřít rty Nutelou, medem, marmeládou)

Udělat „bouličku“ – zavřít pusku, jazykem tlačit do tváří (hrát si na opičku – tlačit jazykem uvnitř v puse pod nos, na bradu).

Uvolnit jazyk a pohybovat jím zprava doleva a zpět, pokud možno rychle (dolní čelist musí být v klidu).

Vycenit zuby, olíznout se po obou stranách a táhnout jazyk po patře dozadu, potom se vracet stejným způsobem.

Hra na koníčka – „klapat“ jazykem, jako když „klape“ koník kopýtky

Čertík - rychle vtahovat a zatahovat jazyk dopředu a dozadu, přitom se cvrnká o horní ret, pohyb nesmí být do strany.

Vypláznout jazyk a dělat střídavě špičku a zpátky ho zploštit.

V ústech vytvořit jazykem „mističku“.

Rozplácnout jazyk a stáhnout rty – vytvořit ruličku.

Malíř – jazykem jezdíme pomalým tempem vpřed a vzad na horním patře (tak jako když malíř maluje strop)

rty

Nafukování tváří – střídavě nafukovat levou a pravou tvář, obě dohromady

Špulit rty – střídavě vyslovovat hlásky O – E, U – I (u hlásky O, U musí být rty co nejvíce našpulené, u hlásek E, I je důležitý široký úsměv)

Posílat pusinku mamince

Pískání

Prskání – třepeme rty

měkké patro

Je možné, že má vaše dítě nedostačující funkci patrohltanového uzávěru, který se podílí na správném usměrňování

výdechového proudu. Aby měkké patro, které se podílí na tvorbě patrohltanového uzávěru, fungovalo správně

můžete procvičovat:

Kloktání

Pití nápojů slámkou

Šeptat

Foukat brčkem do vody (dělat ve vodě bubliny)

Vyvozování hlásek

Vždy, když přistoupíte k vyvozování jakékoliv hlásky, je důležité zachovávat určitá pravidla. Je mylné myslet si, že když se vašemu dítěti podaří vyslovit hláska správně, hned ji začne používat. Vždy musíte počítat s tím, že:

- důležité jsou přípravná cvičení jazyka a rtů (viz procvičování motoriky mluvidel – artikulační cvičení) poté můžeme začít s vyvozováním hlásky
- po vyvození hlásky (tzn., dítě vysloví hlásku správně) ji musíme zafixovat ve slabikách a slovech
- jestliže, již dítě zvládne správně vyslovit hlásku ve slovech, můžeme přejít k automatizaci hlásky do běžné řeči

POZOR! Průběh a délka jednotlivých etap je velmi individuální, proto milí rodiče buďte trpěliví!

Výslovnost samohlásek nebývá často porušena, ale většinou dochází k záměně samohlásek (nejčastěji A – E, E – O)

Toto spojení děti často nahrazují spojením Be, Pe, Ve.

Pokud dítě umí správně vyslovit hlásku J, můžeme ji k nácviku využít.

slabiky a slova:

bije – bijehá (poté zkracujeme na běhá), pije- pijena (zkracujeme na pěna), víje – víjeta (zkracujeme na věta).

Bě: běh, Běta, běda, bělmo, bělí, běduje, běží, běžec, běžky, běhá, oběd, objem, výběh, na Kubě, v tubě, na houbě, v nádobě, v době, o tobě, objedná, objeví, oběť, chybět.

Pě: pět, pětka, pěst, pěsti, pěšky, pěšák, pěkný, pěkná, pěkné, pěkně, pěna, poupě, hloupě, koupě, opět, na mapě, vypění, na stropě, trpěl, na lampě, v tlupě, spěchá, vypětí, napětí, pospěš, opěvuje, opětuje, na lípě, úspěšný, úspěch, zpěvák, zpěvačka, popěvek, napění,

Vě: věk, věta, vědro, větev, věnec, věž, věžička, vězení, vězeň, věc, věci, větrák, větrat, věstit, vědma, větší, většina, větrík, vějíř, vědomí, věnuje, věda, vědí, vědět, na věky, v kávě, devět, medvěd, hvězda, věnuje, věnování, hotově, výpověď, květen, závěje, světlo, světlý, Květa, květák, květina, květen, dvě, svět, ověncen, nevěděl, hvězda, největší, zvětšený, souvětí

věty:

Bětko dostala ve škole pětku. Objednám si oběd. To je venku pěkně! Budeš mi chybět. Pěnkava je pěkný pták. Pivo někdy vypění. Ve vaně mám pěnu. V tubě je pasta. Běžec běží. Půjďme pěšky. Na stropě visí lustr. Napiš tu větu správně. Větrík fouká. Na mapě jsou různé země. Na stromě se ulomila větev. Medvěd bručí. Na nebi září hvězdy. Medvěd žije v tlupě. Medvědi nevědí, kdo to sedí na větví. Květa má květinu. Ve vězení sedí vězni. Hvězdy svítí v noci. Věnuji ti květinu. Zpěvák má velký úspěch. Koně mají

krásný výběh. Princezna sedí ve věži. Větrík lehce vane. Květa je pěkné děvče. Bětka uklízí věci do skříně. Nemám v kávě cukr. Objednám si pět kopečků zmrzliny. Rád chodím pěšky.

V zimě jezdíme na běžky. Běžím rychle za Bětkou. Bílý motýlek se jmenuje bělásek. Paní kuchařka uvařila k obědu květákovou polévku. Na světě je krásně.

básničky:

Pěkné poupě tobě dám,
pěkné květy tady mám.
Evě věnuju jich pět,
Podám ti je třeba hned.
Umyvadlo doma máme,
Pěkně se v něm umýváme.
Před snídaní, k obědu,
To já pěkně dovedu.
Medvěde, medvěde,
Polévka ti nejede.
Medvěde, medvěde,
Kdyby to byl med,
To bys snědl hned.

Sněhuláku, hu, hu, hu!
Kde máš nohy?
Ve sněhu.
Hajej, hajej, pacholátko,
houpe tě tvá maminka.
Pohoupe tě do usnutí,
hajá malá Haninka.
Malý Honzík – houslista,
zahrál pěknou písničku.
Že byl kluk jak malina,
dal své holce hubičku

DECHOVÁ CVIČENÍ

Při řeči je velmi důležité správné dýchání, a nejen při ní. Když mluvíme, zpíváme, potřebujeme správně ovládat naše dýchání. Zásobování kyslíkem má vliv na funkci všech orgánů, je důležitý při správném vývoji hrudní koše, držení těla. Nejprve se musí vaše dítě naučit správně nadechovat. Cvičení je dobré provádět nejdříve vleže, vsedě a také vestoje. Pro správný nácvik je dobré, když si dítě může ohmatat bránici (položí ruku pod výběžek hrudní kosti). Aby byl nácvik pro dítě zábavný, můžete mu vleže položit na toto místo plyšovou hračku, nebo jiný lehký předmět. Při správné technice nádechu a výdechu dítě uvidí, jak se tento předmět pohybuje nahoru a dolů. Při správném nádechu musíme dbát na to, že jako první se nádechem zvedá oblast břicha (na kterém je posazená hračka) a až potom hrudní koš. Při nádechu by se neměla nadzvedávat ramena. Nabízím Vám několik her a hříček pro ovládnutí svého dechu. Vyzkoušejte je: U malých dětí je vždy důležité, aby pro ně každá aktivita, kterou v

rámci logopedie provádíte, byla spojená s hrou. A proto pojďme použít různé pomůcky a hračky. Začít můžete s jakýmkoliv zrcadlem, které máte doma. Nechejte vaše dítě dýchat na zrcadlo, nebo okno, jen ať klidně zjistí, jak jeho dech vypadá.

pomůcky pro dechové hry:

- svíčka
- bublifuk
- pěna na koupání
- peříčka
- plastové hračky do vany
- brčka
- papír nastříhaný na proužky
- vodové barvy
- flétničky, píšťalky a jiné dechové nástroje
- větrníky

sfoukněme svíčku

Zapalte svíčku a pomalu do svíčky foukejte. Plamínek musí stále plápolat a nesmí zhasnout. Můžete si dát s dítětem závody na čas. Kdo déle dokáže foukat do svíčky, aniž by zhasla, vítězí. Rychlý nádech a výdech je při sfoukávání svíčky nesprávný.

foukáme do bublifuku

Udělejte si malou soutěž. Kdo vyfoukne největší bublinu? (u vydechování dbejte na to, aby byl výdech pomalý a plynulý, nikoliv rychlý a zbrklý). Kdo nejpomaleji, aby nepraskla?

větrík fouká do peříček

Na okraj stolu dejte dvě peříčka – jedno pro Vás a jedno pro dítě. Kdo dřív přefouká svoje peříčko až na druhou stranu stolu?

Hlávka Ch

je tvořena na měkkém patře. Někdy se stává, že dítě neumí vyslovit správně hlávku K, G, Ch. Všechny tyto tři hlávky jsou tvořeny na stejném místě. Hlávku Ch můžeme vyvodit napodobou zvuku a to tak, že dítě zkouší napodobit zvuk, který dělá prasátko. Pozor občas se stává, že dítě při „chrochtání“ vdechuje vzduch dovnitř. Správně by však mělo vzduch vydechovat ven. Lépe se mu to podaří, když si dá před ústa ruku a při vyslovení Ch ucítí výdechový proud na své ruce. K vyvození hlávky Ch můžeme využít hlávku K (pokud ji ovšem dítě umí správně vyslovit), a to tak, že dítě otevře ústa, nechá jazyk ležet volně, a prodlouženě vysloví hlávku K – ozve se Kch, Ch.

Tuto hlásku nejdříve procvičujeme takto:

ve slabikách:

áCh, éCh, íCh, óCh, úCh (pokud se daří tyto slabiky, zkuste zařadit hlásku Ch na konec slov)

slova:

lenoch, mech, buch, Bůh, výtah, pech, pelech, duch, jih, batoh, valach, Mach, pach, potah, nádech, výdech, sluch, pluh, lopuch, čich, mnich, smích, líh, čenich, plech, ořech,

Jestliže již dítě zvládne vyslovovat hlásku Ch na konci slov, zkuste **slabiky**:

CHA, CHE, CHI, CHO, CHU

slova:

chata, chalupa, chápe, chapadlo, chameleón, chasník, chamtivý, Cheb, chemie, chechtá, chodí, chod, chodec, chodník, chutná, chyba, chystá, chystat, chytit, chyták, chýše, chytá, chová, chomout, chobot, chodec, chodí, chodit, chochol, chocholouš, Chodov, Chocně, chuť, chutnat, chutný, chudý, chudoba, chumelí, chumelenice, chůva, choulí, chládek, chladný, chladí, chladivý, chvátá, chvála, chleba, chlebiček, chválí, chvojí, chlup, chloupek, chmel, chlapec, chochol, chleba, chladí, chrápe, chrochtá, čichá, kýchá, píchá, píchne, dýchne, kýchne, bouchne, suchá, hluchá, suché, suchý, míchá, nechá, pýcha, ropucha, kuchyně, nechápe, pochopí, buchty, kuchtík, kuchař, lechtá, lachtan, pochoduje, chemie, moucha, roucho, pochod, ucho, ořechy, blecha, blechy, ticho, tichý, tichá, ochota, pochod, pěchota, hluchavka, mucholapka, východ, Náchod, pochopí, uchopí, mechový, nachový, záchod, buchta, nehty, kachna, bočník, lechtá, vchod, obchod, nadchod, podchod, vchází, přechází, obchází, píchne, duchna, lehký, Michal, Míša, Michalka, zamíchá, pomíchá, nemíchá

věty:

Pojedeme na chalupu. Chodec chodí po chodníku. Michal ochutnal buchtu. Polechtala mě moucha. Mám na uchu mouchu. Prase chrochtá. Máma míchá těsto na buchty. Michalka přechází přechod. Na chalupě v zimě chumelí. Pejsek čichá v houští. Kuchař vaří v kuchyni. Lehnu si na chvíli do mechu. Vojáci pochoduji. Učíme se chemii. Ten chleba je suchý. Na poušti je sucho. Pejsek má dlouhé chlupy. Musíme přecházet přes přechod. Dnes stále kýchám. Na chatě je v noci ticho. Na chleba namažeme máslo a sýr. Ropucha je chráněné zvíře. Michalovi říkáme Míšo. Ta hádanka je chyták. Chocholouš má na hlavě chochol. Pan kuchař pracuje v kuchyni. Chůva se stará o děti. Do Chocně jezdíme na chalupu. Moucha mě polechtala za uchem. Michale, ty jsi lenoch! Slon má dlouhý chobot. Pejsek čichá kolem chaloupky. Chůva chová miminko. Chameleón umí měnit barvy. Hluchavka nepálí. Prase chrochtá v chlívku. V zimě hustě chumelí. Babičiny buchty nám moc chutnají. Už jsi chytil mouchu? Lachtani si hrají s míčem. Prase chrochtá v chlívku. Ostříhej si nehty. Chtěl bych ochutnat makovou buchtu. Děda v noci chrápe. Píchlo mě v uchu. Chlapci hrají fotbal. Na lodi je bílá plachta. Jachta má

plachtu. Michal bydlí na Chodově. Chobotnice má dlouhá chapadla. Chtěl bych jít s chlapci na hřiště.

básničky:

Máma mák na buchty míchá,
Buchty, to je její pýcha.
Budou sladké jako med,
Ochutnáme buchty hned.
Mák na buchty mícháme,
I vám buchty necháme.
Buchta, buchta maková,
Chutná nám jen taková.
Chundelatý chlupáček,
Chodí kolem houští.
Čichá, čichá, co by sněd,
Ocáskem si kroutí.
Táta mnoho buchť má,
Chutné buchty nám teď dá.
Michal buchty ochutnal,
Pět buchť tam jen nechal.
Chata blízko lesa stojí,
U chaty je kupa chvojí.
A v něm chlapci chodbu mají,
Do chvojí se schovávají.
Kolem buchť lítá moucha,
Michal po ní holí bouchá.
Michale, Michale,
Na to není hůl,
Moucha ti ulétne,
Buchty bude půl.

HLÁSKA H

Toto je jediná hláska, která je tvořena v hrtanu. Při navozování této hlásky jsou ústa mírně otevřená, jazyk je v klidové poloze a vyslovíme hlásku H.

Rukou si přitom může dítě ohmatat krk, tím si dítě lépe uvědomí místo, kde se H vytváří. Pokud se dítěti tuto hlásku nedaří vyvodit, vyslovte ji vy a nechejte dítě ohmatat vibrace na Vašem krku.

slabiky:

HA, HE, HI, HO, HU, áH, éH, íH, óH, úH

slova:

had, hádá, hasí, hasič, havran, haló, hák, háček, Honza, hodí, hodný, houpe, holí, holič, houká, hovoří, husa, hustý, hubený, hudba, hudebník, housle, houslista, hlemýžď, hlodá,

hledá, hlína, hlava, hraje, hraboš, hrabe, hovor, houba, hůl, hůlka, houska, houpačka, houpat, hloubka, hluboký, housenka, hajný, hanba, Hana, Hodonín, hotel, holka, hranice, hřib, hřiva, hřeben, hřebík, noha, nohy, vlahý, vlohy, poloha, záloha, obloha, výloha, oheň, ohýnek, náhoda, jahody, rohlíky, jehně, nehne, ohne, pohne, pohnout, zdvihnout, uhnout

věty:

Honza hází míč. Dědeček má hůlku. V lese roste hodně hub. Houpeme se na houpačce. Za Prahou je vidět duha. Bazén je hluboký. Hudebník hraje na housle. Máma koupí rohlíky a housky. Ta husa je hubená. Křeček je hlodavec. Bolí mě hlava a nohy. Hraboš hrabe na zahradě. Na zahradě rostou jahody. Oheň dobře hoří. Hanka umyla podlahu i nádobí. Hynka bolí hlava. Nemluv tak nahlas. Mám rád koblihy. Honzík bolí noha, opírá se o hůl. Na táboře máme hlídku. U holiče se nechám oholit. Pojedeme na výlet do Hodonína a do Havírova. Ta houpačka hezky houpe. Johanka má brášku Honzíka. Máma čte knihu. Táta mi přečte pohádku z nové knihy. Had je dlouhý, nemá nohy. Honzo, sněz tu koblihu, jsi hubený! Chodíme do lesa na houby. Babička umí výbornou houbovou polévku. Hanka se hádá s Honzíkem. Dáváme se hádanky. Hoši si hází s míčem. Hrají házenou.

říkanky:

Hop koníčku, hopsa hejsa,
pojedeme do Brandejsa.
Hop koníčku houpy hou,
pojedeme za duhou.
Hynek Hanu houpá,
houpy, houpy, hou.
Ta kouká a houká,
hou a hou a hou.
Mnoho Hynku nehoupej,
a ty Hanko, nehoukej.
Houká sova: hú hú hú,
houkat vám už nebudu.
Zahoukala naposledy,
schovala se do dubu.
Sněhuláku, hu, hu, hu!
Kde máš nohy?
Ve sněhu.
Hajej, hajej, pacholátko,
houpe tě tvá maminka.
Pohoupe tě do usnutí,
hajá malá Haninka.
Malý Honzík – houslista,
zahrál pěknou písničku.
Že byl kluk jak malina,
dal své holce hubičku.

HLÁSKA J

Tato hláska většinou nebývá narušena. Může se stát, že dítě neumí vyslovit hlásku J a zaměňuje ji například za hlásku L. U hlásky J jsou ústa volně a hrot jazyka se opírá o dolní zuby. Při vyslovení J se zvedá hřbet jazyka. K vyvození hlásky J se využívají samohlásky: Í-Á, Í-É, Í-Ó, Í-Ú.

slova:

Jana, Jan, Japonsko, jáma, jablko, jalovec, javor, jahoda, jako, jasan, jasně, já, jedle, jel, ještě, jehle, jedna, jedno, jednička, jede, jetel, jede, jezdí, jehlička, jehličí, ječí, jelikož, jeďda, jídlo, jistě, Jindra, jít, jíst, jistota, jinovatka, jinak, jiný, jinde, jogurt, jojo, Josef, junák, jupí, Julie, můj, myj!, háj, fuj, dej, náboj, nechej, hokej, ahoj, kovboj, pokoj, podávej, povídej, dívej, nápoj, Pája, Kája, Mája, piáno, liána, Indián, Indie, pokojík, koleje, kopie, myje, bóje, nalije, vypije, bojí, zbrojí, nejí, pomáhají, uvítají, povídají, dejte, mějte, povídejte, pomáhejte, pejsek, pokládejte, čarodějka, obojek

věty:

Pejsek má obojek. To je hezký pokoj. Julie pije čaj. Jan jí jogurt. To je můj pejsek. Jel jsem za Jendou. Jindra jí dobré jídlo. V lese rostou jedle. Umyj si ruce. Ahoj, jak se máš? Dívej, to je hezký pokoj. Na kolejích jede vlak. Čarodějka čaruje. Janička dostala jedničku. Na stromě rostou jablka. Jasan a javor jsou velké stromy. Indián střílí lukem. Pojedu do Indie. Opice se houpe na liáně. Jakub volá: Jupí, jupí! Jana volá na Jakuba. Jakube, umyj si ruce! Kluci si hrají na indiány. Jenda jede na koni. Jitka jede na kole kolem Jeníka. Julie má kamaráda Jindru. Vojta má rád jablka. Vojto dej mi jablko! Matěj má bratra Vojtu a sestru Jitku. Na jedli sedí pták. Kája volá: Hyje! Jasan a jedle jsou stromy

básničky:

Půjdem, půjdem na hody,
Chutnají nám jahody.
Jahoda je jako med,
Na jahody půjdem hned.
Jenda jede k nám,
Jako velký pán.
Přivezl k nám Janičku,
Byl tu s ní jen chvíličku.

Než přistoupíme k vyvozování hlásky L,

je nutné, aby mělo dítě velmi dobře ohebný jazyk. K tomu můžete využít naše artikulační cvičení. U hlásky L musí mít dítě otevřená ústa, opřít hrot jazyka za horní zuby a vyslovit dlouhé LLLLLL (jelikož dítě neví, jak má toto dlouhé LLLL vyslovit, řekněte mu, že si hrajete na medvěda. Jazyk je jako medvídek, který se postaví a bručí – toto bručení je Vaše dlouhé LLLL – dítě ho napodobí a pak plácne jazyčkem, medvídkem, do pelíšku), poté se ozve hláska L. Pozor na chyby:

dítě nesmí zavírat pusu, vystrkovat čelist dopředu, tlačít hlásku z krku, spouštět jazyk mezi zuby a podobně. Hlásku L umí některé děti velmi dobře ošidit, proto dávejte na správný způsob výslovnosti pozor. Jakmile umí dítě vyslovit hlásku L samostatně může zkusit slabiky. U vyslovování slabik dbejte na to, aby dítě vyslovovalo stále dlouhé LLLL. To platí také u slov s hláskou L na začátku.

slabiky:

lla, lle, lli, llo, llu, á-lll, é-lll, í-lll, ó-lll, ú-lll

slova:

Nejdříve začněte se slovy s hláskou L na začátku. Jakmile to dítě zvládne, můžete zkoušet složitější slova. Dodržujte prosím náš postup a nenuťte dítě do těžkých slov. Může se stát, že Vaše dítě k nově vyvozené hlásce L přidává svoji „starou variantu“, např. LVOĎ místo LOĎ, LVABUŤ místo LABUŤ a podobně. Pak musí dítě důsledně dodržet postavení rtů při vyslovování slabik (LA – hodně otevřít ústa, LE, LI – široký úsměv, LO, LU – hodně našpulit rty).

LA:

lano, Labe, láme, laně, ladí, lada, laje, lány, Láďa, lata, láva, lahodí, latina, lavina, lakomý, laguna, láhev, labuť, látka, lachtan, láká, lán, lác, lác, lác

LE:

lem, lev, lék, len, led, lep, lesk, Lech, lež, lépe, Lena, lepí, lije, léto, lesk, léky, lení, leden, lenoch, letoun, levák, leknín, letka, lesní, lebka, léčka, lepší, levný

LI:

lid, líp, lis, líc, líh, lín, líný, liga, lípa, Lipno, Lidka, lidový, Líba, Lída, lilek, líto, lýtý, lidé, lichý, lýko, lýtko, lihovina, lichotit, liják, limit, limonáda, litina, limuzína, Lipany

LO:

lok, lom, lov, loď, loď, loká, lomí, loví, loto, loni, lopata, lopotí, lodyha, logika, lodivod, lokomotiva, loďka, lokaj, lodník, loket, los, lokálka

LOU:

Louny, louka, loubí, louže, louh, louč, louče, loupež, loupežník, loudí, loutka, loutna

Výslovnost hlásky R

je dost náročná a je velmi často nesprávně tvořena mezi dětmi i dospělými. U hlásky R je nutné, aby byla otevřená ústa, jazyk se dotýkal dásní za horními řezáky a výdechový proud rozkmitával špičku jazyka. Hlásku R je možno vyvozovat pouze v případě, že je dostačující obratnost jazyka, rtů a tváří. K vyvození hlásky R používáme hlásku D. Nejznámější postup mezi veřejností je používání souhlásek TD (tdnka, tdáva, atd.). Pokud tyto hlásky používáme nesprávně, hlásku R se nepodaří vyvodit, nebo může být vyvozena nesprávně. Proto doporučujeme v každém případě navštívit odborníka. Při vyvozování hlásky R musí být vždy otevřená ústa, jazyk vyslovuje hlásku D tak, aby se špička dotkla dásní za horními řezáky. Ústa se nesmí zavřít!

Nejdříve procvičujeme

slabiky:

DA, DE, DY, DO, DU, (totéž platí pro hlásky T N)

TA, TE, TY, TO, TU

NA, NE, NY, NO, NU

Pokud dítě (dospělý) zvládne vyslovit tyto slabiky správně, můžeme procvičovat shluky souhlásek Td, Dd, Bd, Pd, Kd, Hd, Vd, Md, atd. Opět dbáme na to, aby u hlásky D byla otevřená ústa a špička se dotýkala dásní za horními zuby.

Dále pak cvičíme slabiky:

TdA, TdE, TdY, TdO, TdU

DdA, DdE, DdY, DdO, DdU

BdA, BdE, BdY, BdO, BdU

PdA, PdE, PdY, PdO, PdU

KdA, KdE, KdY, KdO, KdU

HdA, HdE, HdY, HdO, HdU

VdA, VdE, VdY, VdO, VdU

MdA, MdE, MdY, MdO, MdU

Jestliže zvládneme takto vyslovovat jednotlivé slabiky za sebou, můžeme cvičit slova a to tak, že místo hlásky R vyslovujeme hlásku D. (brána – bdána, prší – pdší, beruška – beduška, koruna – koduna, svetr – svetd, drak – ddak, vrata – vdata, hroch – hdoch, mrkev – mrkev, atd.)

DR

Drn, drnčí, drncá, drhne, drtí, drtič, drcení, drkotá, drzý, drzost, drbe, drká, Drda, drží, držák, drak, dráp, drápek, drát, drátek, dráha, drezína, dredy, droždí, dropty, drobení, drobné, drobnost, droboučký, drobnohled, drobek, drobí, drobný, drobení, druh, družička, druh, drůbež, hadr, pudr, hadrový, Ondra, Odra, modrá, modrý, moudrý, kudrnatý, vedro, vědro, vydra, vydrží, podrží, zadrží, zdraví, zdraží, sdružení

TR

trám, tráva, tradice, trafika, trafika, trápit, trápení, tramvaj, trať, trasa, trávník
tref, trefit, trefí, trend, tréma, trenýrky, trénink, trénovat, treska, treпка, trestá, trest,
trestat, trezor, trik, triko, tričko, tribunál, tribuna, trochu, trojče, troska, tropy, tropický,
troubit, troubí, trouba, trojúhelník, troufat, troufalý, trubka, trubice, trubička, truhla,
truhlář, trumf, trůn, trup, tryska, tryskáč, trýznit, tryskový, trní, trn, trnka, trčí, trpí, trvá,
trpký, trp, trk, trh, trpaslík, trháč, trpělivost, metr, vítr, Petr, svetr, kilometr, decimetr,
centimetr, kmotr, kmotra, mistr, vatra, játra, patro, citron, Ostrava, otrava, ostrá, strach,
stráž, stroj, strop, strom, struna, stručný, strup, strejda, ztratit, ostruhy, opatrný,
nepatrný, strašný, potrava, nástroj

BR

brk, brko, brčko, brky, brčka, brka, brva, brnká, Brno, Brdy, brok, broček, brtník, brzy,
brzičko, brzda, brzdí, branka, brána, brada, bradička, bradavice, brak, brambora,
bramborák, bramboračka, bramborový, bramborová, bránit, bránice, branný, brát,
brašna, brázda, Bratislava, Brandýs, brečet, brečí, breč, brejlovec, breptat, brept, brekot,
brigáda, briketa, brilliant, brod, brokovnice, brouk, brouček, bronz, bronzový, brousek,
brousit, brousí, broušený, brožovaný, brož, brožura, brnění, brusle, bruslit, bručet,
bruneta, brunet, brusinka, brutalita, brutální, brýle, bryndák, brzda, brzdít, brzy, brzo,
ubrousek, obr, bobr, zubr, kobra, zebra, obrana, zbraň, obrázek, ubrus, ubrousek, sebral,
obrys, dobrotisko, obrok, dobrý, dobrá, dobré

PR

První, prší, prská, prchá, prvosenka, prkno, prchá, prskavka, právě, práce, prádlo,
prádelna, pradelna, pračka, pravda, pryč, prý, proč, proto, protože, Praha, praská,
praskne, prach, prachovka, prázdniny, prach, prášek, pravý, právě, prémie, prezident,
prima, princ, princezna, Pribina, Prokop, prosím, proměna, prodává, proud, proužek,
prodavač, prodavačka,
proutek, prut, pruty, proudí, průsmyk, průběh, pruh, průvod, průchod, průvan, prudký,
průnik, průjezd, průvodčí, průkaz, průdušky, průdušnice, průlom, průzkum, kopretina,
protrhá, poprvé, spravuje, zpracuje, opravdový, výprask, vyprávění, vypráví, naprší,
zaprší, opraví, opravdu, prudký, prudce, proud, proudí, projde, procházka, prochází,
nejprve, poprvé, za
Prahou, doopravdy, kopr, kapr

FR

fr, frk, frky, frká, frnk, frnká, frč, frčí, nefrč, nefrčí, nefrká, frčet, frkat, nefrčet, nefrkat
frak, fráček, freska, Francie, Franta, František, Františka, Frýdek, Frýdlant, Frenštát,
frajer, frakce, frakční, frank, fraška, fráze, fréza, fronta, frnčet, frézie, fretka, kafr,
kafrový, kufr, kufry, afrikán, zafřkat, zafřkal, nefřkej

VR

vrk, vrch, vrč, vrš, vrt, vrz, vrká, vrčí, vrkot, vrba, vrtá, vrhám, vrkot, vrstva, vrtí, vrzá, vrtule, vrtoch, vršek, vrba, vrána, vrata, vrah, vrazit, vrazí, vráska, vratký, v reklamě, v rámu, v ruce, v republice, v rodině, v rukávu, v radosti, v rozletu, v rukavicích, v rozkvětu, v rouchu, havran, návrat, vrtulník, kolovrátek, svrab, svrbí, vyvrtat, tvrdí, povrch, návrh, navrch, vrozený, vyvrtat, vrtulník, tvrdí, Evropa, zavrčet, závrať, kolovrátek, svrhnout

KR

krk, krvavý, krb, krtek, krb, krmí, krmelec, kráva, krabice, krajíc, krájí, král, královna, království, krupice, kroupy, krouží, kružítko, krém, krev, kresba, kreslit, kraslice, krajina, krasavice, krása, krocan, kroužek, kruh, kružnice, kroky, krůček, kružítko, krůpěj, krotí, kronika, krokodýl, okr, cukr, pokrok, okraj, pokropit, pokročit, skrčit, kokrhá, cukroví, cukruje, výkres, jiskry, skrz, nákres, výkres, okres, okresní, okrasný, ukrojit

GR

Gram, kilogram, granát, granule, graf, gramofon, grafika, grafický, grafik, gramatika, graduje, grimasa, groš, grošák, groteska,

Hlásku Ř vyvozujeme z hlásky R.

Pokud dítě neumí správně vyslovovat hlásku R, pak není možné naučit jej správně vyslovit hlásku Ř. (Někdy se může stát, že dítě začne v běžné řeči používat nejdříve hlásku Ř a poté hlásku R). Pokud však neumí vyslovit ani R ani Ř, musí se na logopedii začít nejdříve s vyvozováním hlásky R. A nyní přistoupíme, k vyvozování hlásky Ř. Dítě musí stisknout zuby na sebe, našpulit rty a jemně polohlasem nebo šeptem vyslovovat hlásku R. Pokud tímto způsobem nastaví mluvidla a přiměřeně na hlásku R přitlačí, ozve se Ř. Nejlepší je trénink hlásky Ř zkoušet ihned ve slovech.

ŘA:

řada, řádek, řasy, řadí, pořad, pořád, pořádkový, pořádek, vyřadí, vyřadí, zařadí

ŘE:

řepa, řeka, řepánek, řekla, řekl, Řek, řekne, ředkvička, řečník, řeč, řezat, řemeslo, řemen, řemínek, bouře, hoře, hůře, kuře, koření, nahoře, oře, ořech, ořez, pařez, vaření, kouření

ŘI:

říkadlo, říkanka, říká, říjen, řízek, říše, boří, daří, hoří, měří, míří, síří, kouří, hovoří, peří, peřina, peřinky, šíří, rozšíří, vyřídí, zařídí

Ř

vař, měř, dař, keř, havíř, kouř, knihař, kuchař, primář, kolář, kovář, opravář, rybář, trakař, mlynář, malíř, pekař, kalendář, hovoř, lékař, popelář, kadeř, včelař, vikýř, tchoř, vepř, modř, slabikář, parukář, křížovkář, dřevař

ŘK

pekařka, kuchařka, mlynářka, malířka, kovářka, opravářka, lékařka, primářka, parukářka

DŘ:

dřevo, dříví, dřímá, dřímota, dřívce, dřív, dřívko, dřevěný, dřevoryt, dřevorytec, dřež, dřevák, dřep, podřep, odře, odřený, Ondřej, Oldřich, podřízený, zadřený, dřevník, modřín, modřinka, modřina, pudřenka, hadříček, hadřík, Jindřich

BŘ:

břicho, bříska, břidlice, březem, břítva, bříza, břemeno, břecťan

HŘ:

hříbě, hříbátko, hříbek, hřib, hřích, hřidel, hřiště, hřebec, hřeben, hřad, pohřeb, vyhřátý, ohřej

CHŘ:

chřipka, chroupe, chřestýš, chřadne, chřtán

Tyto hlásky jsou velmi artikulačně náročné a jejich výslovnost bývá často narušena u dětí i dospělých. Ještě než přistoupíme k vyvozování hlásek, je potřeba, aby dítě umělo sluchem rozlišit jednotlivé hlásky. Můžeme mu v tom pomoci tak, že nakreslíme zvoneček, hada, mouchu. Dítěti vysvětlíme, že zvoneček cinká a ozývá se u toho hláska C - Cink, had syčí SSS, moucha bzučí ZZZ. Vyslovíme slovo a dítě ukáže, který zvuk slyšelo. Například řekneme slovo cedník, opice, klec – dítě ukáže, že slyšelo zvoneček, nebo vyslovíme pes, stan, sova – dítě ukáže, že slyšelo hada, řekneme zima, zvon, leze – dítě ukáže, že slyšelo mouchu. Je potřeba slova různě střídat, aby dítě neukazovalo automaticky obrázky, tak jak je máme nakreslené za sebou, ale abychom si byli jistí, že sykavky opravdu slyší. Pokud dítě správně sluchem rozlišuje jednotlivé sykavky CSZ, můžeme přejít k vyvozování hlásek. Měli bychom začít hláskou C.

Při vyvozování hlásky C musí být zuby stisknuté na sobě (přirozeně, skus nesmí být nakřivo, nebo s předsunutou bradou, apod.). Rty jsou v širokém úsměvu a špička jazyka tlačí na spodní řezáky. Dítě takto nastaví mluvidla a zkouší šeptem vyslovovat hlásku T (TY). Pokud mírně zatlačí, ozve se hláska C.

Nejdříve můžeme procvičovat slabiky, ve kterých je hláska C na konci, až poté na začátku.

áC, éC, íC, óC, úC

chlapec, palec, pec, klec, koberec, pulec, plavec, vrabec, lovec, kopec, věnec, pletenec, kanec, konec, toulec, tanec, věc, palác, tác, bác, moc, nemoc, pomoc, krajíc

CA, CE, CI, CO, CU

cín, cíp, cink, cinká, civí, cihla, cibule, cívka, cizí, citlivý, cep, cepy, cena, celý, celá, celé, cela, cement, cedník, celer, céva, celek, cesta, cáká, cape, capká, candát, cáká, co?, cop, copy, copánek, copak, cokoliv, courá, couvá, cupitá, cumel, cuchá, cumlá, culí, culík, culíky, opice, lavice, hadice, Vánoce, vejce, udice, více, v noci, ovce, ovoce, plavci, domácí, ocet, palice, ocel, ptáci, Lucka, placky, packy, necky, pecky, Micka, cvik, cvak, cvaká, chci, nemocný, nocleh, účta, vůdce, poctivec, sladce, lehce, pomocnice, otcův, matce, nemocnice

Lucka má copánky. V kleci jsou ptáci. V peci pečeme chleba. Máme dvacet vajec. Slepice snáší vejce. Alice cinká zvonečkem. Volám o pomoc. Pomoc! Pomoc! U pece máme poklice. Na lavici je hrnec. V ovoci jsou pecky. Hafík dává pac. Micka má bílé packy.

HLÁSKA S

Hlásku S vyvozujeme buď nápodobou a to tak, že dítě nastaví mluvidla stejně jako u hlásky C a napodobí zvuk „hada“ SSS.

Pokud se nedaří nápodobou, můžeme využít hlásku C.

Dítě stiskne, zuby, rty vytvoří úsměv, jazyk opře o spodní řezáky a prodlouženě vysloví hlásku CSSSS – ozve se SSSS.

slabiky:

SA, SE, SI, SO, SU, áS, éS, íS, óS, Ús

slova:

nos, pás, dnes, ves, pes, vous, lis, kos, kus, hlas, dopis, u nás, nápis, bos, los, kokos, vlas, kompas, podpis, kolos, mráz, peníz, kaz, autobus, globus, jas, bas, sýr, syn, sytý, sype, sýkora, sysel, sypký, sele, seno, sedí, sedne, sedák, sedlák, selka, seká, sekaná, sekačka, sedátko, sova, souká, sojka, solí, sob, sobí, sobi, sobec, sůl, sup, sud, sudička, super, sundá, sužuje, sudička, stan, staví, Standa, Stella, stele, sladký, sladká, sladké, sláva, slaví, slupka, slouží, sluha, svůj, svoje, svah, svačí, svačina, spí, spánek, spoří, schody, schová, schopný, skok, skoba, sklo, skoupí, skokan, sklenice, slon, slovo, slovník, sláma, postel, kostel, miska, maska, most, post, vosk, páska, pasta, láska, vlásy, postava, mísa, nese, vlasy, kosa, bosa, basa, husa, dusí, visí, osada, násada, osel, posel

věty:

Soňa spí v posteli. Pes nese kost. Na míse máme maso. Sova houká v lese. Venku padá sníh. Je tam spousta sněhu. Postavíme si stan u lesa. Standa je na vycházce v lese. Simona sedí a poslouchá. Standa posílá balík. Slon má slůňata. Kos sedí vysoko na stromě. Houslista hraje na housle. V listopadu padá listí.

HLÁSKA Z

Hlásku Z můžeme také vyvozovat nápodobou, nebo využijeme k vyvození hlásku S. Opět je nutné, aby dítě mělo stisknuté zuby, rty vytvářely široký úsměv a jazyk tlačil na spodní řezáky. Při takovém postavení mluvidel vyslovíme hlásku SSS a přidáváme hlas, zkoušíme posadit hlas hluboko. Lépe se daří tuto znělost vytvořit, když si dítě ohmatá vibrace na bradě. U hlásky S není znělost na bradě cítit, zatímco u hlásky Z ano.

slabiky:

ZA, ZE, ZI, ZO, ZU, áZ, éZ, íZ, óZ, Úz

slova:

zip, zima, zívá, zisk, zinek, Zita, Zina, zídka, zeď, zedník, zelí, zebe, zem, zelený, zelenina, zelený, zedník, záda, zadat, zatím, zase, zalévá, zamyká, zavolá, zátka, zadní, zahradník, závodník, závodí, zajímavý, základ, základna, záplava, zápalka, záhyb, záklon, zákop, záminka, zábava, zob, zobe, zobák, zoo, Zoja, zouvá, zoubek, zuby, zoufalý, zuby, zuje, zubní, zůstane, kazí, koza, vozí, vozík, veze, vozí, mizí, leze, kozy, vázy, váza, chůze, meze, na voze, na noze, blůza, lezou, vezou, zbytek, zbude, zbledne, zbaví, zbohatne, zbojník, zabouchá, zde, zdola, zdobí, Zdeněk, Zbyněk, zdaleka, zjev, zjevení, zlý, zlo, zloba, zhoupne, zhubne, zlato, zloděj, zlobí, zmije, zmatek, zmatený, znak, znakový, známka, známý, zvon, zvonek, zvoní, zvolí, zvykne, zvyklý, zve, kůzle, hnízdo, vzadu, vzal, neznal, poznal, nznak, jizva, pozvání, jazyk, kamzík, muzika, muzikant, v úloze, mezitím

věty:

To je zima. Zuzana veze vozík. Koza má ráda zelí. Moucha dělá bz. Zuzana má zelený kabátek. Zvonek zvoní. Zdeněk veze zelí na vozíku. Zelí je zdravá zelenina. Honzík si hází. Zem je v zimě zmrzlá. V zoo je zebra, bizon, gazela a jiná zvířata. Zouváme si boty. Ve váze je krásná kytice. V peněženke nosíme peníze. Bolí mě zub a záda.

básničky:

Macku, Macku, Macínku,
Dej bolavou pacínku!
Medicínu a lék máme,
Hned je na tvou packu dáme.

Medicína má tu moc,
Je nemocným na pomoc.
Máma dala na polici,
Tácky, cedník i poklici.
Na ovoce tácky má,
Na ně dětem něco dá.
Venca koupil tác,
Tác upadl – bác!
Na tácku měl věcí víc,
Teď na tácku není nic.
Koupil sedlák soudek soli,
A teď doma sádlo solí.
Solí, solí, sype sůl
V soudku bude soli půl.
Na míse je masa dost,
V mase není ani kost.
Sekaná se k tomu nese
Hosté i my najíme se.
Na stůl nesou slaninu,
Sláva, máme hostinu!
Standa vede k lesu husy,
S ním pes jeho jíti musí.
Spolu se psem bývají,
Hejno hus tam hlídají.
Honza veze po chodníku,
Malou Zuzku ve vozíku.
Honza letí jako blázen,
Zuzka padá z vozu na zem.
Ze země se Zuzka zvedne,
K vozíku jde, znovu sedne.
Pak zavolá Honzíku,
Zvolna jed' můj koníku!
Zvonek zvoní venku,
Vzbudí doma Zdenku.
Zdena zívá, odmyká,
U zdi vidí Honzíka.
Vít má zelí na voze,
Nám ho veze i koze.
Zelí veze domů Vít,
Zelňačku z něj bude mít.

Kumulace sykavek C S Z

Někdy se může stát, že se dítěti nedaří správně vyslovit několik sykavek za sebou. Pak je potřeba tato slova izolovaně procvičovat a poté zařazovat do vět, říkanek a běžné řeči.

slova:

cosi, cesta, cestuje, silnice, slepice, sklenice, svíce, světnice, sice, stavebnice, slunce, svícen, myslivec, vyslanec, budoucnost, tisíce, měsíc, vesnice, cestopis, poslanec, cizina, cizinec, cizí, zácpa, záclona, zcela, horolezec, zaplacený, vzácný, jezdec, pozlacený, zase, sazenice, sezení, sázení, slezina, svázat, sveze, schůze, slzy, smazal, zasadí, zásoba, zastávka, zastavený, zásuvka, zásilka, zásoba, zástěna, zastávka, zastavit, získal, zasypat, zajistit, zápisník, zástup, zamyslet, zvysocka, zůstat, zápas

věty:

Zuzana koupila nové záclony. Pojedeme do ciziny. Zazvonil zvonec a pohádky je konec. Ve vesnici byli zajíci. Svázal snop slámy. Dívám se na fotbalový zápas. Ulici zasypal sněh. Zajíc sedí u cesty. Po ulici chodí cizí lidé. Hluboce jsem se zamyslel. Vlak zastavil ve stanici. Na koncert přišlo tisíc lidí. Musím zasunout zásuvku. Pes má dlouhý ocas. V soudní síni sedí soudce. Musím si něco zapsat do zápisníku.

básničky:

Pekař nosí housky v městě,
Kominík mu stojí v cestě.
Jdi mi z cesty kominíku,
Zabilím tě na nosíku.
Jdi mi z cesty pekaři,
Začerním tě na tváři.
Jsou tu zase na podlaze,
Zase nám tu není blaze.
Smetu smetí na podlaze,
Zase se tu sypou saze.
Sázím, sázím zeleninu,
Ruce mám už samou hlínu.
Sázím mrkev, sázím zelí,
Abychom se dobře měli.
Sova sedí sama v lese,
Za celý den nepohne se.
V noci houká: „Vstávej sýčku“,
Potom spolu při měsíčku
Slídí po lese.
Když se měsíc za les schová,
Očima si svítí sova,
Jídlo shánět začíná.
Pak se sýčkem místo spaní,
Zasedají ke snídani.
To je hostina!

Než přistoupíme k vyvozování hlásek ČŠŽ

je důležité, aby dítě umělo sluchem jednotlivé hlásky rozlišit. K tomu můžete využít tři obrázky (kočička – voláme na ni ččč, mašinka – dělá ššš, čmelák, včelka – bzučí žžž). Dospělý vysloví slovo s jednou sykavkou, např. čaj a dítě určí, co slyšelo (tedy ukáže na obrázek kočičky - ččč), nebo šnek (ukáže na obrázek mašinky - ššš), nebo louže (ukáže na obrázek včelky - žžž). Takto budete dítěti říkat jednotlivá slova a ono Vám bude pouze ukazovat, co slyšelo. Slova střídejte tak, aby nebyla stále po pořádku, to znamená č – š – ž. Klidně vyslovujte slova s hláskou č třeba i třikrát za sebou (např. čokoláda, opička, koláč). Děti totiž často ze začátku nechápou, že musí ukázat obrázek podle toho, co slyší a ne podle toho jak jdou obrázky za sebou. Pokud již dítě dokáže rozlišit sykavky sluchem, můžeme přistoupit k vyvozování sykavky Č.

HLÁSKA Č

Při vyvozování hlásky Č musí být zuby u sebe, rty jsou našpulené do kroužku a jazyk leží volně, mírně vzadu v ústech. Jazyk se nesmí dotknout zubů. Pokud dítě takto zvládne nastavit zuby, rty a jazyk, začne vyslovovat šepem hlásku Ě (opakovaně za sebou). Když opravdu zašeptá a trochu přitlačí, ozve se hláska Č. Pokud se dítěti daří vyslovit hlásku Č samostatně, učíme dítě vyslovovat tuto hlásku ve slabikách nejdříve takto: á ĚĚĚ, é ĚĚĚ, í ĚĚĚ, ó ĚĚĚ, ú ĚĚĚ (pokud vyslovujete Ě tak, jak bylo výše popsáno, ozve se ČČČ)

Tyto slabiky pak může dítě postupně vyslovovat ve slovech na konci:

Kolá ĚĚĚ (ozve se koláččč), peká ĚĚĚ (pekáč), klíč, míč, bič, tyč, meč, kolotoč, nebreč, uteč, upeč, topič, potápěč, Apač, nač, pláč, boháč, gauč, volič, chladič.

Pokud se dítěti daří vyslovit na konci slov ČČČ třikrát za sebou, zkuste to pak pouze jednou a uslyšíte konečnou podobu hlásky Č. Tedy koláč, pekáč, atd. Může se stát, že dítě na konci nevyslovuje to, co by správně mělo, pak mu řekněte, ať si slovo hodně rozdělí a na konci zavolá na kočičku (kolá - ĚĚĚ a ozve se koláččč, poté zkuste vyslovit s pauzou kolá – Č). Takto to zkoušejte s pauzou u všech slov. Pokud budete pilně trénovat, dítě pochopí princip tvoření hlásky Č a na konci slova tuto sykavku hezky vysloví.

slabiky:

áč, éč, íč, óc, úč

slova:

oč, pláč, koláč, pekáč, meč, bič, klíč, míč, tyč, tluč, uteč, upeč, nebreč, hlídač, spáč, boháč, lamač, opékač, kleč, topič, holič, hasič, chladič, volič, proč

Jestliže se dítěti daří vyslovit hlásku Č zvlášť, ve slabikách a na konci slov, pak můžete zkoušet i slova s hláskou Č na začátku slov a také uprostřed slov.

slabiky:

ČA..., ČE..., ČI..., ČO..., ČU...:

slova:

čaj, čáp, čaloun, čelo, Čech, čep, čepel, čekat, čekanka, čedič, čenich, četba, četa, Čedok, či, čím, čich, číhá, čichat, čilý, čítanka, činitel, čip, činel, čilá, činná, Čína, činka, čolek, čočka, čokoláda, čouhá, čoudí, čuňátko, čumák, čuvač, Čechy, Češi, činely, čípek, čichá, čím, Čeněk, Čenda

slova s hláskou -Č- v uzavřené slabice:

luční, tuční, naučný, natáčka, babička, ovečka, kolečko omáčka, čočka, kočka, počká, kačka, klička, tečka, jablíčka, vajíčka, počty, vláčky, domečky, lačný, táčky, natáčky, mačkat, moučník, vánočka, vločka, kvočna, tučňák, očko, točna, miloučký, kvedlačka, měchačka, očička, kočička, polička, čočka, mlíčko, víčko, léčka, lavička, lodička, Evička, Janička, Hanička, Anička, kolečko, počkat, bečka

těžší slova:

kočí, točí, hučí, léčí, tančí, klečí, peče, teče, bečí, bučí, vleče, léčí, učí, mečí, meče, počítá, vyčítá, nečeká, čte, pečeně, pečínka, počátek, ptáček, vláček, koláček, vláček, flíček, výčep, míček, počítadlo, čočka, článek, člun, člunek, člověk, človíček, čmelák, čmeláček, čmoud, čpavek, čtení, člen, člověčina, čuvač, čedič

věty:

Evička má hnědá očka. Jedeme s Čedokem na dovču. Čeněk je boháč. Na pekáči peče babička buchtičky. Pod má babička vlasy. Ten vláček se točí dokolečka. Jako moučník je dnes vánočka. Včela letí nad políčkem. Kvočna snáší vajíčka. Vločky v zimě padají často. Čočku nemám rád. Čenda má kalkulačku. Jíš čočku? Anička má černou kočičku. Evička má v hrnečku čaj. Čuník čichá na dvorečku. Babička a dědeček mají velký domeček. Vypiju čaj a dám si koláč. Kočička má bolavou tlapičku. Čáp čeká na čápata. Janička je malá holčička.

básničky:

Babiččina kočička
Má kulatá očička
Maličké má tlapičky,
Jak mívají kočičky.
Čilou kočku pochovám,
Pak jí koláč, mlíčko dám.
Čáp čeká na děti,
Čápata neletí.
Čáp čeká u vody,

Budou čapí hody.
Naše malá kočička,
maličká má očička.
Číhá často na myšku,
kotě čeká v pelíšku.
Často čichá do pekáče,
často chodí na koláče
myška maličká.
Číhá na ni naše kočka,
až se jednou myšky dočká,
bude honička.

HLÁSKA Š

K vyvození hlásky Š, nám pomůže hlásky Č.

Postavení mluvidel je stejné jako u hlásky Č.

Zuby stiskneme k sobě, našpulíme rty a jazyk leží mírně vzadu, směřuje hrotem lehce nahoru za horní řezáky. Při takovém postavení mluvidel stačí prodlouženě vyslovit hlásku Č – ozve se ŠŠŠ. Někdy stačí pouze dodržet postavení mluvidel a napodobit zvuk mašinky – ŠŠŠ. Opět začínáme slabikami a slovy s hláskou Š na konci.

slova:

tuš, buš, kuš, flauš, touš, koš, Luboš, Miloš, Hanuš, Aš, Mikuláš, Eliáš, Bobeš, Lotyš, měkkýš, pleš, plyš, myš, věž, níž, lež, nůž, muž, guláš

slabiky:

ŠA, ŠE, ŠI, ŠO, ŠU

slova:

šumí, šumák, šumět, šupinatý, Šumava, šunka, šuplík, šok, šaty, šála, šál, šachy, šálek, šakal, šek, šéf, šed', šedý, šelma, šipka, šípek, šípky, šíp, šíje, Šimon

těžší slova:

Máša, Dáša, Míša, nůše, duše, tiše, olše, klišé, Libuše, jednoduše, výše, nejvýše, mše, kuše, kaše, věši, naši, hoši, větší, menší, další, vnější puška, muška, obušky, obušek, muška, myška, ouško, ouška, doušek, ploška, mušle, mašle, lenoška, koště, piškot, deštník, kaštan, višně, myška, myš, myšice, výška, pošta, tloušť, dušný, veteš ošumělý, lišej, míšek, kulíšek, damašek, košile, košík, tišina, plošina, ošatka houšť, poušť, tloušť, děšť, plášť, návštěva, naštvat, našťvaný, ušpinit, klíště, věštba škála, špion, škodná, škoda, škytat, škytavka, škleb, šklebit se, špendlík, špejle, špulit, štafeta, štáb, štěně, štěp, štěpina, štíhlý, štika, šle, štít, šlehačka, šmolka, šmouha, šlapat, švanda, švihák, švihadlo, šváb, švih, šašek, šišák, šiška, hašíš, šešulka, šašík, šišatý, šuška

věty:

Máša skáče s Dášou přes švihadlo. Naši asi něco tuší. Míša je tiše. Hoši, nebuďte na ta špinavá okna. K obědu nemáme kaši. Deštík tiše šumí. Naštvaný Váša nechce jíst višně. To je ale výška, Dášo. Šimon má šedou šálu. Košile je větší než obvykle. Tloušťák jedl paštiku. Prší a prší. Teta Dáša má nový šedý deštník. Koupíme Vášovi višně v čokoládě. Piškoty nemají hoši rádi. Ta šiška je větší než tamta šiška. Navštíví nás teta Máša. Poštval na nás štěně. Miloš má nové šaty. Kočka číhá na myšku. Váša snědl guláš. Dáš mi ještě kus šunky? Nosíme šály a čepice. Denně si vypij šípkový čaj.

básničky:

Všechny myši v šedé chýši mají šaty šedé.
Všechny myši v šedé chýši šedý myšák vede.
Na šišky šel Vašík
Měl tašku a košík.
Nenašel jen šišky,
Našel houby lišky.
Taška plná šišek,
V koši kupa lišek.
Šumí, šumí deštík,
Dášo, nemáš deštník?
Tady šedý deštník máš,
Po dešti, pak mi ho dáš.
Šiju, šiju košilku,
ušíju ji za chvílku.
Pak ušíju kabátek
naší Dáše na svátek.
A co ještě?
Plášť do deště.

HLÁSKA Ž

K vyvození hlásky **Ž** můžeme využít buď nápodobu hlásky, nebo hlásku **Š** a to tak, že dítě vyslovuje dlouze hlásku **ŠŠŠ**, přidává hlas, a ozve se hlásky **Ž**.
Nejlépe se daří vyslovovat hlásku na začátku slova, poté uprostřed slov. Lepší je vyslovit hlásku dlouze **ŽŽŽ**. Pokud se dítěti nedaří vyslovit hlásku **Ž**, může si zkoušet ohmatávat vibrace na nose (u hlásky **Š** se vibrace nahmatat nedají, zatímco u hlásky **Ž** ano.)

slabiky:

ŽA, ŽE, ŽI, ŽO, ŽU

slova:

Žák, žákyně, žába, žádný, žaluje, žaludy, želva, žena, žehlí, žehlička, žene, ženich, žení, žirafa, židle, žije, žito, život, životní, žízala, zebra, Žofka, žampión, žula, žínka, žihadlo, živel, živiny, žiletka, živůtek, žádná, ženatý, žít, Růže, nože, louže, kůže, lyže, věže, klouže, může, muže, muži, růži, v louži, maže, namaže, ukáže, lyžuje, běží, leží, sněží, smaží, krouží, kružítko, těžítko, naloží, bažant, kožený, koblížek, Boženka, Růženka, užovka, uloží, naloží, uživí, prožije, okamžik, náleží, v louži, každý, obživa, kožich, mžiká, sněží, požitek, zážitek, prožitek, bažant, vlašný, nažloutlý, dlažba, loupežník, běžný, služba, ždíma, kožní, mužný, žlutý, žlab, žloutek, žloutenka, žvýká, dožínky, žluna, žluva

věty:

Boženka má novou koženou židli. Želva je živá. Žízala leží v louži. Louže klouže. Ježek běží pomalu. Babička usmaží koblížek. Bažanti běží po poli. Žofinka je úžasná žákyně. Podej mi kružítko a těžítko. Žena žehlí žehličkou. Žirafa žije v Africe. Ženich se žení. Žena má muže. Boženka má nové lyže. Růže leží v louži. Růženka má růži. Táta přinesl mamince růže. Na ledě to klouže. Pozor ať si neumažeš župan a pyžamo. Opička Žofka žvýká banán. Blaženka líže zmrzlinu. Muži se žení, ženy se vdávají. Prožijeme veselý život. Každý žák dostane vysvědčení. Žába běží do louže. Mám spálenou kůži. Každému něco dluží. Miminko má žloutenku. Žízala leží u kaluže. Žloutek je žlutý. Žába je obojživelník. Žanetka líže nanuk. Bažanti běželi po poli. Ježek loví v žitě žízaly.

básničky:

Žába žení žabáka,
Žabák ani nekváká.
Žádnou ženu nechtěl mít,
Chtěl v kaluži klidně žít.
Tom teď lyže namaže,
Že lyžuje, ukáže.
Na lyžích Tom uhání
A každého dohání.
Ježek, ježek ježatý,
Honem běží do chaty,
Volá paní ježatá,
Jen ať ježek nechvátá.

Žofka žlutý župan má,
Žlutý knoflík na něj dá.
Nežli župan umaže,
Každému ho ukáže.
Žalovala žába žábě,
Že má život těžký,
Že jí bolí obě nohy,
Že nemůže pěšky.

Žába běží do Louže,
Vyhlíží tam kaluže.
Žabák žabu dožene,
Od kaluží vyžene.

Kumulace hlásek ČŠŽ

Někdy se může stát, že se dítěti nedaří vyslovit více sykavek v jednom slově za sebou. Tato slova by mělo dítě procvičovat ve slovech, větách, říkankách a poté v běžné řeči.

slova:

můžeš, žiješ, žádáš, kožíšek, žaluješ, živíš, kožešina, číše, číšník, Češi, češe, čeština, košíček, škopíček, hošíček, školáček, šatičky, taštička, špaček, dušička, kašička, vlašovička, deštíček, mašlička, všetečka, Čízek, čížeček, ježeček, loužička, každý, dlaždička, žabička, lžička, žlučník, žlučový, kůžička, záček, věžička, nožičky

věty:

Žofka má žlutý kožíšek. Češi mají češtinu. Ježeček běží do louže. Čendu bolí nožičky. Podej mi lžičku. Babičku bolí žlučník. Pan Čízek běží ke škole. Vašík je malý hošíček. Vlaštovička přiletí na jaře. Holčička má mašličku. Holčičky nosí šatičky. Číšník běží.

básničky:

Myšky v novém kožíšku,
Utíkají k pelíšku.
Kam tak honem peláší?
Za Žanetkou na kaši.
Čenda čekal na Lukáše,
Ten šel koupit šátek Dáše.
Šátek dali do tašky,
K vodě na lov šli pěšky.
Chytili tam běličku,
Nechali tam taštičku.
Myšák čichá u pekáče,
myška chodí na koláče,
myška maličká.
Číhá na ně naše kočka,
Až se jednou myší dočká,
Bude honička.

Dám hrníček na židličku,
Na hrníček dám mašličku.
Mašlička je vyžehlená,
Židlička je vyčištěná.

Dědeček a babička
Mají v koši jablíčka.
Dědečku a babičko,
Dejte jedno jablíčko!
V košíčku jich tolik máte,
Však je všechny nevydáte.
Je ta taška kožená?
Ptá se Bláži Božena.
To je taška z pěkné kůže,
Každý podívat se může.

Hlásky Ď Ť Ň

Velmi často se setkáváme s nesprávnou výslovností „měkkých“ hlásek u dětí. U dospělých se nesprávná výslovnost těchto hlásek téměř nevyskytuje. Ve většině případů zaměňují děti hlásky ĎŤŇ za hlásky DTN (děti - dety, štěně – štene, kotě – kote, děda – deda). Ještě před začátkem vyvozování správných hlásek bychom měli zjistit, zda dítě dokáže sluchem správně rozlišit měkké hlásky od tvrdých. Na papír můžeme nakreslit polštáře a kameny. Dítěti vysvětlíme, že v řeči používáme slova, která jsou měkká jako polštář a také slova, která jsou tvrdá jako kámen. Nejdříve mu sami předvedeme, že když vyslovíme slovo „děti“ – zní to měkce (tak jako když si sáhneme na polštářek), když ale vyslovíme slovo „tady“ – zní to tvrdě (jako když si sáhneme na kámen). Zkuste vyslovit slovo, nebo jen slabiku a dítě vám musí říct, zda slyšelo hlásku měkkou (přirovnáme například k polštáři) nebo tvrdou (přirovnáme ke kameni). V případě, že dítě sluchem správně rozlišuje tvrdá a měkká slova, či slabika můžeme přejít k vyvozování hlásek. Ústa jsou mírně pootevřená, jazyk se opírá o přední spodní řezáky, zbytek jazyka se prohne tak, že se dotýká tvrdého patra. Takto dítě vyslovuje slabiky DA, TA, NA, atd. – ozve se však ĎA, ŤA, ŇA. Každému dítěti se daří vyslovit správně jako první hláska jiná. Proto zkoušejte vyslovovat všechny slabiky. Pokud se začne nejlépe dařit například hláska Ň začněte s ní a až poté pokračujte s hláskami Ť nebo Ď.

slabiky:

ňa, ně, ni, ňo, ňu

slova:

nit, nitka, nic, nikdo, nikam, nikdo, níže, ničí, nikoho, nikomu, nitě, nikdy, honí, voní, čtení, pění, není, paní, zvoní, psaní, spaní, cvičení, vedení, koník, bochník, koníček, kniha, deníček, snídaně, lesník, komíník, taneční, básník, básnička, Anička, Janička, Hanička, Jeník, panička, vanička, tkanička, deštník, pětník, kotník, cedník, nemocnice, Toník, vanička, básník, básnička, poklonit, oženit, ženich, radnice, okenice, vesnice, spolence, stanice, stupnice, únik, uniknout, jednička, dálnice, čenich, okenice, ohniště, nemocnice, mazanice, lenivý, vesnička, uniknout, perník, parník, vodník, hnízdo, koníček, deník, kulečník, pomocník, poník, bochník, skleník, kouzelník, bojovník,

hnízdo, hrníček, hudebník, chodník, kameník, konírna, otazník, nasnídat, kotník, leknín, lesník, prsteník, vraník, strážník, tanečník, vápník, kníže, něco, někdo, někam, nějak, němý, nějaký, písně, laně, koně, levně, jehně, pevně, slůně, saně, koně, levně, vůně, pilně, ohně, studeně, písně, Zdeněk, Čeněk, sněží, hnědý, snědý, ňouma, kaňon, mňouká, jehňátko, štěňátko, slůňátko, sněženka, sněhulák, Sněhurka, snědý, sáně, tkáně, laně, hnědá, hnědák, žně, kněžna, tuleň, jabloň, oheň, kůň, laň, saň, pláň, povodeň, pochodeň

věty:

Švadlena navlékla nit. Kotě motá nitě. Nikam nepůjdu. Nikoho jsem neviděl. Zvonek zvoník. Lesník je v lese. Kočka honí myš. Básník píše básně. Máma koupila bochník chleba. Toník má sestru Aničku. Haničko, zavaž si tkaničky. Jeník zpívá písničku. Miminko se koupe ve vaničce. Anička má samé jedničky. Vodní bydlí v rybníku. Vlak zastaví ve stanici. Babička bydlí na vesnici. Na dálnici se jezdí rychle. Zahradník pěstuje zeleninu ve skleníku. Puňťa čenichá čenichem v hlíně. Na okně je nová okenice. Kouzelník vykouzlí hrníček. Janička jde po chodníku. Za větou se píše otazník. Na rybníku rostou lekníny. Taneční krásně tančí se svou tanečnicí. Ráno se musíme nasnídat. Bolí mě kotník. Toníku zazpívej nějakou písničku. Zdeněk má kamaráda Čenka. Venku sněží, postavíme sněhuláka. Slon má slůňátko. Ovečka má jehňátko. Sněhurka má sedm trpaslíků. Tuleň plave ve vodě. Kníže s kněžnou žijí v knížectví. Viděli jsme hnědou laň. Zažili jsme povodeň. Zapálíme pochodeň.

básničky:

Navlékla si jehla nitku,
Že s ní něco ušije.
Nic už jehlu nezastaví,
Šije šaty, košile.
Na košilku nitěné bílé knoflíčky,
Na šatičky vyšije,
Dva strakaté koníčky.
Já mám koně,
Pěkné koně,
Pasu já je na záhoně.
Mám, koníky mám,
Pasu já je sám.
Jeník měl sáně,
Sedl si na ně,
Pustil se s nimi
Z vysoké stráně.
Jede jak na koni,
Že všechny dohoní.
Dohonil, už je v nich,
Bác – a je po saních.
Pod jabloní Jeník honí,
Malé štěňátko.
Hnědé štěně kňučí, ňafá,

Chytit se však nenechá.
Ke své mámě, hnědé feně,
Malé štěně nespěchá.

slabiky:

ťa, tě, ti, ťo, ťu

slova:

tíká, ticho, tik, tílko, tihle, tichý, tiše, tisk, tíhne, típne, tikot, tiskař, tichost, tíha, tíže, tíseň, bažanti, kati, kosti, Otík, autíčko, štír, štít, potíž, stíhat, stín, stížnost, dotírat, utíkat, stín, stíhat, stíhačka, kopretina, pletivo, tětíva, vtip, květina, hostina, hostinec, kartička, jeptiška, chamtivý, matička, nástin, nástěnka, pláštěnka, plátěný, štěstí, vrátí, třetí, náměstí, platí, proutí, chrastí, drtí, bohatí, zlatí, prokletí, smetí, století, ústí, hnutí, náměstí, mastička, platí, pustí, vyleští, naleští, tělo, těsto, těžký, těžko, těleso, těkavý, těhotná, Matěj, nitě, dítě, vtip, kotě, v botě, v bytě, hbitě, na jachtě, na patě, na plotě, puntíky, tatínek, koťátko, koťata, kaťata, Kát'a, Ťapka, ťuká, ťukne, utíká, netiká, labutě, mýtina, květina, kytička, buchtička, puntík, puntíky, puntičkář, utíká, potichu, tětíva, Latina, botičky, tetička, zed', ted', leť, buď', hled', labuť', suť', ved' měď'

věty:

Děti buďte potichu. Myška chodí tiše. Pan Tichý nese štěněti kosti. Budík tiká. Taška je těžká. To je tíha! Otík má kotě. Koťátko tiše mňouká. Kopretina je krásná kytička. Kočka utíká před pejskem. Na plotě je dlouhé pletivo. Na nástěnce visí obrázky. Luk má napnutou tětívu. V dešti nosíme pláštěnku, nebo deštník. Deštík ťuká do oken. Penězi se platí. Proutěný košík je upletený z proutí. Celé tělo si namažu mastí. Kotě běhá hbitě. Na patě mám modřinu. U rybníka nakrmíme labutě. Kát'a má štěně. Jmenuje se Ťapka. Rád nosím puntikované tričko. K obědu jsme měli buchtičky s krémem. Leť holoubku, leť! Na zed' se nesmí kreslit. Kát'o, doved' Otíka do školy. Matěj utíká k tatínkovi. Matěj volá na Vojtíška, pojď' sem!

básničky:

Malé kotě sedí v koutě.
Tiše sedí. Očka hledí
Na vlněné klubíčko.
Co ti dáme, kočičko?
Kát'a má kotě,
Kotě je v botě.
U Matěje na pouti,
Labutě a kohouti,
V autě jednou děti
A balónky letí.
Jednou v létě Pét'a Kátě
Chytil nitě na kabátě.
Kát'a honí Pét'u v blátě.

Já tě chytím, kluku, mám tě!
Malé kotě sedí v botě,
Tiše kouká na pavouka,
Jak si v koutě souká síť.
Potom chytí klubko nití,
Zapletlo se, už je v síti.
Sviť měsíčku, sviť,
Ať mi šije nit'.
Šiju, šiju si botičky
Do sucha i do vodičky.
Sviť měsíčku, sviť
Ať mi šije nit'.

slabiky:

d'a, dě, di, d'o, d'u

slova:

dík, díky, dítě, divný, dílna, dílo, divoch, divoký, divočina, divadlo, divák, dívka, díl, dílo, dítko, dítě, na lodi, hadi, rádi, sousedi, medvědi, kamarádi, chodí, hladí, vadit, vodí, vodit, nudit, zasadit, shodit, udit, řadit, vadit, dívá, dělo, dělá, dělník, děti, děs, děsný, d'as, méďa, Béd'a, Lád'a, Ďáblice, d'ábel, hledí, vědí, na lodí, lodí, chodí, chodit, dědit, vidět, sedět, dělá, dělení, dělání, rodina, rodiště, ředitel, jedinec, vodička, chodidlo, hodina, hladina, chudinka, jedináček, jediný, jedinec, kladina, schodiště, hrdina, pravdivý, obdiv, hledí, hadice, podiv, podivný, podivně, kladivo, kladina, hodina, spodina, neděle, nedělá, vydělá, udělá, podívá, neřídí, dějiny, oddíl, podíl, vodítko, srdíčko, vodička, hodina, hladina, pravdivost, hrdina, hvězdice, fandí, hledí, budí, nudí, budík, hadi, kladina, hadice, sodík, vodík. Ladík, chodidla, lodičky, sudičky, vodička, rozdíl, mladík, budík, podívaná, podívat, zdíme, nadílka, zasadíme, udíme, mladíček, budiček, světadíl, vsedě, ve vodě, na vodě

věty:

Děti sedí v lavici. Táta pracuje v dílně. Dělníci dělají lopatou díru. V divočině žijí divoká zvířata. Zahradník zasadil květiny. Lád'a se dívá na televizi. Pojedeme na výlet lodí. Každý den chodíme na procházku. Co dělá hodinář? Hodinář opravuje hodinky. Ve filmu byl odvážný hrdina. Gymnastka cvičí na kladině. Po schodišti se stoupá nahoru. Slyším, jak mi bije srdíčko. Pejsek je na vodítku. V moři žijí hvězdice. Fanoušci fandí fotbalistům. Děti se nudí. Lád'u bolí chodidlo. Z hadice stříká voda. Zedník staví vysoké zdi. O Vánocích bude nadílka. Evropa je světadíl.

řikanky:

Do díry se myška dívá.
V díře vidí kousek sýra.
Vyloudila myška malá,
Aby trochu ochutnala.

Divná věc, ten ementál,
Podíví se šedá myš.
Přede mnou si někdo vzal,
Má plno děr, nevidíš?
Děda dělá dětem loď,
Děti s nimi chodí k vodě.
Dívají se za lodí,
Jak na vodě závodí.
Hádě, hádě, háďátko,
Je hadovo mlád'átko.

Pokud dítě zvládne správně vyslovovat hlásky ŤĎŇ můžeme ho naučit slova, ve kterých se střídají měkké a tvrdé slabiky.

slabiky:

ni-ny, ne-ně, no-ňo, nu-ňu, na-ňa
ti-ty, te-tě, to-t'o, tu-t'u, ta-t'a
di-dy, de-dě, do-d'o, du-d'u, da-d'a

slova:

nyní, koniny, knihovny, planiny, lekníny, jmeniny, narozeniny, zničený, snížený,
nasnídaný, odřeniny, zelenina, uzenina, luštěnina, sraženina, zavařenina, usazenina,
nikdy, divný, hodiny, jediný, vidiny, udivený, nadívaný, dílny, hladina, kladina, sdílný,
šediny, dýchání, nadýmání, dýmovnice, dědeček, děda, tatínek, tati!, tetička, totiž,
teletník, pletení, letitý, mýtina, pětina, tekutina, ojetina, pustina, štětiny, desetiny,
padesátiny, štípaný, tištěný, postižený, tykání,
týdenní, naditý, nápaditý, květiny, puntíkováný, zastíněný, štípaný, štětiny, postižený,
tykání, týdeník, naditý, nápaditý, květiny, stísněný, protivný, vlnitý, divadelní, ke
snídani

věty:

Kytička voní. Paní voní. Tady je budík. Budík zvoní. Hodiny tikají, tik, tak. Lád'a má narozeniny. Kát'a má tatínka hodináře. Toník se stydí. Nyní budou prázdniny. To dílna mého dědy. Tetička mi přeje k narozeninám. Domino má puntíky. Mám rád uzeniny k snídani. Toník píše deník. Vlád'a je ve vaně. V dílně pracuje automechanik. Tatínek vyrobil lodičky pro děti. Ráno mě probudil budík. Lodník pluje na lodi. Vodník žije ve vodě. Kotě sedí v botě. V divadle mají divadelní prázdniny. V domě bydlí celá rodina. Koťátko mňouká. Štěně štěká na kotě. Medvědi mají medvíd'ata.

básničky:

Posvícení, posvícení!
Puňť'a chňapl po pečení,
utíká s ní – to to voní!
Už ho nikdo nedohoní.

Pod jabloní ve stínu
Udělá si hostinu.
Slunce svítí, voda žbluňká
A v ní malá žabka kuňká.
Je to žabka zvaná rosnička,
Říká, že bude moc sluníčka.
Děti, děti, včelky letí!
Zaletěly na květiny,
Teď si nesou sladkou šťávu
Do včelína do dědiny.
Dělají z ní doma med
Včelím dětem na oběd.
Jeden kůň,
Vypil tůň,
Jedna laň,
Kouká naň.
Děti, děti pojd'te k vodě,
Uvidíte nové lodě,
Lodě dělal děda,
Moje loď je hnědá.
Podívejte, děti,
Léto někam letí.
Jen leť, léto, leť,
Ptáky na jih vedť.

Vít'a má budíka,
A ten budík netiká,
Ani nikdy nebudí,
Tak ho Vít'a vyhodí.
Malé kotě,
Sedí v bytě,
Tiše kouká na pavouka,
Jak si v bytě dělá síť.
Táta koupil budíka,
Aby budil Toníka.
Budík tiká, pěkně chodí,
Toníka teď denně budí.
Vít'a seká do špalíku,
Naštípá z něj polínka,
V kuchyni je potřebuje,
Na topení maminka.
Děda dělá lodi,
Děti k němu chodí
Po obědě v neděli
Děda děti v pondělí.
Děti mají lodě,
Chodí s nimi k vodě
Ve vodě loď za lodí

Pěkně spolu závodí

HLÁSKY D T N

Tyto tři hlásky se vyvíjí ve dvou obdobích. Poprvé je dítě ovládá v období, které se nazývá napodobivé žvatlání (to je období před prvním rokem života - 9 až 12 měsíců, kdy dítě vydává zvuky a napodobuje tak Vaši řeč). Vývoj těchto hlásek by měl být ukončen kolem třetího roku. V tomto období by dítě mělo vyslovovat tyto hlásky tak, že opře jazyk za horní zuby, nechá otevřená ústa a na dásních tvoří hlásky T D N, přičemž ústa se nesmí zavřít. Pokud dítě neumí vyslovit hlásky T D N tímto způsobem, pak nebude v budoucnu umět vyslovit ani hlásky R a Ř, které jsou k vyvození těchto hlásek nezbytně nutné. Předejít tomu můžete tak, že budete s dítětem procvičovat pohyblivost jazyka (viz artikulační cvičení). K vyvození hlásky D, použijeme hlásku N. Stiskneme nos a vyslovujeme nahlas hlásku N, ozve se D.

slabiky:

DA, DE, DY, DO, DU, áD, éD, íD, óD, úD

slova:

dává, dáma, Dáša, Dana, Daniel, dále datum, daleko, dávno, den, deník, deset, devět, deska, deka, dýně, dýka, dýmka, dým, doma, domov, dojem, dojde, dovede, dopadne, doba, dolík, dojel, dotaz, dotek, dům, duch, duha, dukáty, dub, doufá, doupě, dlouho, Áda, Adam, bouda, body, Eda, leden, ledový, letadlo, nuda, nehoda, nudle, bude, nadává, padá, podle, půjde, podoba, sudy, sady, tady, tudy, voda, dudy, tudy, dudek, David, Dáda, Dejvice, delší, dynamit, dynamo, domek, domácí, dospělý, dobový, dubový, donese, dotaz, dotek, dotýká, doufám, dotýká, duše, doutná, doutník, doušek, Adolf, body, dva, dvacet, dvanáct, chodba, kudy, kde, kdy, kdo, kdysi, lednový, mladý, mládenec, móda, náhoda, nadešel, odešel, nadává, nedá, odloží, odejde, padá, podle, půda, podoba, pohoda, podlaha, jedy, jedle, sousedé, tady, tudy, plavidlo, vody, vláda, zdobí, zdolá, dudák, dudy, dodat, Davídek, dodnes, dovede, důvody

věty:

Dana maluje duhu. Dudek dudá u vody. Datel ťuká do stromu. Tady je náš dům. Do vany dáme vodu. Dan má dudlík. Áda vede psa Denyho. Adam dojídá devátý knedlík. Doma je pohoda. Půjďme ven. Bolí mě záda. Máme tady hady. Zedník postaví nový dům. Eda vede Magdu domů. Děda má dýmku a dýmá. Dana dává Davidovi boty. Dudák dudá na dudy. Dana je dospělá dívka. Dan skáče do vody. Do sudu se dává pivo. Dudek sedí na stromě. Bude mít mladé. Davidovi je dvanáct let. Do školy nás chodí deset. Děda kouří dýmku. Z dýmky stoupá dým. Na venkově je úrodná půda. Eda donesl dukáty. Budeme si hrát. Letadlo letí nad Dunajem. Bydlíme v Dejvicích. S dědou jedeme do sadu. V doupěti bydlí medvěd s medvíďaty. Ta voda je studená. Eda má dotaz. Půjďme tudy. Teta Dana je opravdová Dáma.

O prázdninách není nuda. Leden je studený měsíc. David a Eda jsou si podobní. Vedeme na body, deset – devět. Doufám, že uvidím dědu. Vlak jede dlouho. Jede do Pardubic. Kdy pojedeme domů? Davídek hraje s Edou domino.

básničky:

Dudák dudy má, on mi dudy dá.
Dudy dují dů dů dů, doma dudat já budu.
Tydli dům, tydli dům, postavíme nový dům.
Na dubu žaludy
Dětem datel hledal.
A zatím pod dubem
Dudek na dudy dudal.
Byl jeden dům,
Za domem dub.
U vchodu do domu
Byla malá bouda
A v ní teď bydlívá
Darebák pes Louda.
Dával rady Honzíkovi,
Hodný dědeček:
Pevné zdraví, hodně lásky
Chutná víc jak vdoleček.
Dojedeme do dubiny,
Dojedeme do Doubí,
Dojedeme na maliny,
Dojedeme na houby.
Půjdeme do vody,
To budou závody!
Tonda nás povede,
Ten plavat dovede.
Olda se nedal,
Doplaval nejdál.
Do deště když slunce svítí,
Nad domem je duha,
Barevná je jako kvítí
A nad ní je druhá.
V kotlině je hnedle,
Jedle vedle jedle.
Je tam mnoho jedlí,
Najdeme i bedly.

Hlásku T

vyvodíme z hlásky D a to tak, že šeptem vyslovujeme D, ozve se T.

slabiky:

TA, TE, TY, TO, TU, áT, éT, íT, óT, úT

slova:

tam, tak, táta, Táňa, teta, tady, takto, takhle, taky, tajný, tavený, takový, ten, tento, tenis, tenisky, tykev, tyhle, typ, tohle, toto, tulipán, tuleň, tužka, topí, tapeta, topení, topí, tykadla, tyč, Týna, týden, tele, jetel, motýl, kotel, motel, hotel, vata, kytara, kotva, motá, mete, letadlo, kravata, lopata, pata, rota, také, tabule, tabák, táže se, tajný, takový, taková, takové, tety, tele, telefon, televize, temeno, teplo, tesař, tenký, týden, Tomáš, Tobiáš, Tadeáš, tón, topol, tolik, topič, topí, topič, toulá se, tucet, tučný, tuk, fluče, tlapa, tančit, tanečník, tanečnice, tank, tápe, tajně, tajný, tajnosti, tahat, výlet, ocet, spát, lepit, polít, nalít, vypít, snít, jíst, plakat, lekat, lovit, mávat, kopat, konat, tavit, topit, máte, Ota, bota, motá, létá, léto, síto, vítá, kotel, postel, motýl, otop, otec, plete, kolotoč, zamotal, jelito, u plotu, u plotny, na léto, kabáty, noty, foto, líto, bláto, Aneto!, Matýsek, trumpeta

věty:

Teta Týna je tady. Tento týden už topí. Tele nesmí jetel. Táta má nové auto. Táta nosí kravatu. Ta loď má kotvu. Tady tohle je můj bratr. Motýl létá na louce. Tužkou se píše T.

V Táboře je nový hotel. Ten tulipán voní. Tohle je Táňa. To je můj táta. Dítě tahá telefon. To se nedělá. V jeteli běhá tele. Tele nesmí jíst jetel. Tady u tabule stojí paní učitelka. Táta koupil mamince tucet tulipánů. Tanečnice tančí v divadle. U topolu rostou tulipány. Motýl má dlouhá tykadla. Ten led je tenký. Tento týden pojedou s tátou k tetě. Na stěně je nalepená tapeta. Týna jí cukrovou vatu. V kamnech se topí, aby bylo teplo. Letos bude teplé léto. Ota má nové boty. Tobiáš hraje na kytaru a Kristýna u toho tančí. Tučňák je tlustý. Tadeáš spí v hotelu a dívá se na televizi. Koťátko motá klubíčko. Jak se máte? Teta u nás zapomněla tašku. Tom si hraje s lopatou. Ota má tajemství. Děda dává do dýmky tabák. Na lodi visí kotva. Táta nosí kravatu. Tulák se toulá po světě. Motýl létá sem a tam.

básničky:

Tu je bota, tam je bota, tyto boty má můj Ota.

Ota je má od mámy, tyto boty nedá mi.

Teto, teto,

Copak je to?

To jsou nitky,

To jsou kvítky,

To jsou látky na kabátky.

Tady je táta

A má dudy.

Tady je teta,

Má jahody.

Tydli dum, tydli dum,

Postavíme nový dům.

Táta mete, táta mete,

Také tady zametá.

Táta mete, táta mete,

Já jsem táty popleta.
Tancovaly botky,
Tancovaly polku.
Roztočily taneček,
A obuly holku.
Točí se kolotoč, točí a točí.
Tonda už strachem zavírá oči.
Nemám kam odejít,
Abych tu seděl.
Tak bych se raději na zemi viděl.

Hlásku N

můžete zkusit vyvodit nápodobou zvuku. Je nutné otevřít ústa a opřít hrot jazyka o dásně za horními zuby a vyslovit N.

slabiky:

NA, NE, NY, NO, NU, áN, éN, íN, óN, úN

slova:

nad, nápad, nádobí, nábytek, navede, nakloní, nevím, nejdu, nevidím, nechci, nemoc, netopýr, nos, nosorožec, noha, noviny, nudle, nula, nový, novinka, nemá, nože, nůž, nosítka, noc, náboj, názor, náklad, náhoda, nápoj, náboj, nemá, noty, nohy, nabít, napít, hroznové víno, bonbony, nanuk, ohýnek, anténa, nok, nehoda, nelida, největší, nejhorší, nejvíce, Nanyňka, Náchod, nylon, nyní, nynější, nýbrž, nýt, nýtovat, nůžky, bazén, hlen, tulipán, román, Roman, fén, sen, banán, záklon, zákon, výkon, úkon, lán, pán, kmán, plán, jelen, osten, prsten, průvan, závan, meloun, pupen, lupen, buben, plány, změna, Alena, Apolena, Johana, vlna, tepna, vana, kavárna, hrozny, zvony, spony, záclony, pěna, slavný, pěkná, namalovaný, zelený, kamna, zelenina, slané, náhodný, kamenný, jablečný, možný, kouzelný, uzené, hajný, hájenka, panenka, venku, sklenka, pěnkava, piano, ponožky, Dana, kolena, Natálka

věty:

Mám nápad. Táta čte noviny. Nevím, co najdu. Nosorožec má velký nos. Bolí mě noha. V nudlové polévce jsou nudle. Na začátku je nula. Máme doma nový nábytek. Dana má kamarádku Alenu. Opice loupe banán. Jelen nemá parohy. Neznám ten plán. Hajný je na čekané. Čeká na jelena. Dám si studený nápoj a hroznové víno. Bubeník hraje na buben. Princezna nosí nádherný prsten. Zvony zvoní na zvonici. Na jaře mají stromy pupeny.

Johana má dlouhé nohy. Skočím do bazénu. Alena si dá do vany pěnu. Oblékni si nové ponožky. Natálka našla krásný tulipán. Máma má tupý nůž i nůžky. Na střeše je anténa. Kamenem se nesmí házet. Apolena je namalovaná. Mám raději knedlíky, než noky. To je nuda. Dnes je kouzelný den. Hana napomíná Natálku. Do kamenů se nesmí kopat. Naliju si sklenku vína. Alenu bolí koleno, Tondou bolí prst na noze, Hanu bolí temeno hlavy. Nastříháme tenké proužky. Nevím, kde je Natálka.

básničky:

Ene bene Emane,
Kdo tu babu dostane?
Ten, ten, ten,
Ten musí jít z kola ven.
Hana má panenku,
Chodí s ní po venku.
Panenka upadne,
Nechce vstát, ne a ne.
Nový nůž a nůžky máme:
Na co je to potřeba?
Nůžkami vše nastříháme,
A nůž, ten je na chleba.

Stala se nehoda,
Není to náhoda.
Na návsi Alena
Natloukla si kolena.
Na nohy ponožky
Navlékne Dana.
Na mámu nečeká,
Oblékne sama

Hlásky K G

Obě tyto hlásky jsou tvořeny na měkkém patře. Při vyvozování hlásky K je potřeba, aby dítě otevřelo ústa, nechalo ležet jazyk volně, popřípadě mírně zaklonilo hlavu. Prstem nebo špátlí přidržíme špičku jazyka tak, aby se nemohla zvednout nahoru, a necháme dítě vyslovit T, TA, TE, TY, TO, TU. Pokud správně přidržíte jazyk, ozve se hláska K. Pokud se vyvození hlásky nedaří, je dobré nechat navozování hlásky K na odborníkovi.

slabiky:

áK, éK, íK, óK, úK, KA, KE, KY, KO, KU

slova:

voják, panák, mák, hák, puk, buk, pavouk, býk, domek, nok, pak, tak, vak, opak, Fík, Pepík, Kubík, padák, pupík, pátek, tatínek, vodák, Vítek, útok, podfuk, nábytek, bubínek, kabátek, pokojík, obojek, Adámek, Ivánek, žák, bok, tlumok, lalok, nok, mlok, žok, pluk, chudák, maják, junák, lesák, tabák, otok, palouk, macek, vánek, svátek, tácek, nábytek, váček, bílek, vláček, pátek, dobytek, nožík, písek, bubínek, koník, pilník, Pepík, Toník, Jeník, malík, Káva, kape, kapka, kámen, kapota, komín, kabina, kabáty,

kopyto, kominík, kanón, kopaná, kope, koupe, koupelna, kuchyň, kupa, Kuba, kupuje, kajuta, kabina, kost, kolo, kolotoč, koník, kůň, Katka, kytka, kůl, kůlna, kohout, kompot, koleno, kolínka, koupit, kostra, kotník, kočka, kobra, koberec, kukačka, kačenka, kolibřík, kudlanka, kobyłka, konev, konec, kotě, kotec, kapsa, klacík, kladina, klid, kladivo, klobouk, Kladno, klouže, kváká, kvočna, kvedlačka, kvičí, maminka, tatínku, oko, mouka, louka, vlákno, okno, zmokne, dýmka, kapka, kytka, látka, Hanka, banka, Májka, vlajka, babička, lavička, opička, ovečka, myška, tužka, берушка, mašlička, židlička, knížka, výška, břicho, jablíčko, autíčko, písnička, zpěvačka, peklo, pájka, lýko, daleko, mléko, sako, také, sladké, vlhké, tenké, díky, fíky, noky, broky, šipky, vlajky, obleky, deky, hezky, desky, lávky, malinký, děkuje, pokape, naklade, podkova, tukový, nakonec, nakoupí, nakopne, nákladní, pokus, lakomý, lokty, zvyklý, okusuje, voskový, vykyne, vykoukne, kuká, kouká, klokan, knoflík, kluk, kvěťák, klobouk, kaktus, kuskus, kominík, kamínky, kladka, klíček, kulička, kouzelník, kyselka, kolébka, kakao, Kubík, kavka, kluzák, klouzek

věty:

Katka koupí mouku a mák. Voják kope zákop. Kominík leza na komín. Kluci hrají kopanou. Vykoupu se v koupelně. Kohout kokrhá. Tatínek koupí kytku. Dědeček kouří dýmku. Tužkou píšu úkol. Kuba má nové kolo. Kotě spinká v botě. Pohádky je konec. Kukačka kuká na buku. V kuchyni máme koberec. Hanka myje okno. Kůň má kopyta. Kapky kapou na deštník. Bolí mě koleno i kotník. Mám v kapse kapesník. Babička koupila Kubovi hokejku a puk. Na poli kvete mák. Jeník má bubínek. Na kolejích houká vlak. Kamil jezdí na kole. Kája se koupe ve vaně. Pepík je milý kluk. Koník má okovaná kopyta. Maminka koupila jablka. V kolébce spinká miminko. Kuchař vaří kvěťákovou polévku. Zatopíme v kamnech. Házíme do potoka kamínky. Kouzelník vykouzlí králíka z klobouku. Kominík má bílou čepičku. Maminka a tatínek pijí kávu. Maminka zpívá miminku ukolébavku. Táta koupil Kájovi nové kolo. Kamil utíká a Kája jede na kole. Kamila je malá holka.

básničky:

Koulí Kája maličký,
Do doličku kuličky.
Koulí koulí kuličku
Do malého doličku.
U potoka na buku.
Někdo volá ku ku ku.
Není to kluk,
Je to pták,
Komu kuká, komupak?
Víte, jaký pták to je?
Kukačka se jmenuje.
Kája koupí mouku, mák,
Kávu, veku, mléko pak.
Volá venku maminka,
Kup k obědu kolínka.
Máma Kubu houpá,

Kuba jenom kouká.
Houpá Kubu, Kubíka,
Koupí mu pak koníka.
Kobyla má kopyta,
Po kamenech klopýtá.
Klape, klape kopyty,
Je to klapot veliký.
U Katky je kakao,
U Pepíka káva.
K tomu vdolky,
koblihy maminka jim dává.
Kapela jde okolo,
Kluk má konev a kolo.
Konev klepe do kola,
To je také kapela.

Hláška G

G se vyslovuje stejně, jako hláška K, pouze je potřeba vyslovit ji více nahlas. Hláška K je neznělá, hláška G je znělá. Většinou si dítě hlásku G osvojí automaticky ihned po vyvození hlásky K.

slabiky:

GA, GE, GY, GO, GU

slova:

gatě, gauč, golf, guláš, gumáky, gumový, gesto, generace, gazela, galon, galoše, gól, guma, Gustav, Gábina, gouda, Golem, gepard, Gita, gumový, gumuje, gumáky, vygumuj, kdo, kde, kdopak, kdykoliv, sága, logo, mega, omega, liga, laguna, legrace, legrační, lego, leguán, jaguár, nugát, Magda, někdo, Olga, dog, vagon, legie, legíny, Egypt, magnet, magnetofon, Hugo, fagot, begónie, angína

HLÁSKA M

Hláška M patří mezi tak zvané nosové hlásky. Při navozování hlásky M nám může pomoci hláška A. Vyslovujeme hlásku A a pomalu zavíráme ústa, až semkneme rty k sobě. Poté zkusíme vyslovit hlásku samostatně se semknutými rty bez pomocné hlásky A. Dále pak:

slabiky:

ma, me, mi, mo, mu, má, mé, mí, mó, mů mama-máma, meme-méme, mimi-mími, momo-mómo, mumu-můmu

slova:

máma, mámo, máme, mami, s mámou, mapa, miska, mimino, medvěd, pometlo, myš, motýl nemáme, malé, mák, Ema, Adam mísa, Míša, doma, puma, kóma, guma, lama, poma, aroma, moucha, mýdlo, mele, mete, motá, myje, maluje, komín, dým motýl, med, mamut mává, míchá, mouka, mýdlo, domy, meloun, medvěd, maliny

věty:

Máma je doma. Máme doma med. Máma má med. Máma má mouku. Dáme med domů. Máma má malé miminko. Ema má med. V medu je malá moucha. Ema mámě pomáhá. Mámo, mám med. Adam maluje myš. Myš je malá. Máme malý dům. Máma doma mele maso. Tom má malé mýdlo. Máma má meloun. Ema má maliny. Potom máma mydlí mimino. Umyji mimino a zametu mouku. My něco máme, něco vám dáme, něco nedáme.

říkanky:

Máme doma med,
Dáme vám ho hned.
I nádobu máme,
Med vám do ní dáme.
Máme doma mámu,
Máme doma tátu.
Máma nám dá boty
A táta kalhoty.
Máme doma dědu,
Máma doma bábu.
Děda nám dá knihu,
A bába koblihu.
Mnoho máku, mnoho mouky,
Máma dělá s mákem vdolky.
A my mámě pomáháme,
Mákem vdolky posypáme.
Už ty vdolky máme,
My vám taky dáme.

HLÁSKA P

Pokud se vám nedaří vyslovit hlásku P pouze nápodobou, využijte hlásku M. Dítě musí mít stisknuté rty, ucpané nosní chřípí (tedy držíme nos prsty, tak, aby dítě nemohlo vypustit vzduch nosem), hlásku M poté vyslovíme šeptem a ozve se nám hláska P.

slabiky:

pa, pe, pi, po, pu, pá, pé, pí, pó, pů

papa, pápá, pepe, pépé, pipi, pípí, popo, pópó, pupu, púpů

slova:

papá, pan, pán, páv, páka, pád, padat, padák, padáme, pádlo, pach, pálit, palec, paluba, panák, pane, paní, panna, papoušek, pas, pás, pásek, pást, pasta, pata, pátek, patka, pátá, pátý, páté
pec, pedál, peče, pekl, pekla, pekáč, pelech, penál, peníze, pes, pěst, pět, pevný, piano, pít, pít, piha, pije, nepije, napije, dopije, vypije, píchá, nepíchá, pila, pivo, pilný, pípa, písnička, píská, pistole, piškoty, pyl, pysk, pytel, pyžamo, pláče, nepláče, plachty, plakat, plamínek, plamen, planeta, plán, plastelína, plápolá, plaší, pláštěnka, platí, plivat, plný, plod, plomba, plot, plout, pluje, doplue, plovací, pluh, pluk, plus, plyn, plyš, podle, pobavit, pobíhá, pobízí, pobočka, pobodá, nepobodá, pobyt, pocit, pocta, počasí, počet, počítá, početník, počítací, počítač, počkat, pod, podává, podél, poděkuj, podkolenka, podlý, podnos, podojit, podpatek, podpírat, podšít, podvod, podzim, pohádka, pohladí, pohled, pohoda, pohoupe, pohyb, pochod, pochoutka, pochyby, pojídat, pojit, poklice, pokoj, pokus, pokud, popud, pól, poláme, pole, poledne, poleno, polepí, nepolepí, poleva, polévka, polije, polít, nepolije, polobotka, polovina, položit, pomalu, pomoc, ponechat, ponorka, ponožka, popel, popálí, spálí, popis, posadí, posel, potok, posila, poslouchat, postel, postup, pošta, pot, potah, potají, potíže, potok, potom, potupa, poučit, pout', pouto, pouze, povel, povaha, povídla, povolání, póza, půda, pudl, půjčit, puk, půl, puma, pupík, pusa, pustit, půlka, pumpa, mapa, pilný, pták, ptáci, napadá, panenka

věty:

Pan Pilný plakal. Pepa se ptá: Kde je potok? U potoka je Pét'a a pobíhá. Pejsku, podívej, to je pata. Pét'a dopil plnou lahev vody. Pepa Pádlo bouchlo do potoka. Pilná Petra pohladí pejska. Pozor, popel pálí! Pejsek je pudl. Neposedí, pobíhá a pobíhá. Pane, máte pivo? Taky mapu? Papoušek Pipi pije vodu. Vidí padák. Padá pomalu. Podáš mi pastu? Povídej, pálí polévka?

Je teplá, ale nepálí. Nepolij se. Pouze Pepa plave v potoce. Pan Soukup neplave. Má pohodu –

pije pivo a jí polévku. Teta Pája upekla plný pekáč buchet. V pátek pojedeme na ples.

V pokoji je početník a počítač. Pájina pusa se pomalu popálila o pekáč. Pája pláče.

Půjdeme se napít. V pokojíku bude tma. U pumpy je Pepovo auto. Pan Pospíšil houpe Pavlíka. Houpy, houpy.

básničky:

Pepa papá, Pepa pije,
Potom máma Pepu myje,
Pepa půjde ven,
Je tam pěkný den.
Padá lupen po lupenu,
Pepa stojí pod lipou.
Pojďte děti, pojd'te chytat,

Penízky se posypou.
 Pepa seká do špalíku,
 Naštípá z něj polínka,
 Nanosí je do kuchyně,
 Topí venku maminka.
 Paci, paci, pacičky,
 Máma koupí botičky
 A tatínek pásek,
 Za myši ocásek.
 Půjdem do vody,
 To budou závody.
 Pepa nás povede,
 Ten plavat dovede.
 Pepa se nedal,
 Doplaval nejdál.
 Malý Pepa kaši papá.
 Máma Pepu pohoupe.
 Až se Pepa napapá,
 Máma Pepu vykoupe.
 Pavel na Pepu se zeptá:
 „Pane Pávek, kde je Pepa?,
 Půjde se mnou pouštět draka,
 Po obloze nad oblaka.“

HLÁSKA B

I v tomto případě můžete k navození hlásky B, využít hlásku M.

Přidržíte nosní chřípí a nahlas vyslovujete hlásku M, ozve se B.

Samozřejmě je možné vyvodit hlásku B pouze nápodobou. Pevně sevřít rty, mírně nafouknout tváře a nahlas vyslovit hlásku B.

slabiky:

ba, be, bi, bo, bu, bá, bé, bí, bó, bū baba-bábá, bebe-bébé, bibi-bíbí, bobo-bóbó, bubu-bůbů,

slova:

bába, bábo, bábu, balí, bací, bavi, balík, bác, bál, basa, baso, basu, balvan, balet, bažant,
 bábovka, balit, banán, banka, baňky, batole, bez, Béd'a, beseda, beton, bible, bicí, bič,
 bída, bidlo, bílek, bílý, bio, bít bob, bobek, bobule, boby, bod, bodat, bodá, bojí, boty,
 bohatý, boj, bóje, bok, bonbon, bosý, bouda, boule, box, bodlák, boží bum, buk, bude,
 buben, bublat, bublina, budík, buď, budka, budova, būh, buhta, bunda by, bych, bys,
 bychom, byste, kdyby, bydlet, býk, byt, být blána, bláto, blázen, blatouch, bledý, bledě,
 blecha, blinkat, blízko, blízký, blok, bloček, bloudit, blond, blondýna, blud, bludička,
 blýskat, blůza, bledule, bloumá Labe, Libeň, Líba, Kuba, Kubík, Libuše, cibule,

hubený, houba, jablko, kobliha, klobouk, kabát, náboj, mobilní, obličej, obluda, obuv, obojí, oblek, tabule, nábytek, dobytek, zabil, zubil, zlobil, bobule, babička, bublifuk

věty:

Babička hubuje Bětu. Běta se bojí bubáka. Neboj, bubák není. Kuba bubnuje na buben. Bum, bum, bum. Neboj se.

HLÁSKY V, F

Ve většině případů zaměňují děti hlásku V za hlásku B. (bana místo vana, boda místo voda). Při vyvozování hlásky V dbejte na to, aby dítě položilo horní řezáky na spodní ret, poté dlouze vyslovte hlásku VVV a rty pust'te. Pokud se dítěti nedaří zuby „kousnout do spodního rtu“ zkuste mu pomoci tak, že mu položíte prst na spodní ret a vsunete jej dítěti pod horní zuby. Pokud se dítěti daří hlásky V, může vyvodit také hlásku F a to tak, že se zuby a rty nastaví stejně jako u hlásky V, jen dítě potichu „foukne“ vydechne. Opět postupujte od slabik ke slovům s hláskou V, F na začátku.

slabiky: VA, VE, VY, VO, VU, á-V, é-V, í-V, ó-V, ú-V

slova:

vata, Vašek, váha, váhá, vadí, vana, vata, vánočka, váleček, válí, váže, valí, voda, volá, vodník, vozík, voják, vojín, vosk, vousy, veze, vesta, vesmír, velký, Venda, vejce, venku, vedle, věšák, víko, víno, vidle, vím, víme, vidí, visí, Vítek, výtah, vlak, vlasy, vločka, vlahý, vláha, vlákno, pivo, mává, hlava, levá, pravá, dává, káva, chová, loví, lavice, kladivo, pavouk, pavučina, lavina, lavička, lovec, ovečka, noviny, televize, umyvadlo, dovedu, plave, klove, ulovil, Opava, Ostrava, obava, Eva, Iva, Ivan, pobavíme, balvan, ve vodě, ve vaně, veverka, ve váze, ve vlaku, vyvolá, vitamín, výbuch, východ, vývod, výhled, podává, ledová, tmavé, zajímavé, ovoce, závod, stěhování, ví, víla, věnec, věk, věčný, Věra, Vašek, vodí, Vlasta, Vítek, veverka, zvonek, větvička, Hurvínek, Venda, Vendula, uvidíme, povel, Pavel, nevolí

věty:

Venda volá maminku. Vykoupu se ve vaně. Vodník bydlí ve vodě. Táta pije pivo. Eva a Iva vidí Ivana. Venda se dívá na televizi. Máma chová Vašíka. Ve vesmíru jsou hvězdy. Pravá a levá ruka. Ivo sedí na lavici. Vláda čte noviny. Pavouk vyrábí pavučinu. Máma válí těsto válečkem. Na Vánoce jíme vánočku. Lovec loví zvěř. V zimě padají laviny. Děda nosí vousy. Vendula má kamaráda Vašíka. Ivan žije v Ostravě. Opava je na východ Jeseníku. Ivan plave ve vodě. Ovoce má vitamíny. Eva má obavy. Ovečka má hustou vlnu. V televizi je večerníček O Hurvínkovi. Na lavičce v parku vidím sedět Ivanu. Víla má na hlavě krásný věneček. Voják má vousy. Výtvarník vyrobil obraz. Obraz visí na zdi. Pobavíme Ivana veselým vtipem. Podáváme ledovou kávu. Vašek a

Věra jsou sourozenci. Otevři víko, ať dobře vidíš. Napustíme vodu do umyvadla a do vany. To je zajímavý výhled. Lovec loví zvěř. V zimě padají sněhové vločky. Díváme se na televizi.

básničky:

Véno, Véno, podej vanu,
vykoupáme malou pannu.
Tu je voda, tu je vana,
panna už je vykoupaná.
Vana ta je veliká,
mám v ní doma vodníka.
Vodník leží ve vodě,
ve vodě je v pohodě.
Bavím Vít'u, bavím mámu,
pobavím i Evu, Vlád'u.
Velkou vanu venku máme,
Ivanka my vykoupáme.
Vítek volá na Ivana: Ivo je tě plná vana.
Vít a Vanda k vodě letí,
u vody je hodně dětí.
Na Vendu tam volají,
do vody ho lákají.
Vyjedeme autem ven,
venku bude teplý den.
U vody vánek vane,
pojedeme ven, Dane.

slabiky:

FA, FE, FI, FO, FU, áF, éF, íF, óF, úF

slova:

fazole, fandí, fagot, Fanda, fanoušek, fotí, fotka, fotograf, foťák, fotbal, fouká, fíky,
film, filmuje, Fifinka, fintí, fialová, flinta, Fík, Filip, fikus, fialky, flétna, fén, kafe,
dívka, plavky, páv, lev, haf, pif, paf, delfin, pantofle, telefon, ofina, golf, kufr, ufo, fixa,
fax, výfuk, fajfka, bábovka, hafá, bafá, fajn, finta, fenek, fikovník, Filipíny, fajfka,
fujara, fujavice, flek, flekatý, famfáry, fajn, fajnový, filharmonie, Fousek, František,
Franta, fanda, Kofola, hafan, bafat

věty:

Fanda fouká na flétnu. Zabalíme kufr a pojedeme do Afriky. Auto má výfuk. Fifinka se fintí. Koupím si fialové šaty. Foťákem fotíme fotky. Táta hraje golf. Filmaři filmuji

nový film. Venku fouká vítr. Delfín plave ve vodě. Voláme telefonem. Vyrostl nám velký fikus. Mám nové plavky. Je to fajn. Děda bafá fajfkou. Filipe, obuj si pantofle! František pije kofolu. Na fíkovníku rostou fíky. Hajný má flintu. Fifinka má fialovou mašli. Páv má krásné peří. Lev nosí bohatou hřívu. Půjdeme plavat, obleč si plavky. Na dovolenou si zabalíme kufr. Máma mi koupila nové fixy. Auto má rozbitý výfuk. Fialky mají fialovou barvu. Babička upekla bábovku. Zapni si knoflíky. Vyfotil nás fotograf. Fotograf dělá krásné fotky. Máme nové auto Fiat. Bábovka se peče ve formě. Filmaři točí nový film. V kině dávají nový film.

básničky:

Hafan hafá haf, haf, haf,
Fanda na něj baf, baf, baf.
Ty hafane, nehafej,
A ty Fando, nebafej!
Hafan na fiata hafá,
Fiat jede, dupe, bafá.
Hafan – haf, haf, hafá,
Fiat – baf, baf, bafá.

Fazole, fazole,
Dáme je na pole,
Vyrastou z nich nové,
Lusky fazolové.
Fouká venku, fouká,
Haf se z boudy kouká.
Fanda volá na Hafa,
Ať vstane a nehafá.
Volá Haf, že nevstane,
Až to foukat přestane

Hlásky CSZ a ČŠŽ v jednom slově

Nejtěžší variantou při výslovnosti sykavek je jejich kumulace v jednom slově. Než se začne dítě učit vyslovovat takto těžká slova, musíme si být jisti, že dokáže sluchem rozlišit hlásky C – Č, S – Š, Z – Ž.

Pokud je dítě sluchově nerozlišuje správně, pak tyto hlásky samozřejmě plete. (šest – šest, slepička – šlepička, sluníčko – sluníčko, apod.)

slova:

Cvičí, cvoček, cvičky, cvičenec, čepec, kočce, babičce, Aničce, holčičce, broučci, hořčice, učebnice, uličnice, červenec, sušenka, sešit, suší, švestka, šestka, Saša, suše, spíše, slušně, slušný, šťastný, osuška, spěšně, šosy, šustí, listonoš, salaš, štěstí, smíšený, liší se, kus šunky, kus špeku, sněží, snížek, sněženka, služba, slouží, služebná, svěží, stěží, úžasný, životopis, sváží, sváže, svažuje, možnosti, živost, živnost, zboží, zvaží, zážitek, zátěže, záložna, zdražení, zvažít, zažene, zaváže, založí, zamlží, žaluzie, železo, žláza, žezlo, žízeň, zvýší, zmešká, zašel, zátěž, zvláštní, zlepší, zašije, zátiší, zmešká,

ošizený, šedozelený, zač, značka, označí, značný, zmačká, zvučí, bzučí, značka, začíná, zatačí, Honzíček, zajíček, zámeček, zataček, uzdička, označený, zátočina, jezevčík, zobáček, zvoneček, uzlíček, mazlíček, zločin, zdivočí, zapalovač, ukazováček, svíčka, syčí, stočí, kostička, sáček, psíček, sovička, sýček, sedačka, pastička, mastička, vesnička, kapsička, Sonička, husička, srdíčko, vysvědčení, čas, česnek, často, dočasný, učesaný, souží, smaží, sváží, snaží, Božence, žáci, běžec, užovce, knížecí, žabáci, žvýkáci ložnice, loupežníci, tržnice, švec, běžci, pošťáci, náušnice, pšenice

věty:

Děti cvičí v tělocvičně. Saša suší švestky. Venku sněží. Svíčka krásně svítí. Sovička je sýček. Honzíček chce sníst kus šunky. Kos má žlutý zobáček. Na tkaničce je uzlíček. Na skříňku jsem si pověsil zámeček. Služebná slouží na zámku. Zaváží si tkaničky. Švadlena zašije kalhoty. Ukaž mi ukazováček. V pohádce jsou loupežníci. Babička smaží řízek. Běžec běží do cíle. Na bundičce jsou kapsičky. Na silnici jsou značky. Šest cvičených opiček skáče v cirkuse. Namažu si ruce mastičkou.

básničky:

Syslovi se ulevilo,
Že už venku polevilo,
Zásoby se ztenčily,
Jen aby mu stačily.
Zima, zima všude vládne,
Do pelíšku ještě táhne.
Vyžehlím ti kapesníček,
Udělej si tam uzlíček.
Půjdeš zase do města,
Koupíš vejce do těsta.
Pes u boudy kňučí, štěká,
Každý den na pána čeká.
A když slyší, že pán vchází,
Pejskovi už nic neschází.

Koupím zboží ze železa,
Koupím zboží železné.
Zboží zvážím a založím,
Každý zboží nalezne.
Co to zvenčí bzučí, zvučí?
Zajíček se skákat učí.
Dušan spí, tiše spí.
Jeho máma v tichém vánku
Šeptává mu uspávanou
A Dušanek spí, pěkně spí

DVOJHLÁSKA OU

Spojujeme výslovnost samohlásky O se samohláskou U. Důležité je výrazné našpulení rtů a prodloužené vyslovení samohlásek OOOOUUUU dohromady.

slova:

ouha, ouvej, houpy, koupe, kouká, louka, vedou, jedou, melou, metou, mouka, houká

věty:

Sova houká. Máma houpe, houpy, houpy. Pojedou s mámou a tátou. Hop koníku houpy, hou pojedeme za duhou.

básničky:

Hou, hou, hou,
Auta tam jedou.
Jedou, jedou, houkají,
Lidé na to koukají.

SAMOHLÁSKA A

Nejdříve můžete vyzkoušet, zda vaše dítě samohlásku A správně slyší. Vyslovujte slova, ve kterých se hláska A, E, O, ozývá. Pokud ji dítě správně určí, můžete přistoupit k vyvozování samohlásky. Správnou artikulaci vyvodíme tak, že dítě, které hlásku neumí, bude při širokém rozevření úst zvukným výdechem a přirozeným hlasem opakovat hlásku A. Ústa se musí otevřít hodně, jako když jíme např. jablko. Když se hláska A daří, vyslovujeme nejdříve:

slabiky:

Ma, ta, la, da, ka, va, ba, pa,...

slova:

Ala, Adam, Alík, Aneta, máma, táta, dává, mává, mák, máta, láva

věty:

Adam mává. Táta dává. Máma má mák. Ála papá. Auto jede, sláva, sláva.

básničky:

Táta, máma, Adam,
Jedou autem, hádám.
Jedou, jedou na chatu,
Já tu čekám na tátu.
Anna chová Alenku,
Malinkou panenku.
Anička je malá,
Panenku má ráda.

SAMOHLÁSKA E

Nacvičujte hlásku E pře zrcadlem. Ústa musí být otevřená méně než u hlásky A.
Rty vytvoří mírný úsměv a jazyk se opírá o dolní přední řezáky.
Dítě po vás opakuje hlásku E.
Dále hlásku zapojujeme do slabik (např. nápodoba zvířátek):

slabiky:

mée, bée

slova:

Ema, Ela, Eva, jede, mete, vede, med

věty:

Ema nemá med. Eva jede. Ela mete. Ema hned nejede. Teta nese led.

básničky:

Ema s tetou jede,
Evu s sebou vede.
Emo, kdepak Eva je?
Jde s tebou do pokoje?

SAMOHLÁSKA I

Tuto samohlásku nacvičujeme také nápodobou před zrcadlem. Ústa vytvoří široký úsměv, širší než u hlásky E. Zuby jsou téměř u sebe a špička jazyka se opírá o dolní přední řezáky.

slabiky:

mi, pi, řehtáme jako koník hi hi hi, pískáme jako myška íííí

slova:

Ivan, Ida, Líba, Lípa, Lída, lidi, pije, myje, šije

věty:

Ivan má míč. Líba pije. Ida myje nádobí. Iva šije šaty. Lípa má listí. Lidé stojí. Jsou tu lidi.

říkanky:

Ivan poví, Vít'ovi.
Vidím koláč makový.
Vidím, vidím, pak ho jím,
Nikomu to nepovím.

SAMOHLÁSKA O

**U samohlásky O je velmi důležité našpulení rtů.
Pokud se vašemu dítěti nedaří, pomozte mu prsty toto našpulení vytvořit.
Jazyk se vzdaluje od řezáků, stahuje se dozadu.**

slabiky:

mo, po, ko, lo, to, do, no, apod.

slova:

Ola, Ota, motto, loto, kolo, okolo, potom, toto, táto, mámo, motá, molo

věty:

Ola motá klubko. Kolo jelo okolo. Ota volá táto! Ola volá mámo!

básničky:

Kdo to, Oto, kdo to je?
do mi nedá pokoje?
Oto, Oto, kdo je to?
Máma, ty můj popleto.

SAMOHLÁSKA U

U výslovnosti samohlásky **U** musí dítě našpulit rty více než u samohlásky **O**. Jazyk je více zdvižen nahoru k měkkému patru a jazyk se oddaluje od dolních řezáků.

slabiky:

sova houká húúú, auto troubí túúú, dívíme se júúú, bubák dělá bubnu

slova:

ucho, umí, učí, domů, ústa, ujde, půjdu

věty:

Budu mít buchtu. Půjdu domů. Umyj si ústa! Umyj si uši!

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Mgr. Lada Rašková

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Program logopedické prevence v mateřské škole

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 71

Celkový počet stran příloh: 50

Počet titulů české literatury a pramenů: 29

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: Mgr. Hana Fleischmannová